

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

Sveikatos mokslų fakultetas

Visuomenės sveikatos katedra

Deimantė Kornejevaitė

**PSICHOAKTYVIŲJŲ MEDŽIAGŲ PAPLITIMAS IR
VARTOJIMAS TARP UNIVERSITETO STUDENTŲ**

Visuomenės sveikatos ugdymo studijų programos magistro baigiamasis darbas

Klaipėda, 2020

SANTRAUKA

Kornejevaitė D. Psichoaktyviųjų medžiagų paplitimas ir vartojimas tarp universiteto studentų. Visuomenės sveikatos ugdymo magistro studijų programos baigiamasis darbas. Darbo vadovas prof. dr. B. Strukčinskienė, Klaipėdos universitetas: Klaipėda, 2020 – 72 p.

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo problema aktuali ne tik Lietuvoje, bet ir visoje Europoje. Kasmet didėjantys psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo rodikliai tarp jaunimo kelia vis didesnį susirūpinimą. Todėl labai svarbu nustatyti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo tendencijas tarp studentų bei stabdyti jų vartojimą, nes tai turi didelės įtakos tolesniam jauno žmogaus gyvenimui.

Tyrimo tikslas – nustatyti psichoaktyviųjų medžiagų paplitimo ir vartojimo mastus tarp Klaipėdos universiteto studentų.

Tyrimo metodika. 2019 m. gruodį - 2020 m. kovą atliktas kiekybinis tyrimas, apklausa raštu. Imtį sudarė 352 Klaipėdos universiteto studentai. Tyrimas atliktas laikantis etikos principų.

Tyrimo rezultatai. Iš viso tyrime dalyvavo 352 Klaipėdos universiteto studentai. Nustatyta, kad rūko 47,7 proc. studentų, dažniausiai rūko elektronines cigaretes. Alkoholį vartoja 84,4 proc. studentų, per paskutinius 12 mėn. dažniausiai vartojo alų ir sidrą. 32,4 proc. studentų yra bent kartą gyvenime bandę vartoti narkotikus. Labiausiai paplitusi narkotinė medžiaga tarp studentų yra kanapės. Ją per paskutinius 12 mėn. vartojo 13,1 proc. studentų. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą labiausiai skatina noras atsipalaiduoti (73,9 proc.) ir pamiršti problemas (71,3 proc.). 56,5 proc. studentų yra labai gerai informuoti apie narkotikų žalą.

Išvada. Rūkymo, o ypač alkoholio vartojimas yra paplitę tarp Klaipėdos universiteto studentų. Draudžiamų narkotinių medžiagų vartojimo paplitimas tarp studentų yra mažas.

Raktiniai žodžiai: psichoaktyviosios medžiagos, studentai, universitetas.

SUMMARY

Kornejevaitė D. Prevalence and Usage of Psychoactive Substances among University Students. The final thesis of master's degree programme of Public Health Education. The thesis supervisor Prof. Dr. B. Strukčinskienė, Klaipėda University: Klaipėda, 2020. – 72 pg.

The problem of the usage of psychoactive substances is relevant not only in Lithuania, but in the whole Europe as well. The indicators of the consumption of psychoactive substances among youths that rise every year raise increasingly greater concern. Therefore, it is very important to determine the tendencies of the consumption of psychoactive substances among students and to halt their consumption, because that has a great impact for the further life of the young person.

The aim of the research - to determine the extent of prevalence and usage of psychoactive substances among Klaipėda University students.

The methodology of the research. On December, 2019 – March, 2020, a quantitative research had been conducted, written survey. The sample was comprised of 352 Klaipėda University students. The research was conducted by adhering to the principles of ethics.

The results of the research. In total, 352 Klaipėda University students participated in the research. It had been determined that 47,7 pct. of students are smoking, they usually smoke electronic cigarettes. 84,4 pct. of students consume alcohol, within the last 12 months, they most often consumed beer and cider. 32,4 pct. of students had attempted to use drugs at least once in their life. The most widespread narcotic substance among students is cannabis. Within the last 12 months, it was consumed by 13,1 pct. of students. The consumption of psychoactive substances is mostly encouraged by the desire to relax (73,9 pct.) and to forget problems (71,3 pct.). 56,5 pct. of students are very well informed about the harm of drugs.

The conclusion. Smoking and especially the consumption of alcohol is widespread among Klaipėda University students. The spread of usage of prohibited narcotic substances among students is small.

Keywords: psychoactive substances, students, university.

LENTELIŲ, PAVEIKSLŲ IR PRIEDŲ SĄRAŠAS

LENTELIŲ SĄRAŠAS

Eil. Nr.	Lentelės pavadinimas	Puslapis
1.	Nelegalių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas per pastaruosius 12 mėn. tarp 15-34 m. amžiaus ES šalių gyventojų 2010-2018 m. laikotarpiu	10
2.	Mirčių nuo narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo bei apsinuodijimo narkotikais atvejai tarp 15-64 m. amžiaus Europos gyventojų 2010-2017 m. laikotarpiu	11
3.	Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo per pastaruosius 12 mėn. paplitimas tarp 15–34 m. amžiaus Lietuvos gyventojų 2004-2017 m. laikotarpiu	13
4.	Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas per paskutiniuosius 12 mėn. tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų 2006-2017 m. laikotarpiu	14
5.	Mirčių nuo narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo bei apsinuodijimo narkotikais atvejai tarp 15-64 m. amžiaus Lietuvos gyventojų 2010-2018 m. laikotarpiu	15
6.	Narkotinių medžiagų skirstymas pagal kilmę	20
7.	Narkotinių medžiagų klasifikavimas pagal poveikį	20
8.	Sintetinių kanabinoidų ir katinonų savybės bei poveikis žmogaus sveikatai	24
9.	Tiriamųjų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes ir lytį	34
10.	Alkoholinių gėrimų vartojimo dažnumas per paskutinius 12 mėn. (pagal lytį)	38
11.	Narkotinių medžiagų vartojimą skatinančios priežastys	42
12.	Narkotinių medžiagų vartojimo dažnumas per paskutinius 12 mėn. (pagal lytį)	47
13.	Studentų pasiskirstymas pagal tai, ar jų šeimos nariai ir draugai žino apie jų narkotikų vartojimą (pagal lytį)	49

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

Eil. Nr.	Paveikslo pavadinimas	Puslapis
1.	Tiriamųjų pasiskirstymas pagal lytį	33
2.	Tiriamųjų pasiskirstymas pagal mėnesines pajamas	34
3.	Rūkymo paplitimas (pagal lytį)	35
4.	Surūkytų cigarečių (cigarų, pypkių) skaičius per dieną (pagal lytį)	36
5.	Alkoholio vartojimo paplitimas (pagal lytį)	37
6.	Studentų, turinčių draugų ar pažįstamų, vartojančių narkotikus, pasiskirstymas (pagal lytį)	40
7.	Požiūris į narkotikų vartojimą (pagal lytį)	41

8. Narkotikų vartojimas nors kartą gyvenime (pagal lytį)	43
9. Ryšys tarp studentų požiūrio į narkotikus ir jų vartojimo	44
10. Pirmą kartą pabandžiusių vartoti narkotikus studentų amžiaus pasiskirstymas (pagal lytį)	44
11. Situacijos, kuriose studentai vartoja/vartojo narkotikus (pagal lytį)	45
12. Raminamųjų vaistų vartojimas per paskutinius 12 mėn. (pagal lytį)	46
13. Studentų elgesys pavartojus narkotikų (pagal lytį)	50
14. Studentų savijauta kitą dieną po narkotikų vartojimo (pagal lytį)	51
15. Problemos, kurių studentai turėjo dėl narkotikų vartojimo (pagal lytį)	52
16. Lankymasis gydymo įstaigoje dėl narkotikų perdozavimo (pagal lytį)	53
17. Studentų nuomonės pasiskirstymas apie narkotikų prieinamumą (pagal lytį)	54
18. Studentų pasiskirstymas pagal tai, ar jie žino, kur yra platinami/parduodami narkotikai (pagal lytį)	54
19. Studentų informuotumas apie galimas narkotikų vartojimo pasekmes (pagal lytį)	55
20. Studentų požiūris į kanapių legalizavimą (pagal lytį)	56

PRIEDŲ SĄRAŠAS

Eil. Nr.	Priedai	Puslapis
1.	Tyrimo anketa	73
2.	Prašymai dėl leidimo atlikti tyrimą	78

TURINYS

ĮVADAS	7
I. LITERATŪROS APŽVALGA	9
1.1. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo problema Europoje.....	9
1.1.1. Psichoaktyviųjų medžiagų paplitimo tendencijos Europos regione.....	9
1.1.2. Psichoaktyviųjų medžiagų paplitimas Lietuvoje.....	12
1.2. Psichoaktyviosios bei narkotinės medžiagos ir jų klasifikavimas.....	16
1.2.1. Narkotinių ir psichoaktyviųjų medžiagų samprata.....	16
1.2.2. Narkotinių medžiagų skirstymas.....	18
1.2.3. Narkotinių medžiagų rūšys, jų poveikis žmogaus elgsenai ir sveikatai.....	21
1.3. Narkotinių medžiagų vartojimo priežastys bei prevencijos galimybės.....	25
1.3.1. Narkotinių medžiagų vartojimo priežastys.....	25
1.3.2. Narkomanijos prevencija ir jos pritaikymas studentams.....	28
II. TIRIAMOJI DALIS.....	32
2.1. Tyrimo metodika.....	32
2.1.1. Tyrimo imtis.....	32
2.1.2. Tyrimo eiga.....	32
2.1.3. Statistinė duomenų analizė.....	33
2.1.4. Tiriamųjų charakteristikos.....	33
2.2. Tyrimo rezultatai.....	35
2.2.1. Studentų rūkymo ypatumai.....	35
2.2.2. Studentų alkoholio vartojimo ypatumai.....	37
2.2.3. Studentų narkotinių medžiagų vartojimo ypatumai.....	40
2.3. Tyrimo rezultatų aptarimas.....	57
IŠVADOS.....	62
REKOMENDACIJOS.....	63
LITERATŪRA.....	64
PRIEDAI.....	72

ĮVADAS

Aktualumas. Vykstanti globalizacija pasaulyje pakeitė ne tik žmonių požiūrį į daugelį reiškinių, bet pakeitė ir jų vertybes. Tai kas anksčiau buvo amoralu ir nepriimtina, šiai dienai tapo norma. Didėjant poreikiams ir galimybėms, gerėjant gyvenimo sąlygoms, keitėsi žmonių elgesys ir gyvenimo būdas. Kadai narkotinės medžiagos buvo naudojamos tik gydymo tikslams, tačiau šiomis dienomis jos prarado tikrąją prasmę – jos naudojamos kaip atsipalaidavimo ar pasilinksminimo priemonė. Narkotinės medžiagos sparčiai plinta kaip virusas jaunų žmonių tarpe, o tai kelia didelę grėsmę jų sveikatai ir gyvybei.

Narkotikų asortimentas pasaulyje dar niekada nebuvo toks didelis, koks yra šiomis dienomis. Kiekvienais metais didėjanti narkotikų pasiūla kelia vis didesnę susirūpinimą žmonių sveikatos ir mirtingumo atžvilgiu. 2017 m. duomenimis, maždaug 271 milijonas žmonių, arba 5,5 proc. 15–64 metų amžiaus pasaulio gyventojų vartojo narkotines medžiagas per paskutinius 12 mėn. Didėja ne tik kanapių produktų, kokaino bei amfetamino vartojimas, sparčiai kelią skinasi naujos, neaiškios kilmės psichoaktyviosios medžiagos, tiekiamos nelegaliais kanalais (United Nations Office on Drugs and Crime, 2019, p. 7). Kovai su šia problema daugiau nei prieš šimtmetį pradėta formuoti tarptautinė narkotikų kontrolės sistema, kuri Jungtinių Tautų institucijų pastangomis įtvirtino griežtą kontrolės sistemą ir apribojo draudžiamų medžiagų platinimą bei vartojimą. Pasaulinė sveikatos organizacija didele dalimi prisideda prie narkomanijos tinklo mažinimo: siekia ne tik sumažinti mirtingumo lygį valstybėse, bet ir taikyti ankstyvąją intervenciją, padėsiančią užkirsti kelią sveikatos žalojimui. Kovodama su šia problema organizacija skatina bendradarbiavimą tarp valstybių (Lankauskas, 2017, p. 4-5).

Europos regione narkotikų vartojimo mastai yra įvairūs. 2019 m. duomenimis, net 96 mln. (29 proc.) 15–64 metų amžiaus Europos Sąjungos gyventojų yra nors kartą gyvenime bandę draudžiamų narkotikų (Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, 2019, p. 36). Europoje narkotinių medžiagų įvairovė niekada nebuvo tokia gausi kokia yra šiuo metu. Dalyje Europos valstybių pastebima ne tik didėjanti narkotikų gamyba, bet ir lengvesnis prieinamumas. Šiame informacinių technologijų amžiuje narkotinės medžiagos platinamos ir parduodamos internetinėje erdvėje, kurią teisėsaugos institucijoms tampa vis sunkiau sukontroliuoti (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2018, p. 11-13,39).

Lietuvoje, kaip ir daugelyje Europos valstybių, psichiką veikiančių medžiagų pasiūla ir paklausa yra išties didelė. 2016 m. atliktas bendrosios populiacijos tyrimas atskleidė, kad Lietuvoje narkotines medžiagas nors kartą gyvenime vartojo beveik 216 tūkst. (11,5 proc.) 15–64 metų amžiaus Lietuvos gyventojų, o pradedančių vartoti narkotikus amžius vis jaunėja (Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, 2019, p. 36). Tyrimais patvirtinta, jog labiausiai pažeidžiama

visuomenės grupė yra jaunimas, nes šiame amžiaus tarpsnyje jaunas žmogus siekia viską išbandyti (Narkauskaitė ir kt., 2011). Psichoaktyviosios ir narkotinės medžiagos stipriai siejamos su studentais. Dėl studijų metu patiriamų išbandymų, streso ar nerimo, studentai neretai griebiasi ne tik alkoholio ar raminamųjų vaistų, bet ir išbando draudžiamas psichiką veikiančias medžiagas.

Problema. Narkomanija yra svarbi problema ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. Jos sukeltos pasekmės gali iššaukti ne tik įvairias ligas, bet ir mirtį. Gausu tyrimų apie paauglių narkotikų vartojimo mastus, informacijos apie psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo žalą paauglių tarpe išties daug. Mokyklose dirba specialistai, galintys reikiamu metu padėti. Tačiau situacija vyresniųjų tarpe kiek kitokia – aukštosiose mokyklose nebevykdomos narkotikų vartojimą mažinančios prevencinės programos, ne kiekviena aukštoji mokykla turi psichologą ar sveikatos specialistą, galintį suteikti pagalbą. Tyrimų apie narkotinių medžiagų paplitimą tarp aukštųjų mokyklų studentų tiek Europoje, tiek Lietuvoje yra nedaug ir jie nėra atliekami nuolat. Narkotinių medžiagų paplitimas tarp Klaipėdos universiteto studentų nebuvo tirtas. Todėl svarbu nustatyti, kaip narkotinės medžiagos yra paplitusios tarp Klaipėdos universiteto studentų.

Objektas – psichoaktyviųjų medžiagų paplitimas ir vartojimas Klaipėdos universiteto studentų tarpe.

Tikslas - nustatyti psichoaktyviųjų medžiagų paplitimo ir vartojimo mastus tarp Klaipėdos universiteto studentų.

Uždaviniai: 1. Nustatyti psichoaktyviųjų ir narkotinių medžiagų vartojimo paplitimą Europos regione.

2. Atskleisti psichoaktyviųjų ir narkotinių medžiagų vartojimo priežastis bei poveikį sveikatai.

3. Apibūdinti studentų rūkymo ypatumus.

4. Atskleisti studentų alkoholio vartojimo ypatumus.

5. Aptarti studentų narkotinių medžiagų vartojimo ypatumus.

Hipotezės: 1. Narkotines medžiagas bent kartą gyvenime daugiau vartojo vyrai nei moterys;

2. Klaipėdos universiteto studentų požiūris į narkotikus turi įtakos jų vartojimui.

Tyrimo metodai: mokslinė literatūros analizė; kiekybinis tyrimas, apklausa raštu; statistinė duomenų analizė.

I. LITERATŪROS APŽVALGA

1.1. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo problema Europoje

1.1.1. Psichoaktyviųjų medžiagų paplitimo tendencijos Europos regione

Europa - svarbi narkotikų rinka, į kurią ne tik tiekiami, bet ir joje gaminami narkotikai. Šiomis dienomis narkotinių medžiagų įvairovė Europos regione yra didžiulė, sparčiai atsiranda naujos, sintetinės psichiką veikiančios medžiagos (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2019, p. 19, 41). Atlikta gausybė tyrimų, kurie rodo, jog alkoholio, narkotikų ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimas yra svarbi problema visame pasaulyje. Europos Sąjunga (ES), atvėrusi sienas, suteikė galimybę šioms medžiagoms laisvai keliauti po visą regioną, todėl narkotinės medžiagos šiuo metu platinamos ir parduodamos ne tik senai žinomais būdais, bet ir internetinėje erdvėje. Siekiant stabdyti šių medžiagų vartojimą vykdomos prevencinės programos, tačiau situacija negerėja. Narkotikų vartojimas labiausiai paplitęs tarp jaunimo - tai labiausiai pažeidžiama visuomenės dalis, kuriai būdingas noras viską išbandyti, rizikuoti (Narkauskaitė ir kt., 2011). Todėl svarbu nustatyti, kokios psichoaktyviųjų ir narkotinių medžiagų vartojimo tendencijos vyrauja tarp Europos šalių jaunimo.

Europos Sąjunga – regionas, kuriame suvartojama daugiausiai alkoholio visame pasaulyje. Tarp ES šalių išgeriamo alkoholio kiekiai stipriai skiriasi, tačiau bendras vidurkis per pastarąjį dešimtmetį išliko stabilus. 2010-2016 m. laikotarpiu per paskutinius 12 mėn. suvartoto gryno alkoholio litrų vienam vyresniam kaip 15 metų amžiaus asmeniui kiekis ES vidutiniškai siekė 9-10 litrų (Europos Komisija, 2010-2016). Nors naujausių duomenų apie alkoholio suvartojimą Europoje nėra, galima tik spėti, kad vartojimas išliks panašus kaip pastarąjį dešimtmetį.

Ne tik Europos regione, bet ir visame pasaulyje, ypač mėgstama legali psichoaktyvioji medžiaga yra tabakas. Jis mėgstamas tarp įvairaus amžiaus asmenų, bet labiausiai tarp jaunimo. 2016 m. vyresnių kaip 15 m. rūkančių Europiečių skaičius vidutiniškai siekė 28,7 proc. Remiantis naujausiais duomenimis, rūkymo tendencijos iš esmės nekinta - ES šiuo metu rūko 26 proc. visų gyventojų ir net 29 % 15–24 metų jaunų asmenų. Nors kovai su šios psichoaktyviosios medžiagos vartojimu Europoje skiriama daug dėmesio, europiečių rūkymo įpročiai nesikeičia (Europos Komisija, 2020; World Health Organization, 2016). Šiai dienai taip pat susiduriama su raminamųjų bei migdomųjų vaistų vartojimo problema, kuomet jie vartojami per dažnai ar be gydytojo paskyrimo. Džiugu tai, jog Europoje, 2016 m. duomenis, raminamųjų vaistų vartojo vos 3,8 proc. gyventojų (United Nations Office on Drugs and Crime, 2016). Legaliai parduodamos psichiką veikiančios medžiagos gana plačiai vartojamos Europos regione. Ar draudžiamos psichoaktyviosios medžiagos tokios pat populiarios ir tarp jaunimo?

1 lentelė. Nelegalių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas per pastaruosius 12 mėn. tarp 15-34 m. amžiaus ES šalių gyventojų 2010-2018 m. laikotarpiu

Psichoaktyvioji medžiaga	Metai								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Kanapės	12,6	12,1	6,8	11,2	11,7	13,3	13,9	14,1	14,4
Ekstazis	0,8	1,0	3,4	1,0	1,0	1,7	1,8	1,8	1,7
Amfetaminai	1,2	1,1	3,8	0,9	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0
Kokainas	2,3	2,1	4,6	1,7	1,9	1,9	1,9	1,9	2,1
Heroinas	-	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
LSD	-	0,1	0,03	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	0,1	-
Haliucinogeniniai grybai	-	0,3	0,02	<1,0	<1,0	<1,0	<1,0	0,3	-

Lentelė sudaryta darbo autorės, remiantis: Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, 2018, p. 31-33; 2017, p. 46-47; 2016, p. 37-38; 2015, p. 43-44; 2014, p. 39-40; 2013, p. 3-5; 2012, p. 59-60; 2011, p. 45-48; European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2019, p. 42- 48, 53; 2013, p. 30-38.

Remiantis Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro duomenimis, dažniausiai vartojamas neteisėtas narkotikas Europoje yra kanapės (1 lentelė). Jų vartojimo paplitimas kur kas didesnis nei kitų narkotinių medžiagų. 2010-2018 m. laikotarpiu kanapų vartojimas per paskutinius 12 mėn. tarp 15-34 m. amžiaus ES šalių gyventojų buvo stabilus ir svyravo nuo 11,2 proc. iki 14,4 proc. (išskyrus 2012 m.). Antrą vietą pagal narkotinių medžiagų vartojimo populiarumą užima kokainas. Tai dažniausiai Europoje vartojamas stimuliuojantis narkotikas, kurį vidutiniškai vartojo 2,3 proc. jaunimo. Kiek mažiau paplitę yra amfetaminai ir ekstazis – juos vartojo kiek daugiau nei 1 proc. Europos gyventojų. Heroinas buvo vartojamas palyginti retai, šiuo laikotarpiu vartojimas išliko stabilus ir siekė vos 0,4 proc. Bendras haliucinogeninių grybų ir LSD vartojimas Europos regione jau dešimtmetį yra labai mažas ir nekinta. Jį vartoja vos 0,02-1,0 proc. Europos gyventojų. Visi nelegalūs narkotikai yra labiau mėgstami vyrų tarpe nei moterų (Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, 2018, p. 31-33; 2017, p. 46-47; 2016, p. 37-38; 2015, p. 43-44; 2014, p. 39-40; 2013, p. 3-5; 2012, p. 59-60; 2011, p. 45-48; European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2019, p. 42-48, 53; 2013, p. 30-38). Naujausių duomenų (2019-2020 m.) apie nelegalių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimą per pastaruosius 12 mėn. tarp 15-34 m. amžiaus ES šalių gyventojų informaciniuose šaltiniuose nėra.

Studijų laikotarpis - tai socialinė gyvenimo pakopa, kuri susijusi su daugeliu naujų išgyvenimų, potyrių bei naujų įspūdžių gausa (Dobrovolskij ir kt, 2014). Studijos neabejotinai susijusios su įtampa ir stresu, kuriuos dažnas studentas bando pažaboti svaigindamasis alkoholiu ar kitomis psichiką veikiančiomis medžiagomis. Todėl svarbu nustatyti, kokia dalis Europos aukštųjų mokyklų studentų vartoja psichoaktyviasias bei narkotines medžiagas.

Atliktų tyrimų apie psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą per paskutiniuosius 12 mėn. tarp Europos aukštųjų mokyklų studentų yra labai mažai, jie nėra vykdomi nuolat. 2002-2014 m. vykdytas alkoholio vartojimo tyrimas tarp Airijos ir Jungtinės Karalystės studentų parodė, kad 2014 m. alkoholį per paskutinius 12 mėn. vartojo net 83,4 proc. studentų. Ankstesniais metais vartojimas buvo mažesnis: 2003 m. - 62,8 proc., 2011 m. - 60,6 proc., o 2012 m. – 71,2 proc. (Davoren et. al., 2016). 2011–2015 m. Jungtinėje Karalystėje atliktas tabako paplitimo tyrimas tarp Jungtinės Karalystės aukštųjų mokyklų studentų. Šiuo laikotarpiu tabako gaminius rūkė panašus skaičius studentų - 23-26 proc. (Singh et. al., 2016).

2007-2008 m. atliktas tyrimas, dar tuometinėje Europos Sąjungai priklausančioje valstybėje, Jungtinėje Karalystėje parodė nelegalių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo įpročius tarp aukštųjų mokyklų studentų. Tabaką per paskutinius 12 mėn. vartojo 15,3 proc. studentų, alkoholį – 70,5 proc., o nelegalias psichoaktyvias medžiagas 29,8 proc. studentų (El Ansari et. Al., 2011). Kitas tokio pat pobūdžio tyrimas atliktas tarp Jungtinės Karalystės, Šiaurės Airijos ir Velso studentų 2007-2014 m. Nustatyta, jog šiuo laikotarpiu nelegalias narkotines medžiagas vartojo 23,4 proc. studentų, tabaką rūkė 38,9 proc. (El Ansari et. al., 2015). 2011 m. Jungtinėje Karalystėje atliktas psichoaktyviųjų medžiagų paplitimo tyrimas atskleidė, kad dažniausiai vartojama psichoaktyvioji medžiaga buvo kanapės – jas vartojo didžioji dalis studentų - 19,4 proc. Kiek mažiau vartojamas buvo ekstazis – 6,1 proc., panašiai kokainas - 5,7 proc. Amfetaminus vartojo 2,5 proc. studentų, haliucinogeninius grybus -1,4 proc., o LSD – 1,1 proc. (Bennett et. al., 2015).

Raminamieji vaistai dažnai siejami su studentais dėl studijų metu kylančių sunkumų, streso ar nerimo. Jų vartojimas tarp skirtingų Europos valstybių studentų yra skirtingas. 2014 m. duomenimis, Slovakijoje raminamuosius vaistus vartojo 43,2 proc. studentų, Vokietijoje – 11,2 proc., Danijoje – 10,4 proc., Belgijoje 9,5 proc., Ispanijoje 4,1 proc., o Jungtinėje Karalystėje vos 2,4 proc. studentų (Gesa et. al., 2018).

Nuolatinis įvairių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas ar jų perdozavimas gali sukelti ne tik vėžį ar kitas sunkias ligas, bet ir iššaukti mirtį. Nustačius psichoaktyviųjų medžiagų paplitimą Europoje, taip pat svarbu nustatyti mirtingumo nuo narkotinių medžiagų tendencijas šiame regione.

2 lentelė. Mirčių nuo narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo bei apsinuodijimo narkotikais atvejai tarp 15-64 m. amžiaus Europos gyventojų 2010-2017 m. laikotarpiu

	Metai							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Mirties atvejai	7000	6500	6 100	6110	6800	7585	7929	8238

Lentelė sudaryta darbo autorės, remiantis: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2019, p. 79; 2018, p. 75-76; 2017, p. 76, 2016 p. 66; 2015, p. 57; 2014, p. 50; 2013, p. 43.

2 lentelėje matyti, kad 2010-2017 m. laikotarpiu mirčių nuo narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo bei apsinuodijimo narkotikais atvejų tarp 15-64 m. amžiaus Europos regiono gyventojų skaičius nebuvo stabilus. Nuo 2010 m. iki 2013 m. pastebimos mažėjančios mirtingumo tendencijos – užfiksuota kiek daugiau nei 6000 mirties atvejų kasmet. Nuo 2014 m. iki 2017 m. mirčių, susijusių su narkotikų vartojimu, skaičius padidėjo ir 2017 m. siekė daugiau nei 8000 mirties atvejų (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2019, p. 79; 2018, p. 75-76; 2017, p. 76, 2016 p. 66; 2015, p. 57; 2014, p. 50; 2013, p. 43). Naujausių duomenų (2018-2020 m.) apie mirčių nuo narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo bei apsinuodijimo narkotikais atvejų tarp 15-64 m. amžiaus Europos gyventojų bei duomenų apie Europos aukštųjų mokyklų studentų mirties atvejus nuo narkotikų vartojimo ar perdozavimo nėra.

Europos šalyse psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo rodikliai yra skirtingi, todėl negalima vieningai teigti, kad šiame regione egzistuoja narkotikų vartojimo problema. Vienose šalyse rodikliai itin maži (pvz. Rumunijoje, Maltoje), kitose gana aukšti (pvz. Danijoje, Prancūzijoje, Jungtinėje Karalystėje). Šių medžiagų vartojimo tendencijos priklauso nuo konkrečios valstybės įstatymų, narkotinių medžiagų toleravimo visuomenėje ar nuo jų įteisavimo. Apibendrinant psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą per pastaruosius 12 mėn. tarp 15-34 m. amžiaus Europos šalių gyventojų 2010-2018 m. laikotarpiu pastebėta, kad populiariausias, daugelyje šalių nelegalus, narkotikas buvo kanapės. Kiek mažiau buvo vartojamas kokainas, amfetaminai ir ekstazis. Itin maža dalis Europos gyventojų vartojo LSD ir haliucinogeninius grybus. Palyginti aukštųjų mokyklų studentų suvartotų narkotinių medžiagų vidurkį su bendru Europos šalių vidurkiu nėra galimybės, nes tokio pobūdžio tyrimai tarp Europos šalių studentų nėra vykdomi nuosekliai. Lygiai taip pat negalima palyginti legalių psichoaktyviųjų medžiagų, tokių kaip alkoholio, tabako ar raminamųjų vaistų vartojimo paplitimo. Iš atliktų tyrimų matyti, kad tiek legalias, tiek nelegalias psichoaktyvias medžiagas labiau linkę vartoti yra vyrai nei moterys.

1.1.2. Psichoaktyviųjų medžiagų paplitimas Lietuvoje

Lietuvoje narkotikų vartojimo problema sovietmečiu kaip ir dauguma kitų sovietinės sistemos ydų buvo neigta, nes manyta, jog tai atskirų individų ar grupių problema. Tačiau atkūrus nepriklausomybę, XX a. 9-ame dešimtmetyje, narkomanija tapo vienu grėsmingiausių socialinių reiškinių. Dėl netobulos teisinės sistemos, neišplėtos prevencinės veiklos bei informacijos apie narkotikus stygiaus tapo sunku kontroliuoti šia problemą, tad laikui bėgant narkomanija greit išplito visuomenėje (Kraniauskas ir kt., 2014). Jos plitimui didelės įtakos turėjo Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą, kuris atvėrė vidines sienas ir taip suteikė palankias sąlygas laisvai plisti narkotikams (Andrejevas ir kt., 2011).

3 lentelė. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo per pastaruosius 12 mėn. paplitimas tarp 15–34 m. amžiaus Lietuvos gyventojų 2004-2017 m. laikotarpiu

Psichoaktyvioji medžiaga	Metai				
	2004	2008	2012	2016	2017
Legalios					
Tabakas	41,0	36,7	36,0	35,2	-
Alkoholis	85,4	89,7	80,7	81,0	-
Raminamieji ir migdomieji vaistai	5,0	7,9	6,2	7,0	-
Nelegalios					
Kanapės	4,6	9,9	5,1	6,0	6,0
Ekstazis	0,4	1,0	0,2	0,4	1,0
Amfetaminai	0,3	0,7	0,2	0,3	0,5
Kokainas	0,3	0,2	0,2	0,1	0,3
Heroinas	0,1	0,1	0,1	0,1	3,9
LSD	0,1	0,2	0,0	0,1	-
Haliucinogeniniai grybai	0,2	0,2	0,03	0,3	-

Lentelė sudaryta darbo autorės, remiantis: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2019, p. 1, 7-8; Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, 2018, p. 32-36; 2014, p. 40-41, 44; 2012, p. 6; 2011, p. 49-52.

2004 metai Lietuvai svarbūs tuo, kad prisijungė prie Europos Sąjungos ir pradėjo vykdyti naują sveikatos politiką. Nuo 2004 m. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas kas ketverius metus atlieka psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo tyrimus Lietuvos bendrojoje populiacijoje, kuriais siekia įvertinti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimą bendrojoje populiacijoje. 3 lentelėje matyti, kad 2004-2017 m. laikotarpiu psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas per paskutinius 12 mėn. tarp 15–34 m. amžiaus Lietuvos gyventojų kito nežymiai. Tabakas yra ypač paplitęs žalingas įprotis, 2004-2016 m. duomenimis, jį rūkė kiek daugiau nei trečdalis gyventojų – tabako vartojimas beveik nekito ir siekė 35,2 – 40,0 proc. Dažniau rūkė vyrai (vidutiniškai 49,0 proc.) nei moterys (vidutiniškai 23,6 proc.). Naujausių duomenų apie tabako vartojimą nėra. Alkoholio vartojimas Lietuvoje tuo pačiu laikotarpiu buvo daugiau nei du kartus didesnis už tabako vartojimą ir svyravo nuo 80,8 – 89,7 proc. Nors nėra naujausių duomenų (2017-2020 m.) apie alkoholio suvartojimą Lietuvoje, pastebima, jog nuo 2008 m. alkoholio vartojimas po truputį mažėja, todėl tikėtina, kad taip bus ir toliau. Didžiulio skirtumo tarp lyčių alkoholio vartojimo kontekste nėra - alkoholį nežymiai, tačiau dažniau vartojo vyrai (vidutiniškai 87,9 proc.) nei moterys (vidutiniškai 80,0 proc.). Raminamųjų vaistų vartojimas, lyginant su alkoholio ir tabako vartojimu, buvo labai mažas ir siekė 5,0 – 7,9 proc. Juos dažniau vartojo moterys nei vyrai (Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, 2018, p. 35-37). Nors nėra naujausių duomenų apie raminamųjų vaistų vartojimą per paskutinius 12 mėn., Lietuvoje jie vartojami 2-3 kartus dažniau nei kitose Šiaurės Europos šalyse. Bent kartą juos vartojo penktadalis Lietuvos gyventojų, o tai rodo didžiulę problemą,

nes migdomieji vaistai dažniausiai vartojami be gydytojo paskyrimo, ne pagal paskirtį ir per dažnai, kas ilgainiui sukelia priklausomybę (Želvytė, 2019).

Paskutinis tyrimas, kurio rezultatais remiantis nustatytas psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas Lietuvoje, buvo atliktas 2016 m. (kitas tyrimas bus atliekamas šiais metais). Pirmą kartą į tyrimo klausimyną įtraukti klausimai apie naujų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą. Rezultatai parodė, kad bent kartą gyvenime jas vartojo 1 proc. gyventojų. Remiantis 2016 m. bendrosios populiacijos narkotikų vartojimo paplitimo Lietuvoje tyrimo rezultatais, 19,3 proc. 15–34 metų amžiaus gyventojų per paskutinius 12 mėn. bandė draudžiamų narkotinių medžiagų. Labiausiai paplitęs nelegalus narkotikas kaip ir daugelyje valstybių yra kanapės. 2004-2017 m. laikotarpiu jų vartojimas siekė 4,6 – 9,9 proc., jas dažniau vartojo vyrai – 4,8 proc. (moters – 1,7 proc.). Švirksčiamųjų narkotikų, tokių kaip heroinas, vartojimas 2017 m. išsaugo iki 3,9 proc., kuomet 2004-2016 m. jis buvo stabilus ir siekė vos 0,1 proc. Ekstazio ir amfetaminų vartojimas buvo beveik vienodas – jis siekė 0,2-1,0 proc. Jų vartojimas visą laikotarpį išliko stabilus, populiariausi šie narkotikai buvo tarp vyrų (0,7 proc.). Kokainą ir LSD Lietuvoje vartojo nedidelis procentas žmonių – iki 0,3 proc. lietuvių. Rečiausiai vartojamas narkotikas Lietuvoje - haliucinogeniniai grybai (0,03 – 0,3 proc.) (Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, 2018, p. 30-33).

Tyrimų apie psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimą tarp Lietuvos gyventojų, moksleivių ir paauglių yra daug, jie atliekami dažnai. Tačiau tyrimų apie psichoaktyviųjų medžiagų paplitimą tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų yra itin mažai, jie nėra atliekami nuosekliai.

4 lentelė. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas per paskutinius 12 mėn. tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų 2006-2017 m. laikotarpiu

Psichoaktyvioji medžiaga	Metai				
	2006–2007	2012	2013	2016	2017
Legalios					
Tabakas	22,9	42,1	52,6	-	42,7
Alkoholis	78,0	96,5	92,3	-	69,1
Raminamieji ir migdomieji vaistai	6,3	15,0	2,9	-	8,9
Nelegalios					
Kanapės	16,7	33,9	17,7	40,0	13,6
Ekstazis	5,2	12,1	0,8	3,7	1,0
Amfetaminai	4,0	13,4	0,7	4,0	1,0
Kokainas	0,0	10,8	0,7	3,2	1,0
Heroinas	1,1	-	0,2	0,7	1,0
LSD	3,3	5,5	0,5	4,1	1,0
Haliucinogeniniai grybai	2,8	6,4	0,7	3,1	1,0

Lentelė sudaryta darbo autorės, remiantis: Indrašienė ir kt., 2017; Rupšienė et. al. 2017; Dobrovolskij ir kt., 2014; Dervianskas, 2012, p. 35-36, 40, 44; Narkauskaitė ir kt., 2011.

Iš pateiktų duomenų matyti (4 lentelė), kad nelegalios psichoaktyviosios medžiagos yra kur kas populiarnesnės ir dažniau vartojamos tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų nei tarp 15-34 m. amžiaus Lietuvos gyventojų. Populiariausios yra kanapės. Jas per paskutinius 12 mėn. studentai vartojo 3 kartus dažniau, ekstazį – 7 kartus, amfetaminus – 11 kartų, haliucinogeninius grybus – 14, kokainą – 15, o LSD net 29 kartus dažniau nei 15-34 m. amžiaus Lietuvos gyventojai. Tabako ir alkoholio vartojimo tendencijos tarp 15-34 m. Lietuvos gyventojų ir Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų buvo nebeik vienodos, raminamuosius vaistus dažniau vartojo studentai. Išnagrinėjus psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimą Lietuvoje svarbu nustatyti, kiek žmonių kiekvienais metais miršta nuo narkotinių ir psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, apsinuodijimo ar perdozavimo.

5 lentelė. Mirčių nuo narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo bei apsinuodijimo narkotikais atvejai tarp 15-64 m. amžiaus Lietuvos gyventojų 2010-2018 m. laikotarpiu

Mirčių skaičius	Metai								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Vyrai	56	53	80	63	87	123	111	79	64
Moterys	12	19	15	26	20	25	17	31	19
Iš viso	68	72	95	89	107	148	128	110	83

Lentelė sudaryta darbo autorės, remiantis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras, 2019, p. 141; 2018, p. 143; 2017, p. 146; 2016, p. 142; 2015, p. 143; 2014, p. 141; 2013, p. 142; 2012, p. 149; 2011, p. 149.

5 lentelėje matyti, kad 2010-2018 m. laikotarpiu 15-64 m. amžiaus Lietuvos gyventojų mirtingumas nuo narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo nebuvo stabilus. Nuo 2010 m. iki 2015 m. pastebimas didėjantis mirčių skaičius (išskyrus 2013 m.) – jis siekė nuo 60 iki 148. Nuo 2016 m. iki 2018 m. pastebimas mažėjantis mirtingumas nuo narkotinių ir psichotropinių medžiagų – jis sumažėjo nuo 128 iki 83 mirčių atvejų. Naujausių 2019-2020 m. duomenų informaciniuose šaltiniuose nėra, todėl negalima teigti, ar mirtingumo tendencijos vis dar mažėja. Vyrų mirtingumas 2010-2018 m. laikotarpiu buvo 4 kartus didesnis nei moterų ir vidutiniškai siekė 80 mirties atvejų per metus (moterų - 20). Didžiausias mirtingumas nuo narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo pastebimas tarp 25-44 m. amžiaus Lietuvos gyventojų (Higienos instituto Sveikatos informacijos centras, 2019, p. 141; 2018, p. 143; 2017, p. 146; 2016, p. 142; 2015, p. 143; 2014, p. 141; 2013, p. 142; 2012, p. 149; 2011, p. 149.). Deja, duomenų apie Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų mirčių atvejus nuo narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo informaciniuose šaltiniuose nėra, todėl palyginti 15-64 m. Lietuvos gyventojų ir Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų mirtingumo tendencijų nėra galimybės.

Daugelio mokslininkų nuomone, jei narkotinių medžiagų vartojimas tam tikroje populiacijoje siekia daugiau nei 10 proc., tai yra problema. Nors Europoje ši problema egzistuoja tik tam tikrose valstybėse, Lietuvoje vartojančių narkotikus asmenų skaičius 15-34 m. amžiaus grupėje

per paskutinius 12 mėn. nėra didelis ir oficialiais duomenimis vidutiniškai nesiekia 10 proc. ribos (neįskaitant alkoholio, tabako ir raminamųjų vaistų vartojimo). Todėl galima daryti prielaidą, kad Lietuvoje neegzistuoja narkotikų vartojimo problema. Tiek Lietuvoje, tiek visoje Europoje plačiausiai vartojamas nelegalus narkotikas yra kanapės. Vidutiniškai jas vartojo 12,3 proc. 15-34 m. amžiaus Europos gyventojų ir tik 6,3 proc. Lietuvos gyventojų. Europoje kokainą vartojo vidutiniškai 2,3 proc., kai tuo tarpu Lietuvoje jo vartojimas buvo žymiai mažesnis ir siekė vos 0,2 proc. Ekstazio ir amfetaminų paplitimas Europoje (1,5 proc.) taipogi didesnis nei Lietuvoje (0,5 proc.). Deja, negalima palyginti narkotinių medžiagų vartojimo įpročių tarp Europos ir Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų, nes tokio pobūdžio tyrimų yra labai mažai ir jie nėra atliekami nuolat. Iš atliktų tyrimų Lietuvos aukštosiose mokyklose matyti, kad draudžiami narkotikai tarp studentų yra vartojami plačiau nei tarp 15-34 m. amžiaus Lietuvos ir Europos gyventojų. Vidutinis nelegalių medžiagų vartojimas tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų peržengia 40 proc. ribą, o tai rodo, kad Lietuvos aukštosiose mokyklose egzistuoja narkotikų vartojimo problema. Psichoaktyviausias medžiagas dažniau vartoja ir nuo jų dažniau miršta vyrai, tik raminamieji vaistai yra labiau paplitę tarp moterų. Kasmet Lietuvoje nuo narkotikų vartojimo miršta nuo 68 iki 148 žmonių (nuo 2015 m. mirtingumas mažėja), kai tuo tarpu Europos vidurkis siekia 226-294 mirties atvejus (nuo 2012 m. mirtingumas didėja). Bendras psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas Europoje nėra labai didelis, tačiau mirčių skaičius kasmet siekia net 7-8 tūkstančius. Todėl kyla klausimas, ar pateikti oficialūs duomenys iš tikro atspindi realybę? Galbūt vartojančiųjų skaičius yra kur kas didesnis nei oficialiai pateikiama šaltiniuose.

1.2. Psichoaktyviosios bei narkotinės medžiagos ir jų klasifikavimas

1.2.1. Narkotinių ir psichoaktyviųjų medžiagų samprata

Žmonės jau nuo seno žinojo įvairias narkotines medžiagas, pažinojo augalus, galinčius sukelti fizinius ir psichinius pokyčius. Įvairios narkotinės medžiagos buvo vartojamos per religines apeigas, gydant įvairias ligas, siekiant atsipalaiduoti ir t. t. (Bulotaitė, 2004, p. 9-10). Šiai dienai narkotinės medžiagos vartojamos kitais tikslais – pabėgti nuo kasdienybės, rūpesčių bei problemų.

Pasaulinė sveikatos organizacija psichoaktyviausias medžiagas apibrėžia kaip tam tikras medžiagas, kurios patekusios į organizmą, veikia žmogaus suvokimą, sąmonę bei pažinimą. Psichoaktyviosios medžiagos nebūtinai gali sukelti priklausomybę, tačiau dažnas jų vartojimas yra susijęs su didele rizika žmogaus sveikatai ir gyvybei. Narkotikų vartojimas didina ne tik sergamumą, bet ir mirtingumą, pablogina santykius su aplinkiniais ir pan. Daugelio psichoaktyviųjų medžiagų gamyba, platinimas bei pardavimai yra kontroliuojami arba draudžiami įstatymų. Tarptautiniu lygiu

yra sudarytos tarptautinės narkotikų konvencijos, tokios kaip 1961 m. Bendroji narkotinių medžiagų konvencija, 1971 m. psichotropinių medžiagų konvencija, 1988 m. konvencija „Dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta“, kurios numato psichoaktyviųjų medžiagų gamybos ir platinimo kontrolę (World Health organization, 2020).

1961 m. Bendrojoje narkotinių medžiagų konvencijoje (1977) teigiama, jog narkomanija yra didelė blygybė, kuri kelia socialinę bei ekonominę grėsmę žmonijai. Valstybės yra įpareigos užkirsti kelią šiai blygybei bei kovoti su ja, o narkotinės medžiagos turi būti vartojamos tik medicinos ar mokslo tikslams (Lankauskas, 2017, p. 26). Pagal Jungtinių Tautų organizacijos 1988 m. konvenciją, psichotropinė medžiaga apibrėžiama kaip gamtinė ar sintetinė medžiaga, įrašyta į 1971 m. konvencijos dėl psichotropinių medžiagų I, II, III, IV sąrašus. Šios Konvencijos esminis tikslas yra padėti šalims bendradarbiauti sprendžiant problemas, susijusias su narkotinių ir psichotropinių medžiagų neteisėtu vartojimu bei platinimu (1988 metų Jungtinių Tautų Organizacijos Konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta, 1988).

Kolumbijos universiteto profesorius M. Collins (2011) psichoaktyvias medžiagas apibrėžia kaip sintetinius darinius ir augalinės kilmės junginius, galinčius sukelti sunkių padarinių visuomenės sveikatai ir politikai.

Lietuvių Medicinos enciklopedijoje (1993) narkotikai - tai narkotinės medžiagos, kurių dažnas vartojimas sukelia narkomaniją, t. y. priklausomybę. Lietuvos Respublikos narkotikų ir psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės įstatyme (1998) narkotinės ir psichotropinės medžiagos apibūdinamos kaip į Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintus kontroliuojamų medžiagų sąrašus įrašytos gamtinės ar sintetinės medžiagos, kurios dėl kenksmingo poveikio ar piktnaudžiavimo jomis sukelia sunkų žmogaus sveikatos sutrikimą, pasireiškiantį asmens psichine ir fizine priklausomybe nuo jų, ar pavojų žmogaus sveikatai. Už narkotinių medžiagų vartojimą bei platinimą Lietuvoje yra baudžiama įstatymų nustatyta tvarka.

Anot L. Bulotaitės (2004, p. 14), narkotikai yra medžiagos, kurių vienkartinis naudojimas sukelia euforiją arba kitus malonius pojūčius, o sisteminis jų vartojimas – fizinę ar psichologinę priklausomybę. Nors šios medžiagos vartojamos šimtmečius, piktnaudžiavimas psichoaktyviosiomis medžiagomis dar niekada nebuvo toks didelis, koks yra šiomis dienomis. Mokslų daktaras M. Lankauskas (2013) pateikia kitokį narkotikų apibrėžimą: „Narkotikai – tai narkotinės ir psichotropinės medžiagos, kurių legalus vartojimas yra ribojamas bei draudžiamas“. Nėra vienos, visuotinai priimtos narkotikų sąvokos, nes tai kelia tam tikrą painiavą, t. y. net ir tokios legalios medžiagos kaip alkoholis, tabakas ar kofeinas pasižymi tam tikru psichoaktyviu poveikiu. Pasak autoriaus, ne visos narkotinės ir psichotropinės medžiagos yra vienodai pavojingos, todėl baudžiamosios bei administracinės atsakomybės taikymas kiekvienoje valstybėje yra skirtingas. Jų pavojingumas priklauso nuo psichoaktyviųjų medžiagų savybių bei vartojamo kiekio.

Nuo pastarojo dešimtmečio Europos regione sparčiai daugėja naujų psichoaktyviųjų medžiagų, kurios panašios į jau senai žinomas, tačiau yra kur kas pavojingesnės. Tai neaiškios kilmės medžiagos, kurias tampa vis sunkiau identifikuoti. 2017 m. lapkričio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/2103 nurodo, kad nauja psichoaktyvioji medžiaga – grynos formos medžiaga ar medžiagos preparatas, kuriems netaikoma nei 1961 m. Jungtinių Tautų bendroji narkotinių medžiagų konvencija (1977) nei 1971 m. Jungtinių Tautų psichotropinių medžiagų konvencija, galintys kelti riziką sveikatai arba socialinę riziką. Tokios naujos psichoaktyviosios medžiagos rinkoje pateikiamos kaip legalūs ir natūralūs produktai, parduodami kaip vaistai, maisto papildai ar kitos teisėtos prekės (Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, 2019).

Naujų psichoaktyviųjų medžiagų, anglų kalboje vadinamų „designer drugs“ ar „legal highs“, pasiūla sparčiai auga, o tai kelia didelį susirūpinimą tarptautiniu lygmeniu. Naujos psichoaktyviosios medžiagos apibūdinamos kaip sąmoningai psichotropinį poveikį sukeliančios medžiagos, kurios parduodamos ir platinamos rekreaciniais tikslais. Tokios medžiagos yra labiausiai paplitusios jaunų žmonių tarpe (Weaver et. al., 2015).

Narkotinės, psichoaktyviosios ir psichotropinės medžiagos literatūros šaltiniuose yra pateikiamos kaip sinonimai. Remiantis Lietuvos ir užsienio autorių pateiktais psichotropinių ir narkotinių medžiagų apibrėžimais, šioms medžiagoms būdinga: veikia žmogaus sąmonę, sukelia malonius pojūčius, pakitimus organizme bei kelia pavojų sveikatai. Dalis autorių teigia, jog psichotropinių ir narkotinių medžiagų vartojimas nesukelia priklausomybės, kita dalis teigia priešingai - retas vartojimas gali sukelti sunkią priklausomybę. Jau daugiau nei dešimtmetį Europoje sparčiai plinta naujos, neaiškios kilmės narkotinės medžiagos, kurių sudėtis kelia vis didesnį susirūpinimą sveikatos specialistams.

1.2.2. Narkotinių medžiagų skirstymas

Narkotinės medžiagos nėra nauja sąvoka, jos vartojamos nuo neatmenamų laikų, tūkstančius metų. Dar akmens amžiaus žmonės žinojo tokius narkotikus kaip hašišą, opiją bei kokainą. Opiumas VII a. prieš Kristų vartotas Europos medicinoje, jis buvo laikomas vienu veiksmingiausiu to meto vaistų daugelyje regionų (Bulotaitė, 2004, p. 9-10).

Narkotinių medžiagų klasifikavimas yra labai įvairus, priklausomai nuo medžiagos rūšies, cheminės sudėties ir kt. Paprastai narkotikai skirstomi į lengvuosius ir sunkiuosius. Lengviesiems priskiriamos medžiagos, kurios žinomos nuo seno, pvz. kanapės. Sunkieji narkotikai atsirado tik XIX a., jiems priskiriamos tokios medžiagos kaip heroinas, kokainas ir kt. Tarptautinių žodžių žodyne (2019) narkotikai yra išskiriami į dvi grupes: 1. medžiagos, slopinančias žmogaus

centrinę nervų sistemą ir sukeliančios narkozę; 2. medžiagos (pvz. alkoholis, hašišas, opijus), kurių dažnas vartojimas sukelia narkomaniją.

Narkotinių medžiagų yra daug ir įvairių. 1961 metų Jungtinių Tautų bendroje konvencijoje (1977) buvo pateikta daugiau nei 100 narkotinių medžiagų (International Narcotics Control Board, 2019, p. 3-9). Šios medžiagos yra suskirstytos į keturis sąrašus, atsižvelgiant į jų pavojų žmogaus gyvybei ir sveikatai, priklausomybės riziką, kontrolės lygmenį ir galimybę panaudoti jas medicinos ar mokslo tikslams. Pirmajam sąrašui priskiriamos tokios medžiagos, kurios turi priklausomybę sukeliančių ar ją palaikančių savybių. Antrajam - tos, kurios turi didesnę priklausomybę sukeliančią riziką nei pirmajame sąraše. Prie trečiojo sąrašo priskiriami preparatai, kurie skirti teisėtam medicininiam naudojimui ir nekelia piktnaudžiavimo pavojaus arba tas pavojus yra nedidelis. Paskutiniajam sąrašui priskirtinos medžiagos, turinčios stiprių priklausomybę sukeliančių savybių ar galinčias lengvai tapti piktnaudžiavimo objektu (Lankauskas, 2017, p. 24-25).

Ne visos narkotinės ir psichotropinės medžiagos yra vienodai pavojingos. Kiekviena valstybė, vadovaudamasi savais įstatymais, skirtingai klasifikuoja psichotropines ir narkotines medžiagas. Vienos šias medžiagas skirsto pagal galimybę ją panaudoti medicinos tikslais ar jos daromos žalos žmogaus gyvybei bei sveikatai mastą. Toks skirstymas išties reikšmingas, nes jis atspindi ne tam tikros medžiagos savybes, bet poveikį žmogui. Pavyzdžiui, Nyderlanduose psichoaktyviosios ir narkotinės medžiagos yra skirstomos į dvi grupes: priimtinos ir nepriimtinos rizikos, taip atskiriami lengvieji narkotikai nuo sunkiųjų. Jungtinėje Karalystėje narkotikai, priklausomai nuo jų pavojingumo ir žalos sveikatai, skirstomi į A, B ir C klases. Deja, ši sistema yra stipriai kritikuojama, nes neatitinka naujausių mokslo žinių apie sukeliama priklausomybę bei žalą sveikatai (Lankauskas, 2013).

Lietuva, vykdydama narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolę, vadovaujasi trimis Jungtinių Tautų konvencijomis. Visi Lietuvos teisės aktai parengti remiantis šiomis konvencijomis. Lietuvos Respublikos Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatyme (1998) narkotinės ir psichotropinės medžiagos yra skirstomos pagal poveikį žmogaus sveikatai, kai jomis piktnaudžiuojama. Taip pat pagal tai, ar jos gali būti vartojamos sveikatos priežiūros tikslams. 4 įstatymo straipsnis nurodo, jog narkotinės ir psichotropinės medžiagos pagal joms taikomą kontrolės režimą yra klasifikuojamos į keturis sąrašus: pirmajam priskiriami augalai, narkotinės ir psichotropinės medžiagos, kurios yra uždraustos vartoti sveikatos priežiūros tikslams, nes jais piktnaudžiuojant galimi žalingi padariniai žmogaus sveikatai. Prie antrojo sąrašo priskiriami augalai, narkotinės ir psichotropinės medžiagos, kurios yra vartojamos sveikatos priežiūros tikslams, kai šiomis medžiagomis piktnaudžiuojama, labai pavojingi žmogaus sveikatai. Trečiąjį sąrašą taip pat sudaro augalai ir psichotropinės medžiagos, vartojami sveikatos priežiūros tikslams, dėl žalingų padarinių, kai šiomis medžiagomis piktnaudžiuojama, pavojingi žmogaus sveikatai. Ketvirtajame sąraše

narkotinės ir psichotropinės medžiagos gali būti vartojamos sveikatos priežiūros tikslams bei naudojamos su farmacijos produktais nesusijusios pramonės tikslams.

Narkotinės medžiagos yra skirstomos ne tik pagal priklausomybės riziką, kontrolės lygmenį ar pan. V. Pruskus narkotines medžiagas pagal kilmę išskiria į tris grupes (6 lentelė).

6 lentelė. Narkotinių medžiagų skirstymas pagal kilmę

Medžiagų grupė	Narkotinė medžiaga
Augalinės kilmės narkotikai	Aguonos, kanapės, haliucinogeniniai grybai, hašišas ir kt.
Pusiau sintetiniai narkotikai	Heroinas, kokainas ir kt.
Sintetiniai narkotikai	Amfetaminas, metamfetaminas, ekstazis, metadonas ir kt.

Lentelė sudaryta darbo autorės, remiantis: Pruskus ir kt., 2008, p. 87.

Narkotinių medžiagų, veikiančių žmogaus psichiką, gamtoje yra išties daug, tačiau šiai dienai gausu medžiagų, gaminamų dirbtiniu būdu. Lietuvių autorė Davidavičienė (2002, p. 11-17), plačiąja prasme, narkotines medžiagas pagal jų poveikį išskiria į tris grupes: psichiką stimuliuojančiąsias, slopinančiąsias ir haliucinogenines medžiagas. 7 lentelėje pateiktos skirtingų medžiagų grupių savybės bei joms priskiriamos narkotinės medžiagos.

7 lentelė. Narkotinių medžiagų klasifikavimas pagal poveikį

Medžiagų grupė	Savybės	Narkotinė medžiaga
Psichiką stimuliuojančios medžiagos	Šios medžiagos veikia centrinę nervų sistemą ir sukelia žvalumą, energijos antplūdį, didina pasitikėjimą savimi ir pranašumo jausmą, gerina dėmesio koncentraciją bei darbingumą.	Ekstazis, amfetaminai, krekas, kokainas, nikotinas, kofeinas ir kt.
Psichiką slopinančios medžiagos	Šios medžiagos slopina nervų sistemą, sukelia atsipalaidavimo ir mieguistumo pojūtį, sumažėja arba visai dingsta skausmas.	Opijus, heroinas, morfijus, metadonas, alkoholis, raminamieji ir migdomieji vaistai ir kt.
Haliucinogenai	Jie laikinai sutrikdo psichiką, sukelia psichozei būdingus požymius, pvz.: haliucinacijas bei iškreiptus jutimus. Juos vartojant kitaip suvokiama aplinka, pakinta mąstymas.	LSD, kanapės, haliucinogeniniai grybai, lakiosios medžiagos ir kt.

Lentelė sudaryta darbo autorės, remiantis: Davidavičienė, 2002, p. 11-17.

Davidavičienė (2002, p. 8-9) psichoaktyviausias medžiagas dar išskiria į dvi grupes: legalias ir nelegalias. Legalios – tai tokios psichoaktyviosios medžiagos, kurių vartojimas nėra uždraustas. Joms priskiriamas alkoholis, tabakas, lakiosios medžiagos bei kofeinas. Nuo alkoholio ir tabako nesunkiai pereinama prie nelegalių narkotikų. Nelegalios psichoaktyviosios medžiagos – tai medžiagos, kurių gamybą ir vartojimą draudžia įstatymai. Draudžiamų narkotinių medžiagų sąrašai yra nuolat pildomi ir koreguojami. Šiai narkotikų grupei priskinamos tokios medžiagos kaip hašišas, marihuana, heroinas, ekstazis ir kt.

Nėra vienos visuotinai pripažintos narkotinių ir psichotropinių medžiagų klasifikacijos. Vieni autoriai šias medžiagas išskiria pagal sudėtį, kilmę, kiti pagal poveikį sveikatai, tretieji pagal priklausomybės riziką, kontrolės lygmenį ar galimybę panaudoti jas medicinos bei mokslo tikslams. Nors narkotinių medžiagų skirstymas yra skirtingas, visi vieningai teigia, jog už jų vartojimą turi būti baudžiama. Psichoaktyviosioms medžiagoms priskiriamos ne tik draudžiamos psichoaktyviosios medžiagos, jos apima ir alkoholį, tabaką bei raminamuosius vaistus. Taip yra dėl to, kad šios medžiagos gali sukelti priklausomybę ir sveikatos sutrikimus. Naujos narkotinės medžiagos sparčiai plinta ir patenka į rinką kaip legalūs ir natūralūs produktai, t. y. kaip maisto papildai, vaistai, buitinės priemonės ir t.t. (Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, 2019). Sukeldamos priklausomybę psichoaktyviosios medžiagos ne tik keičia žmogaus elgesį, bet veikia ir jo psichinę būklę.

1.2.3. Narkotinių medžiagų rūšys, jų poveikis žmogaus elgsenai ir sveikatai

Narkotinių ir psichoaktyviųjų medžiagų rūšių yra daug ir įvairių. Kiekvienais metais atsiranda vis naujų medžiagų, kurios plačiai vartojamos ne medicininiais tikslais. Dėl šios priežasties psichotropinių medžiagų sąrašai yra kasmet atnaujinami. Rinkoje laisvai parduodamos legalios psichoaktyviosios medžiagos, tokios kaip alkoholis ar tabakas, neigiamai veikia žmogaus sveikatą taip pat kaip ir kitos draudžiamos psichoaktyviosios medžiagos.

Visos psichoaktyviosios medžiagos neabejotinai veikia žmogaus organizmą, tačiau veikia skirtingai – priklausomai nuo medžiagos rūšies, sudėties, dozės bei vartojimo būdo. Psichoaktyviųjų medžiagų klasifikavimas leidžia suprasti, kaip kiekvienos rūšies medžiaga veikia žmogaus organizmą, psichiką bei kokios yra galimos vartojimo pasekmės.

Tabako rūkymas yra vienas seniausių priklausomybę sukeliančių įpročių, jis ypač populiarus tarp jaunimo. Rūkant tabaką nikotinas iš pradžių stimuliuoja centrinę nervų sistemą, o vėliau ją slopina, todėl keičiasi savijauta ir elgsena, t. y. svyruoja nuotaika, sumažėja įtampa, padidėja darbingumas bei budrumas. Tabako vartojimas kelia pavojų sveikatai, t. y. neigiamai veikia kvėpavimo takų, širdies bei kraujagyslių sistemas, taip pat turi įtakos imuninei sistemai. Nikotino

išsiskyrimas didina širdies susitraukimų dažnį, didina kraujospūdį, skatina cholesterolio kaupimąsi, didina trombocitų sulipimą. Rūkymas didina insulto bei infarkto riziką, ilginiui gali sukelti plaučių ligas ar net vėžį (Arnsona et al., 2010; Heishman et. al., 2010). Šiai dienai ypač populiarios yra elektroninės cigaretės, kurios yra kur kas pavojingesnės nei įprastos cigaretės.

Alkoholis vartojamas nuo seniausių laikų – jis buvo siejamas su ritualais, simbolizavo svetingumą, buvo vartojamas įvairių švenčių, ceremonijų metu. Jis suformavo tradicinius vaistinius preparatus daugumoje kultūrų, taip pat buvo svarbus ekonomiškai. Anksčiau alkoholio rūšys buvo tik trys: vynas, alus ir spiritiniai gėrimai. Šiai dienai jų yra daugiau, alkoholis vartojamas didžiuliais kiekiais ir nesaikingai (Hames, 2012, p. 1-2). Tai toksiška psichoaktyvioji medžiaga, sukianti polinkį į priklausomybę. Dėl jos toleravimo daugelyje visuomenių kasmet netenkama 3 milijonų pasaulio gyventojų. Alkoholis veikia centrinę nervų sistemą, padidina tyčinių ir netyčinių sužalojimų bei neigiamų socialinių padarinių riziką. Taip pat gali paveikti virškinimo, širdies bei kraujagyslių sistemas, sukelti epilepsijos priepuolius, nerimą bei nemigą. Alkoholis mėgstamas įvairaus amžiaus grupėse – dažniausiai tarp 15-49 amžiaus asmenų (World Health organization, 2020).

Kanapės (hašišas ar marihuana) - dažniausiai vartojamas haliucinogenų grupės narkotikas visame pasaulyje, ypač jaunimo tarpe. Tai viena seniausiai žinoma augalinės kilmės psichotropinė medžiaga, vartojama tūkstantmečiais. Kanapių vartojimas sukelia raminamąjį poveikį, atsipalaidavimą, padidėja iškalba. Prarandama laiko nuovoka, koordinacija, kyla nerimas ir net haliucinacijos. Praėjus 2–3 val. po vartojimo įvyksta širdies ir kraujagyslių sistemos pokyčiai: padidėja širdies ritmas ir širdies veikla, padidėja kraujospūdis. Dažnas vartojimas keičia žmogaus elgesį, gali suprastėti atmintis, padidėja šizofrenijos išsivystymo rizika bei širdies ir vėžio susirgimų pavojus (Geibprasert et. al., 2010; Leduc-Pessah et. al., 2019). Pasak Ch. Baudelaire, tokios haliucinogeninės medžiagos kaip hašišas ar marihuana nesukelia fizinės priklausomybės, nebūna ir ryškių somatinių vartojimo padarinių (Bulotaitė, 2009, p. 17). Tačiau daugelį metų atliekami tyrimai rodo, jog kanapių vartojimas sukelia priklausomybę, t. y. pradėjęs vartoti šias medžiagas žmogus nebesugeba be jų veikti ir mąstyti.

Amfetaminai – tai sintetinis centrinės nervų sistemos stimulatorius, vartojamas daugiau nei šimtą metų. Dažniausiai parduodamas miltelių ar kristalų pavidalu. Tai visame pasaulyje plačiai paplitęs narkotikas, vartojamas kaip kokaino ar opioidų pakaitalas. Vartojant amfetaminą jaučiamas atpalaiduojantis, malonus poveikis, budrumo, aktyvumo ir energijos antplūdis, tačiau gali paskatinti agresiją. Dažnas šios medžiagos vartojimas gali pasireikšti panika, paranoja bei haliucinacijomis, taip pat gali privesti prie depresijos ar net šizofrenijos (Heal et. al., 2013; Colfax et. al. 2010).

Ekstazis – sintetinė medžiaga, gaunama iš amfetamino ir kitų narkotinių medžiagų priemaišų. Ji priskiriama psichiką stimuliuojančių medžiagų grupei, dažniausiai parduodama tablečių

su įvairiais simboliais pavidalu. Pagal chemines savybes yra panaši į amfetaminą, tačiau poveikis kiek skiriasi. Jis ypač populiarus vakarėliuose, nes turi stimuliuojantį ir lengvą haliucinacinį poveikį. Pavartojus šios medžiagos patiriama laikina euforija, padidėja pasitikėjimas savimi, būdingas energijos antplūdis, teigiamas požiūris į aplinką bei padidėjęs žvalumas. Praėjus 24–48 val. po vartojimo jaučiamas raumenų skausmams, nuovargis ir sumažėjusi koncentracija. Dažnas vartojimas gali sukelti depresiją ar net širdies bei psichinius sveikatos sutrikimus (Geibprasert et. al., 2010; Vegting et. al., 2016).

Kokainas – stiprią priklausomybę sukeliantis narkotikas, išskiriamas iš kokos krūmo lapų, priskiriamas psichiką stimuliuojančių medžiagų grupei. Kokainas dažnai vadinamas „atpalaiduojančiu narkotiku“, parduodamas baltų miltelių pavidalu. Pavartojus jaučiama laikina euforija, pakylėjimo jausmas, padidėjusi energija bei budrumas. Jis blokuoja nervinius impulsus ir taip sukelia nejautrą, padidėja kraujospūdis, gali iššaukti agresiją, prasidėti traukuliai. Ilgalaikis vartojimas gali sukelti širdies ir kraujagyslių ligas, kankinti nemiga ar staiga pradėti mažėti svoris, taip pat gali iššaukti depresiją, sukelti centrinės nervų sistemos pakitimus, insultą ar net mirtį (Geibprasert et. al., 2010; Schwartz et. al., 2010).

LSD taip pat neretai mėgstamas narkotikas jaunų žmonių tarpe. Ankstesniais laikais LSD buvo plačiai taikomas alkoholizmo bei psichozės gydymui, taip pat psichoterapijoje. Labiausiai šis narkotikas išpopuliarėjo tik tada, kai išaiškėjo pagrindinė jų savybė „praplėsti sąmonės ribas“ (Bulotaitė, 2009, p. 14). Tai baltų kristalų, stipri, pusiau sintetinė, psichotropinė, haliucinogenų grupei priskiriama medžiaga. Net vartojant mažomis dozėmis stipriai veikia psichiką. Pavartojus pakinta aplinkos suvokimas, t. y. atsiranda mistiniai pojūčiai, vizijos, haliucinacijos bei iliuzijos, padidėja pulsas, kraujo spaudimas, atsiranda raumenų spazmai, sutrinka koordinacija. Ilgalaikis vartojimas gali neigiamai paveikti centrinę nervų sistemą, išsivystyti psichozė, depresija ar net atsirasti pakitimai smegenyse (Schmid et. al., 2018).

Pasaulyje ne tik didėja narkotinių medžiagų vartojimas, bet atsiranda vis naujų, nežinomos kilmės narkotinių medžiagų. Nauji narkotikai yra neįprastos sudėties, parduodami ir pateikiami rinkoje kaip legalūs ir nepavojingi produktai. Tarp sparčiai atsirandančių naujų narkotikų ypač paplitę yra sintetiniai kanabinoidai ir kanitoni. Tai sintetiniai narkotikai, imituojantys kanapių ir tokių narkotinių medžiagų kaip kokainas ar amfetaminas stimuliuojantį poveikį. Jų vartojimas Europoje sparčiai išplito dar praėjusio amžiaus dešimtajame dešimtmetyje ir šiomis dienomis kelia vis didesnę susirūpinimą (Weinstein et. al., 2017). Todėl svarbu nustatyti, kokios savybės būdingos šioms medžiagoms ir kaip jos veikia žmogaus sveikatą (8 lentelė).

8 lentelė. Sintetinių kanabinoidų ir katinonų savybės bei poveikis žmogaus sveikatai

Psichoaktyvioji medžiaga	Savybės	Poveikis sveikatai
Sintetiniai kanabinoidai	<ul style="list-style-type: none"> • Poveikis panašus į marihuanos. Būdingas laimės jausmas, atsipalaidavimas, šnekumas. • Pavartojus jaučiamas burnos džiovimas, mąstymo sutrikimai, nerimas, panika, dirglumas, sumišimas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Jaučiami galvos skausmai, svaigimas, pykinimas, nuotaikos svyravimai. • Ilgalaikis vartojimas gali sukelti atminties sutrikimus, psichozę, haliucinacijas, paranoją, kliedesius, nemigą, mintis apie savižudybę. Taip pat gali sutrikti kepenų bei inkstų veikla, ištikti infarktas ar staigi mirtis.
Sintetiniai katinonai	<ul style="list-style-type: none"> • Struktūriškai panašūs į amfetaminą. Pavartojus jaučiama laikina euforija, padidėjęs budrumas, alkio nebuvimas. • Iššaukia agresiją, sukelia nerimą, susijaudinimą, paniką. 	<ul style="list-style-type: none"> • Veikia centrinę nervų sistemą, gali sukelti ūminę psichozę, haliucinacijas bei kliedesius. • Ilgalaikis vartojimas gali neigiamai paveikti širdies ir kraujagyslių sistemą, sukelti dehidrataciją, raumenų pažeidimus ir inkstų nepakankamumą, sutrikti kitų organų veikla ar net ištikti mirtis.

Lentelė sudaryta darbo autorės, remiantis: Weinstein et. al., 2017; Ayres et. al., 2012.

Sintetiniai katinonai ir kanabinoidai vis labiau populiarėja tarp jaunimo, nepaisant jų keliamos žalos sveikatai. Sintetiniai katinonai veikia panašiai kaip amfetaminai ar kokainas, sintetiniai kanabinoidai - kaip kanapės, tačiau pasižymi didesniu toksiškumu, jų poveikis kur kas stipresnis. Abi šių medžiagų klasės daro neigiamą poveikį sveikatai ir gali būti kur kas pavojingesnės nei senai žinomi panašaus poveikio draudžiami narkotikai (Weinstein et. al., 2017). Egzistuoja ir daugiau naujų psichotropinių medžiagų: „Spice“, „Black mamba“, „Flakka“ ir t. t. Dėl vis jaunėjančio vartotojų amžiaus ir daugialypės cheminės medžiagos sudėties gydymo įstaigos susiduria su sunkumais, gydant asmenis, apsvaigusius nuo sintetinių psichoaktyviųjų medžiagų (Weaver et. al., 2015).

Didelį susirūpinimą šiomis dienomis kelia tarp jaunimo vis populiarėjančios „linksminančios“ arba „juoko“ dujos. Paprastai jos naudojamos medicinoje kaip skausmo malšinimo priemonė. Tačiau dabar yra ypač populiarios kaip svaiginimosi priemonė vakarėlių bei festivalių metu, nes sukelia trumpalaikį atsipalaidavimo, euforijos bei mieguistumo pojūtį. Perdozavus šių dujų gali ištikti mirtis. Jungtinėje Karalystėje su linksminančių dujų vartojimu siejama 17 mirties atvejų, Jungtinės Amerikos Valstijose – 25, Prancūzijoje užregistruoti 25 ūmūs sveikatos sutrikdymai. Siekiant išvengti sunkių sveikatos sutrikdymų, Lietuvos Respublikos Narkotikų, tabako ir alkoholio

kontrolės departamentas (2020) pasiūlė „juoko“ dujas įtraukti į IV narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašą.

Pasaulyje žinoma daugybė narkotinių medžiagų rūšių, tačiau populiariausi narkotikai yra psichiką stimuliuojančios medžiagos (tokios kaip amfetaminas, kokainas, ekstazis) ir haliucinogenai (pvz. kanapės, LSD). Mažiausiai vartojamos yra psichiką slopinančios medžiagos. Sparčiai tarp jaunimo populiarėja naujos sintetinės psichoaktyviosios medžiagos, kurios parduodamos rinkoje kaip produktai, neskirti vartoti žmonėms. Jaunimas linkęs vartoti tam tikras medžiagas ne pagal paskirtį, siekiant apsvaigti bei atsipalaiduoti (pvz. juoko dujas). Draudžiamų narkotikų vartojimas be abejonės daro įtaką žmogaus sveikatai. Poveikis organizmui priklauso nuo konkrečios medžiagos rūšies, cheminės sudėties, vartojamosios dozės ir vartojimo būdo. Nors narkotikų poveikis gali būti labai įvairus: nuo energijos ir budrumo antplūdžio iki rimtų susirgimų ar net mirties, visos narkotinės ir psichotropinės medžiagos vienodai neigimai veikia centrinę nervų sistemą. Ilgalaikis piktnaudžiavimas tiek legaliomis, tiek nelegaliomis psichiką veikiančiomis medžiagomis ilgainiui sukelia priklausomybę.

1.3. Narkotinių medžiagų vartojimo priežastys bei prevencijos galimybės

1.3.1. Narkotinių medžiagų vartojimo priežastys

Sveikas gyvenimo būdas turi būti diegiamas nuo pat mažų dienų. Anksti suformuoti tinkami įpročiai turi didelės įtakos tolesniam žmogaus gyvenimui. Mažai tikėtina, jog augęs aplinkoje, kurioje vartojamas alkoholis bei kitos psichiką veikiančios medžiagos, žmogus pasirinktų kitokį gyvenimo būdą. Tačiau ne vien supanti aplinka, šeima ar draugai turi įtakos psichoaktyviųjų ir narkotinių medžiagų vartojimui, tai skatina ir dauguma kitų veiksnių. Neretai narkotikai tampa problemų sprendimo priežastimi, ypač jaunų žmonių tarpe.

Anot A. Weir, žmonės narkotines medžiagas vartojo nuo seniausių laikų. Visų pirma jos buvo naudojamos religiniais tikslais – apeigų, ritualų metu. Marihuana buvo paplitusi Indijoje ir Šiaurės Amerikoje, alkoholis didžiojoje dalyje pasaulio šalių. Tuometiniai žmonės manė, jog psichiką veikiančios augalai buvo dievų ir dvasių dovana jiems. Psichiką veikiančios medžiagos buvo vartojamos medicinoje tam tikroms ligoms gydyti. Opiumas, morfinas ir alkoholis buvo pagrindiniai vaistai XIX a. naudojami epilepsijos ir kitų skausmų gydymui. Kita priežastis, skatinanti vartoti narkotikus, yra savęs pažinimas. Žymūs menininkai, filosofai bei rašytojai, tokie kaip S. Freud, R. Alpert, O. W. Holmes ir daugelis kitų, vartojo tokias medžiagas kaip kokainą, LSD, opiatų, siekiant praplėsti proto bei kūrybinės ribas ir pamatyti tai, ko negalima pamatyti normalioje būsenoje. Narkotinės medžiagos vartojamos siekiant pagerinti fizinę būklę. Tai būdinga sportininkams,

siekiantiems geresnių rezultatų. Vartojamos tokios medžiagos kaip amfetaminas ar kokainas. Narkotikai taip pat vartojami pakelti nuotaikai - sumažinti nerimą, stresą, ar skausmą. Būtent taip visuomenėje sparčiai išpopuliarėjo raminamieji vaistai. Dar viena priežastis – siekis pabėgti nuo nuobodulio ir nevilties, t. y. pabėgti nuo monotonijos, kasdienių problemų. Taip pat skatinti socialinius ryšius – alkoholis ar kitos medžiagos vartojamos kompanijose, draugų rate. Kita narkotinių medžiagų vartojimą skatinanti priežastis – vaizduotė ir malonūs pojūčiai. Būtent dėl to jie pradėti vartoti pasilinksminimui metu: koncertuose, šokiuose bei kitose pasilinksminimo vietose. Jie vartojami ir dėl bendraamžių spaudimo bei kaip maišto išreiškimo būdas prieš tėvus ar mokytojus (Weird et. al., 1983, p. 15-20)

Pasak M. Fleming ir P. Murray (2000, p. 140), narkotinių medžiagų vartojimą nulemia trijų tipų veiksniai: biologiniai, psichologiniai ir socialiai. Biologiniams veiksniams priskiriami genetiniai bei paveldimumo veiksniai, kai psichiką veikiančios medžiagos yra vartojamos dėl paveldėtų medžiagų apykaitos ir centrinės nervų sistemos funkcionavimo ypatumų. Taip pat jos gali būti vartojamos dėl jų raminamųjų ar stimuliuojančiųjų savybių. Psichologiniams veiksniams priskiriami su psichiniais sutrikimais bei traumomis susiję veiksniai, t. y. netinkamas auklėjimas, per didelė globa ir saugojimas, draudimai bei įvairūs ribojimai. Iš socialinių veiksnių labiausiai išskirtinas yra aplinkos poveikis. Jei psichoaktyviosios medžiagos vartojamos artimoje aplinkoje, didžiulė tikimybė, kad jas pradės vartoti ir nevartojantys asmenys.

Tarptautinė organizacija „Drug Scope“ (2013) išskiria 7 priežastis, skatinančias narkotikų vartojimą ir papildo anksčiau pateiktas:

1. Smalsumas (jaunimas ypač linkęs eksperimentuoti, narkotikų tema itin populiari jaunų žmonių tarpe);
2. Aplinka (dalis jaunimo gyvena bendruomenėse, kurioms būdingas nedarbas, žema socialinė bei finansinė padėtis. Tokiose bendruomenėse dažniausiai platinami narkotikai);
3. Malonumas (narkotikai dažnai vartojami kaip priemonė skirta pasilinksminti: klubuose, vakarėliuose. Jie padeda atsipalaiduoti, sukelia laikiną euforiją);
4. Noras išspręsti problemas (dalis jaunimo narkotikus vartoja tam, kad pabėgtų nuo kasdienybės, pamirštų rūpesčius, skausmą ir kt.);
5. Noras išsiskirti (jaunimas mėgsta išsiskirti, narkotikai vartojami kaip pasipriešinimo priemonė, atkreipianti aplinkinių dėmesį);
6. Lengvas prieinamumas (nors įstatymai draudžia nelegalių narkotinių medžiagų vartojimą, jaunimui jas įsigyti yra gana lengva);
7. Kaina (dažnai pirmoji dozė būna nemokama, o tai ypač patrauklu jaunam žmogui. Atsiradus priklausomybei, dėl pinigų stygiaus jaunimas renkasi pigesnes, prastesnės kokybės narkotines medžiagas).

Pasak L. Bulotaitės (2004, p. 63, 66), psichologai priežastis, skatinančias vartoti narkotikus suskirstė į tris grupes: 1. Įtampos sumažinimas bei streso įveikimas (narkotinės medžiagos vartojamos siekiant pasiekti euforiją, pamiršti problemas, sumažinti įtampą ar nemaloniais emocijas. Narkotinių medžiagų vartojimas tampa streso bei įtampos įveikimo būdu); 2. Bendraamžių įtaka (svaiginančių medžiagų vartojimą nulemia socialinės priežastys, t. y. norima pritapti prie draugų, neatsilikti nuo jų); 3. Narkotikų efektas (jie vartojami siekiant išbandyti, pajauti poveikį bei pakitusią būseną. Esminis vartojimo tikslas yra malonumas bei naujovės). Narkotikų vartojimui taip pat įtakos turi jų prieinamumas (lengva ar sunku jų įsigyti), visuomeninė aplinka – visuomenės ir aplinkinių požiūris į narkotikus. Svarbios yra ir asmeninės individų savybės bei biologiniai ypatumai.

2006–2007 m. atliktos apklausos duomenimis, kuria siekta nustatyti psichiką veikiančių medžiagų vartojimo paplitimą tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų ir įvertinti jų vartojimo priežastis, nustatyta, kad dažniausiai narkotikai buvo vartojami iš smalsumo, taip pat kaip priemonė, padedanti bendrauti. Kiek mažiau dėl malonumo bei atsipalaidavimo, rečiausiai – siekiant sumažinti stresą ir pamiršti rūpesčius (Narkauskaitė ir kt., 2011). 2012 m. atliktas narkotikų vartojimo tyrimas tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų parodė, jog dažniausiai narkotikai buvo vartojami taip pat iš smalsumo, kiek mažiau – kad atsipalaiduotų, jaustųsi laisvi ir linksmi, neišsiskirtų iš bendraamžių bei pabėgtų nuo problemų. Rečiausiai pasitaikančios vartojimą skatinančios priežastys buvo noras būti panašiam į muzikos, kino ir kitas žvaigždes bei atsikratyti tuštumo jausmo (Dervianskas, 2012, p. 46). Profesorė V. Indrašienė kaip ir daugelis kitų autorių pripažįstą, kad pagrindinės psichiką veikiančių medžiagų vartojimo priežastys tarp studentų yra noras atsipalaiduoti ir smalsumas (Indrašienė ir kt., 2017).

2016 m. atliktame tyrime, kuriuo siekta nustatyti priklausomų nuo narkotinių bei psichoaktyviųjų medžiagų asmenų, dalyvavusių psichologinės ir socialinės reabilitacijos programose, ypatumus ir poreikius, išskirtos pagrindinės narkotinių medžiagų vartojimą skatinančios priežastys. Jos išskirtos į tris grupes: psichologinės, socialinės ir artimos aplinkos pavyzdžiai. Prie psichologijų priskiriamos tokios priežastys kaip draugų neturėjimas, aplinkinių atstūmimas, prasta emocinė būsena – pvz. liūdesys ir kt. Prie socialinių priskiriamos tokios priežastys kaip narkotinių medžiagų vartojimą įtakojantys aplinkiniai asmenys, pvz. kompanija, draugai, bendraamžiai. Trečiajai grupei priskirtinos priežastys: tėvų, aplinkinių įtaka ir rodomas pavyzdys (Zaleskienė ir kt., 2016).

Apžvelgus lietuvių ir užsienio autorių išskirtas narkotinių medžiagų vartojimo priežastis pastebėta, kad didžiausią įtaką šių medžiagų vartojimui daro socialiniai faktoriai: supanti aplinka, šeimos pavyzdys, netinkamas draugų ar bendraamžių elgesys. Narkotinių medžiagų vartojimui įtakos taip pat gali turėti išsilavinimas, užimamos pareigos, gyvenamoji vieta bei finansinė padėtis. Tyrimais atskleista, jog dažniausiai pasitaikančios narkotinių medžiagų vartojimo priežastys tarp studentų yra noras atsipalaiduoti bei smalsumas. Studijų metų studentai susiduria su sunkumais, stresu bei nerimu,

kuriuos sukelia intensyvioji studijos, didelis darbo krūvis ir užimtumas. Ypač svarbus yra asmeninis žmogaus nusistatymas, jo požiūris į narkotikus, kurį būtina ugdyti nuo mažų dienų.

1.3.2. Narkomanijos prevencija ir jos pritaikymas studentams

Jau nuo seno pastebėta, kad žmonės gali priprasti prie įvairių narkotinių medžiagų. Dar XI a. vienas pirmųjų apie tai prabilo žymus gydytojas Avicena, recepte vaistams įspėjęs apie pripratimą prie jų. Šis receptas – tai pirmasis medicinos istorijoje dokumentas, kuriame pradėta kalbėti apie priklausomybę nuo narkotikų. Apie alkoholio žalą sveikatai buvo rašoma dar egiptiečių papirusuose, tačiau pirmasis žingsnis žengtas tik XIX a. Bostone, JAV susikūrus Blaivybės sąjungai, pagal kurią „blaivybės mokymas“ turėjo būti įtrauktas į vidurinių mokyklų programas (Bulotaitė, 2004, p. 10-11).

Narkomanija Lietuvos Respublikos narkologinės priežiūros įstatyme (1997) apibrėžiama kaip psichikos liga, kuria suserga asmenys, piktnaudžiaudami narkotinėmis, psichotropinėmis, kitomis psichiką veikiančiomis medžiagomis, pasireiškianti asmens psichinės bei fizinės priklausomybės nuo narkotinių, psichotropinių, kitų psichiką veikiančių medžiagų sindromu ir kitomis neigiamomis medicininėmis ir socialinėmis pasekmėmis. Kasmet šia liga suserga didelis skaičius pasaulio gyventojų, tik maža dalis jų įveikia priklausomybę ir visiškai pasveikta. Todėl būtina didelį dėmesį skirti ne tik šios ligos gydymui, bet ir užkirsti kelią narkotinių medžiagų vartojimo pradžiai.

Šiuolaikinė narkotinių medžiagų vartojimo prevencijos samprata susiformavo tik XX a. antroje pusėje. Lietuvoje, narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos politikai įgyvendinti, 2004 m. įkurtas Narkotikų kontrolės departamentas (dabar Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas), kuris organizuoja ir koordinuoja narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos įgyvendinimą (Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, 2020). Šiuo metu Lietuva, vykdydama narkotikų ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevenciją, vadovaujasi Valstybine narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos 2018–2028 metų programa. Joje numatomi ilgalaikiai valstybės siekiai, prioritetai bei įsipareigojimai taikyti sveikata grįstą požiūrį į psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą ir padėti žmonėms saugoti savo sveikatą, kurti gerovę ir gyvenimo kokybę (Lietuvos Respublikos Seimas, 2018). Lietuvoje narkomanijos prevencija skirstoma į tris lygius: pirminę, antrinę ir tretinę. Pirminė skirta dar nepradėjusiems vartoti psichoaktyviųjų medžiagų (ji skirstoma į bendrąją, atrankinę ir tikslią), antrinė - skirta sumažinti narkotikų vartojimo pasekmes, o tretinė - palengvinti vartojančiųjų narkotikus ligos simptomus. Ypač svarbu iš anksto užkirsti kelią narkotikų vartojimui, t. y. taikyti ankstyvąją intervenciją. Ji priskiriama

pirminei ir antrinei prevencijai, kurios tikslas, pasitelkiant reikiamas priemones, skatinti narkotinių medžiagų neįvartojimą (Bankauskienė, 2013, p. 8-9).

Narkotinių medžiagų vartojimo prevencijos priemonių yra daug ir įvairių. Nėra vieno, visuotinai priimto narkotinių medžiagų vartojimo prevencijos priemonės grindžiančių teorijų bei modelių skirstymo (Bankauskienė, 2013, p. 10). Vienas priimtinausių skirstymo būdų yra Buhler ir Kroger pateiktas prevencijos programų skirstymas pagal tikslines grupes, pvz. šeimą, mokyklą, specifines tikslines grupes ir pan. Taip pat pagal tam tikrus veiksnius, t. y. lytį, amžių ir t. t. (Buhler et. al., 2008, p. 171). Toks skirstymas padeda orientuotis, kokiai auditorijai skirta prevencija, kas jai būdinga bei kokie metodai yra tinkamiausi.

Narkotinių medžiagų vartojimo prevencijai skiriama daug dėmesio, tačiau ypač svarbu nuo mažų dienų taikyti ankstyvąją intervenciją, t. y. prevencinį darbą šeimoje vykdyti nuo pat gimimo. Siekiant atitolinti žalingų įpročių vartojimą svarbus yra tėvų, kitų šeimos narių bei aplinkinių pozityvus pavyzdys bei elgesys. Prevencija yra ilgalaikis, sistemingas darbas – ji veiksminga tik tuomet, kai yra iš anksto planuojama ir vykdoma nuolat. Todėl anksti įdiegtos vertybės bei nuostatos turi didelės įtakos tolesniam žmogaus gyvenimui. Tėvų indėlis yra vienas svarbiausių žalingų įpročių vartojimo kontekste. Svarbiausi įgūdžiai susiformuoja vaikystėje, todėl nuo to priklauso, ar tolesniuose gyvenimo etapuose, pvz. stojant į aukštąsias mokyklas studentai turės žalingų įpročių, ar priešingai – aplinkinių perduotas neigiamas požiūris į psichiką veikiančias medžiagas atgrasys jaunas žmones nuo jų vartojimo. Nors pirminė prevencija prasideda šeimoje, studijų metu plečiantis bendraamžių bei draugų ratui kyla daugybė pagundų, skatinančių pradėti vartoti draudžiamas medžiagas (Narkauskaitė ir kt., 2011).

Kovai su narkotikų vartojimu sukurta daugybė prevencijos strategijų, priemonių, metodų bei programų, tačiau ne visos jos yra veiksmingos ir tinka visoms tikslinėms grupėms. Viena labiausiai paplitusi strategija – informacijos sklaida, kurios tikslas – suteikti žinių apie narkotikus bei jų daromą žalą. Deja, tokia strategija nėra veiksminga daugeliui tikslinių grupių, o ypač studentams, nes ji neturi didelės įtakos elgesiui. Kur kas veiksmingesnės yra tos programos, kurioms būdingas demonstravimas, instruktavimas bei atgalinis ryšys. Studentų požiūrį į narkotines medžiagas teigiama linkme galėtų keisti susitikimai su asmenimis, įveikusiais priklausomybę. Šie asmenys turi asmeninę narkotikų vartojimo patirtį, todėl kelia didelį susidomėjimą (Bulotaitė, 2004, p. 150-152, 175).

Aukštosiose mokyklose nebevykdomos narkotinių medžiagų mažinimui skirtos prevencinės programos, nevisose aukštosiose mokyklose dirba psichologai ar visuomenės sveikatos specialistai, galintys padėti studentams susidūrus su sunkumais. Prevencinės programos didžiąja dalimi orientuotos į moksleivius bei paauglius. Prevencinių programų skirtų studentams, narkotinių medžiagų vartojimui mažinti, beveik nėra. Taip turbūt yra todėl, kad suaugęs žmogus savarankiškai priima sprendimus ir pats atsako už savo poelgius bei elgesį. 2012 m. atliktas tyrimas tarp Salvadoro

aukštųjų mokyklų atskleidė, jog veiksmingiausios prevencinės programos studentams yra tos, kuriose narkotikų vartojimo žalą jie suvokė ne per teorines žinias, o per praktinius užsiėmimus, t. y. seminarus, diskusijas bei mokymus. Praktinė veikla padėjo ne tik pakeisti požiūrį į narkotines medžiagas, bet ir kontroliuoti save, įgyti didesnę pasitikėjimą savimi ir aplinkiniais. Teigiamai vertinama sportinė veikla, kuri turi įtakos sveiko gyvenimo būdo pasirinkimui (Pérez, 2013). Aktyvų laisvalaikį renkasi ne kiekvienas, todėl į studijų programas turėtų būti įtraukiamos fizinį aktyvumą skatinančios paskaitos, kurios padėtų studentams rinktis sveikesnę ir aktyvesnę gyvenimo būdą.

Laisvalaikio užsiėmimai, tokie kaip sportas, knygų skaitymas yra ypač susiję su žemu narkotinių medžiagų vartojimo lygiu. Labiausiai jų vartojimą skatina veiklos neturėjimas ir neorganizuotas laisvalaikio leidimas su draugais ir bendraamžiais, pvz. vaikščiojimai gatvėmis be tikslo, lankymaisi klubuose ir kitose pasilinksminimo vietose. Todėl svarbu studentus įtraukti į tam tikras veiklas, kurios sudominti ir taip padidintų studentų užimtumą. Įgūdžius ir nuostatas geriausiai ugdo tiesioginis kontaktas, t. y. diskusijos, savarankiška veikla. Narkotikų vartojimą taip pat gali padėti sumažinti žymių žmonių blogosios patirtys (Tamošiūnas ir kt., 2009, p. 37, 39).

Narkotinių ir psichoaktyviųjų medžiagų vartojimui mažinti yra sukurta daugybė modelių, tačiau ne visi jie yra tinkami. Siekiant sumažinti vartojimą studentų grupėje priimtinas yra gąsdinimo modelis, kuris grindžiamas įsitikinimu, jog asmenys nevertos psichoaktyviųjų medžiagų, jei bus pabrėžiamas šių medžiagų vartojimo pavojingumas (Bankauskienė, 2013, p. 12). Daugiau nei 40 pasaulio šalyse ant tabako pakuočių pateikiami gąsdinantys įspėjamieji vaizdiniai, kurie yra pripažinti veiksminga priemone. Apklausų duomenimis, net 58 proc. rūkančiųjų tokie įspėjimai privertė susimąstyti. Naujos prevencinės priemonės, paremtos gąsdinimo metodais, gali būti veiksmingos, jei yra pateikiamos ant psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo produktų (Veryga ir kt., 2010, p. 7, 13). Kitas modelis - įsitikinimų apie sveikatą modelis yra veiksmingas tuomet, kai dirbama su asmenimis, kurie rūpinasi savo sveikata. Tad jei studentai linkę saugoti savo sveikatą, tikėtina, kad tokios prevencinės programos atgrasys juos nuo narkotikų vartojimo. Suplanuoto elgesio teorija remiasi prielaida, kad reikia teikti tikslingą informaciją apie psichiką veikiančių medžiagų poveikį, pakeisti klaidingus lūkesčius. Tokios priemonės padeda jauniems asmenims išmokti, kaip jiems derėtų elgtis, kad nepradėtų vartoti narkotinių medžiagų ir pan. Dar viena veiksminga teorija – atsparumo teorija. Atsparumas apibūdina tai, kaip asmenys sugeba reaguoti į stresą. Studijų metų studentams tenka patirti nerimą bei stresą, todėl ypač svarbu, kad aukštųjų mokyklų mikroklimatas padėtų ugdyti atsparumą stresui (Bankauskienė, 2013, p. 12-13, 19).

Tyrimais įrodyta, kad geriausių rezultatų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo mažinimo kontekste pasiekama per gyvenimo įgūdžių bei socialinio emocinio ugdymo programas, kuriose tiesiogiai neužsimenama apie psichoaktyvias medžiagas. Todėl naujos psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos programos dėmesį skiria ne tik psichoaktyviųjų medžiagų aptarimui,

bet kitoms problemoms, susijusioms su jų vartojimu. Socialinio emocinio ugdymo programos dėmesį skiria socialinių gebėjimų lavinimui, konfliktų sprendimui bei charakterio ugdymui. Toks ugdymas organizuojamas kaip procesas, kurio metu įgyjama žinių, nuostatų bei kompetencijų. Tyrimai rodo, kad tokio ugdymo dėka gerėja asmeniniai pasiekimai, pasipriešinimo neigiamai įtakai įgūdžiai bei mažėja rizikingo elgesio atvejų, pvz. psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo (Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, 2015, p. 16).

Narkotinių medžiagų vartojimas tarp jaunų asmenų yra vienas iš pagrindinių Europos strateginių tikslų. Šiai problemai mažinti yra kuriamos įvairios strategijos, programos, kurios yra nuolat naujinamos ir vystomos. Šiandieniniame technologijų amžiuje prevencija jaunų žmonių tarpe efektyviausiai vykdoma skaitmeninėje erdvėje. Todėl buvo sukurtos „m-health“ mobilios programėlės, kurios naudojamos narkotikų prevencijai, žalos mažinimui, pacientų stebėjimui ir priežiūrai bei gydymui. Kai kurios programos teikia praktinę pagalbą, t. y. informaciją, patarimus. Ypač patrauklios jaunam žmogui yra virtualiosios realybės technologijos, t. y. naudojant virtualios realybės ausines sukuriama realistiška ir įtraukianti aplinka, susijusi su narkotikais, sukianti potraukį. Šio metodo dėka pacientai yra mokomi susilaikyti ir pamažu visai atsisakyti narkotikų (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2019, p. 66).

Laiku nesustabdžius narkotikų vartojimo problemos ir atsiradus priklausomybei būtinas gydymas. Didžioji dalis pacientų Europoje gydomi ambulatoriškai. Pagalbą teikia specializuoti gydymo centrai, pirminės sveikatos priežiūros centrai ir t. t. Daliai pacientų yra taikomas terapinis gydymas grupėse, sunkesnės būklės ligoniams gydymas yra individualizuotas. Kita dalis pacientų yra gydomi stacionariuose centruose, tokiuose kaip psichiatrinės ar panašaus tipo ligoninės (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2019, p. 66-67).

Narkotinių medžiagų vartojimo problemai šiomis dienomis skiriama daug dėmesio dėl vis didėjančios šių medžiagų pasiūlos ir įvairovės. Kuriamos strategijos, programos, taikomos įvairios prevencinės priemonės, kurios yra nuolat atnaujinamos ir koreguojamos. Siekiant, kad prevencija būtų sėkminga, būtina kurti programas, kurios būtų ilgalaikės, nuoseklios ir vykdomos specialistų. Narkotikų prevencijos srityje ypač svarbi yra informacijos sklaida - visuomenės supažindinimas su šia problema ir galimomis pasekmėmis. Tačiau ne visoms tikslinėms grupėms yra veiksmingas vienas ir tas pats prevencinis metodas. Prevencinių programų, skirtų narkotinių medžiagų vartojimo mažinimui tarp studentų, itin mažai. Šiai grupei tokios prevencinė priemonė kaip informacijos pateikimas įvairiais būdais, t. y. paskaitose ar žiniasklaidoje nėra veiksmingas. Studentus galima paveikti tik per realius pavyzdžius, praktinius užsiėmimus, studentų įsitraukimą ir dalyvavimą sveiką gyvenimą skatinančioje, sportinėje ar kitokioje prevencinėje veikloje.

II. TIRIAMOJI DALIS

2.1. Tyrimo metodika

2.1.1. Tyrimo imtis

Tyrimė dalyvavo 352 Klaipėdos universiteto (KU) keturių fakultetų, t. y. Jūros technologijų ir gamtos mokslų fakulteto, Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto, Sveikatos mokslų fakulteto bei Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto I-IV kurso studentai. Iš jų 141 (40,1 %) vyras ir 211 (59,9 %) moterų.

Atliekant imties skaičiavimus taikyta tikimybinė, atsitiktinė atranka. Nustatant reikiamą respondentų skaičių tyrimui, imtis apskaičiuota remiantis Paniotto formule:

$$n = \frac{1}{\Delta^2 + \frac{1}{N}}$$

n – imties dydis;

Δ – imties paklaidos dydis;

N – tiriamos populiacijos dydis.

Tiriamos populiacijos dydis (N) – apie 3000. Imties paklaidos dydis (Δ) - 5 paklaida, 95 % pasiklovimo lygmuo, tai $\Delta = 0,05$. Apskaičiuota, kad imties dydis $n = 341$.

Kad tyrimo rezultatai būtų statistiškai reikšmingi, reikėjo apklausti bent 341 respondentą. Tačiau įvertinus galimų sugadintų anketų skaičių, buvo paruošta ir išdalinta daugiau anketų - 400. Iš išdalintų 400 anketų sugrįžo 361 anketos, iš kurių 9 anketos buvo užpildytos netinkamai. Duomenų analizei buvo panaudotos 352 tinkamai užpildytos anketos (anketų grįžtamumas 88 %).

2.1.2. Tyrimo eiga

Tyrimas atliktas 2019 m. gruodį - 2020 m. kovą Klaipėdos universitete. Prieš atliekant tyrimą gauti leidimai atlikti tyrimą iš Klaipėdos universiteto fakultetų dekanų.

Atliktas kiekybinis tyrimas, naudota apklausa raštu. Ją sudarė 26 klausimai. Siekiant, kad atsakymai būtų kuo atviresni, apklausa vykdyta anonimiškai. Tyrimė dalyvavusių studentų anonimiškumas buvo visiškai užtikrintas – jų nebuvo prašoma nurodyti fakulteto, kurso bei studijų krypties pavadinimų. Tyrimo medžiaga – anketos buvo pateiktos studentams paskaitų metu, pasitelkiant katedrų darbuotojų ir dėstytojų pagalbą. Studentai turėjo savarankiškai užpildyti

anoniminę anketą, jos pradžioje studentai supažindinti su tyrimo tikslu bei anketos pildymo instrukcija. Anketų pildymo laikas nebuvo ribojamas.

Statistiniai duomenys pateikti ir apdoroti naudojant „Microsoft Office Excel 2013“ ir „SPSS 24.0“ kompiuterinės programos.

2.1.3. Statistinė duomenų analizė

Tyrimui atlikti pasirinktas apklausos raštu metodas, tyrimo instrumentas - klausimynas. Jis sudarytas naudojant standartizuotą EMCDDA Europinio modelio klausimyną (EMCDDA, 2013), kuris modifikuotas ir pritaikytas tiriamajai tikslinei grupei. Anketą sudarė 26 klausimai: 4 iš jų bendrieji, likę 22 skirti nustatyti alkoholio, tabako ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų paplitimą ir vartojimą tarp Klaipėdos universiteto studentų per paskutinius 12 mėn. bei per visą gyvenimą. Taip pat nustatyti šių medžiagų vartojimo priežastis bei jų poveikį studentų elgsenai ir sveikatai.

Narkotinių medžiagų paplitimas tarp Klaipėdos universiteto studentų vertintas procentais, taikytas 95 proc. pasikliautinis intervalas.

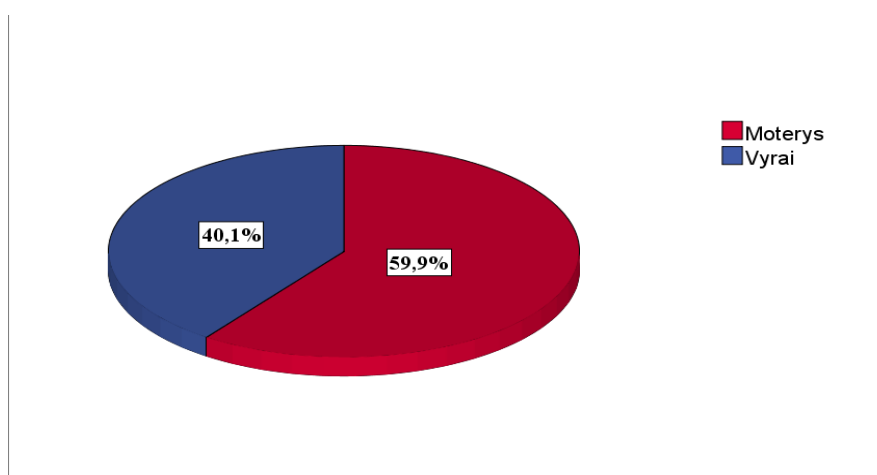
Atsakymų dažnumas vertintas procentais, dažnių skirtumų statistinis reikšmingumas vertintas skaičiuojant chi kvadrato (χ^2) ir p reikšmes. Pasirinktas 0,05 reikšmingumo lygmuo.

Hipotezės patikrintos remiantis chi kvadrato (χ^2) testu. Tikrinant statistines hipotezes pasirinktas reikšmingumo lygmuo $p < 0,05$.

Statistinė duomenų analizė atlikta naudojant „Microsoft Office Excel 2013“ ir „IBM SPSS Statistics 24.0“ programų paketus.

2.1.4. Tiriamųjų charakteristikos

Tyrimo dalyvavo 352 KU studentai. Iš jų 211 (59,9 %) moterų ir 141 (40,1 %) vyras. Lyčių pasiskirstymas tyrime nebuvo vienodas dėl pasirinktos atsitiktinės imties (1 pav.).

1 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal lytį

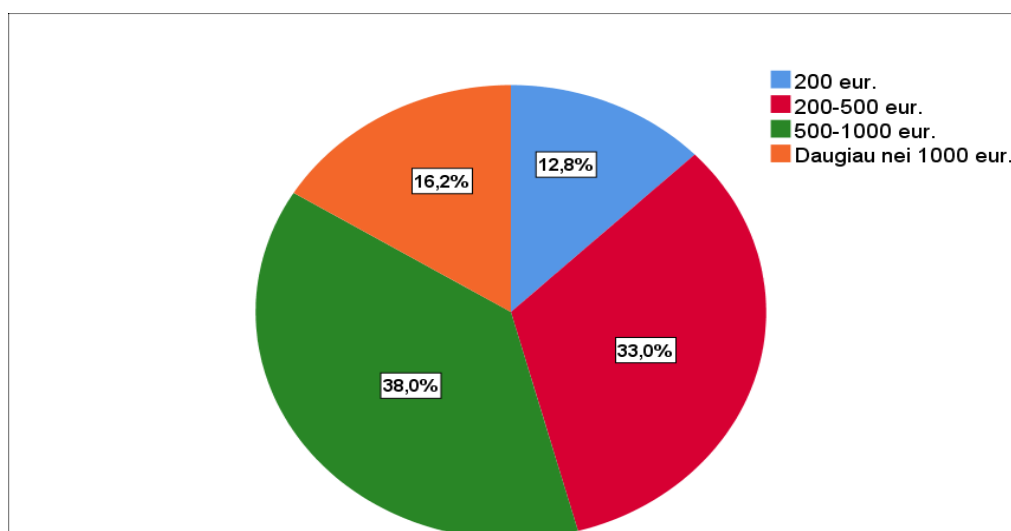
Daugiausia tiriamųjų priklauso 18-25 m. amžiaus grupei – 199 (56,5 %) studentai. Kiek mažiau – 116 (33,0 %) studentų priklauso 26-35 m. amžiaus grupei. 30 (8,5 %) studentų - 36-45 m. amžiaus grupei, mažiausiai studentų – 7 (2,0 %) priklauso 46 m. ir daugiau amžiaus grupei.

Lyginant amžiaus grupių pasiskirstymą pagal lytį, visose amžiaus grupės moterų apklausta daugiau nei vyrų (26-35 m. amžiaus grupei priklausančių vyrų apklausta beveik vienodai kaip moterų) (9 lentelė).

9 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes ir lytį

Amžiaus grupė	Lytis		Iš viso
	Moteris	Vyras	
18-25 m.	120 (34,1 %)	79 (22,4 %)	199 (56,5 %)
26-35 m.	59 (16,8 %)	57 (16,2%)	116 (33,0 %)
36-45 m.	27 (7,6 %)	3 (0,9 %)	30 (8,5 %)
46 m. ir daugiau	5 (1,4 %)	2 (0,6 %)	7 (2,0 %)

Didžiosios dalies tirtųjų studentų pajamos per mėnesį siekia 500-1000 eur (134 (38,0 %) studentai). Kiek mažiau – 116-os (33,0 %) Klaipėdos universiteto studentų pajamos per mėnesį siekia 200-500 eur. 57-ių (16,2 %) studentų pajamos per mėnesį siekia 1000 eur. ir daugiau. Mažiausia dalis – 45-ių (12,8 %) studentų pajamos per mėnesį yra mažesnės nei 200 eur. (2 pav.).

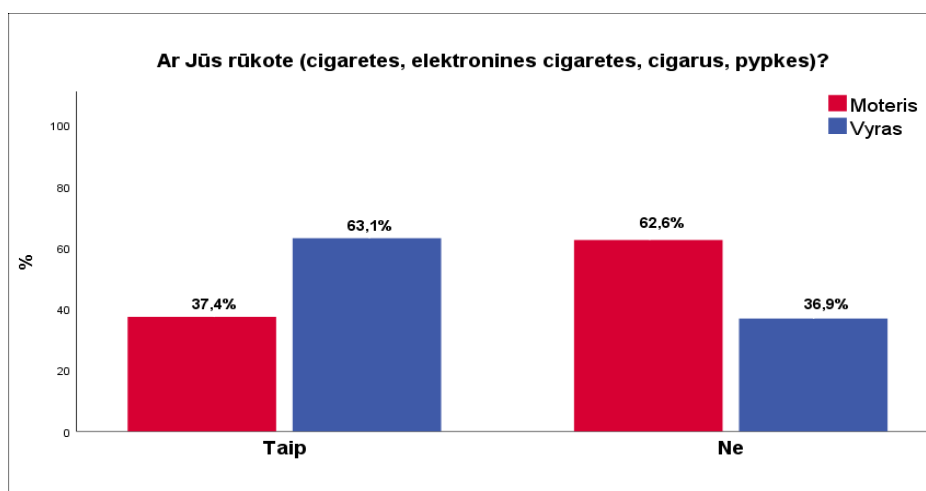
2 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal mėnesines pajamas

2.2. Tyrimo rezultatai

2.2.1. Studentų rūkymo ypatumai

Penktuoju anketos klausimu siekta sužinoti, kiek rūkančių studentų yra Klaipėdos universitete. Paaiškėjo, kad iš 352 apklaustųjų rūko kiek mažiau nei pusė, t. y. 168 (47,7 %) studentai, nerūko didesnę dalis studentų – 184 (52,3 %).

Tarp rūkymo ir lyties nustatytas reikšmingas skirtumas ($\chi^2=22,341$, $l/s=1$, $p=0,000$), t. y. rūkančių vyrų 89 (63,1 %) yra daugiau nei moterų 79 (37,4 %) (3 pav.).

$\chi^2=22,341$, $l/s=1$, $p=0,000$

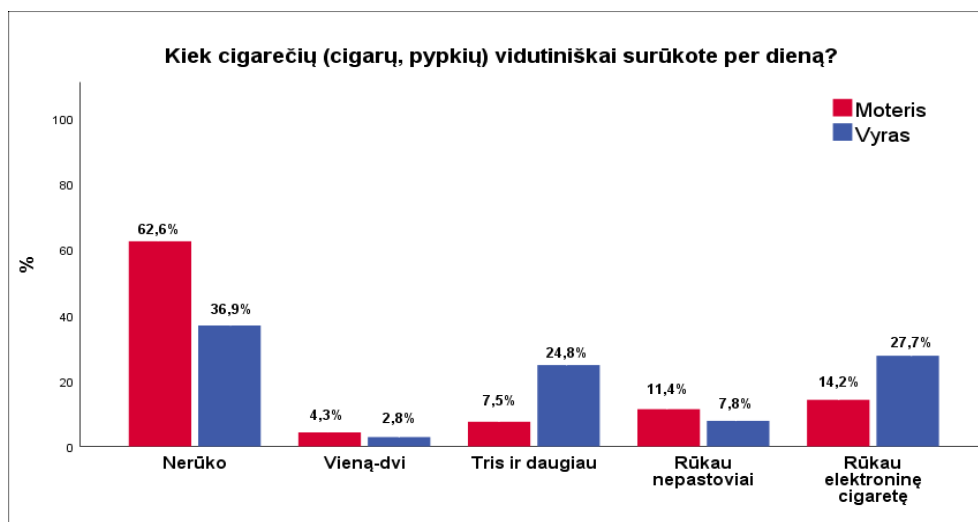
3 pav. Rūkymo paplitimas (pagal lytį)

Analizuojant skirtumą tarp rūkymo ir pajamų, nustatytas reikšmingas skirtumas ($\chi^2=15,885$, $l/s=3$, $p=0,001$). Daugiau rūkančių yra tarp gaunančių didesnes pajamas per mėn., t. y. 500 eur. ir daugiau (108 (57,0 %) studentai) nei tarp gaunančių mažesnes pajamas, t. y. iki 500 eur. (60 (34,1 %) studentų). Nerūko 101 (65,9 %) studentas gaunantis mažesnes pajamas ir 83 (43,0 %) studentai, gaunantys didesnes pajamas.

Tarp rūkymo ir amžiaus nustatytas reikšmingas skirtumas ($\chi^2=17,037$, $l/s=3$, $p=0,001$). Daugiausia rūkančiųjų yra 18-35 m. amžiaus grupėje - 160 (52,6 %) studentų. Rūkančių studentų 36 m. ir daugiau amžiaus grupėje – 8 (18,8 %). Nerūkančių studentų 18-35 m. amžiaus grupėje yra 155 (47,4 %), 36 m. ir daugiau amžiaus grupėje - 29 (81,2 %).

Šeštame anketos klausime tiriamieji nurodė, kiek cigarečių (cigarų, pypkių) jie surūko per dieną. Iš 168 (47,7 %) rūkančiųjų, daugiausia apklaustųjų rūko elektroninę cigaretę – 69 (19,6 %) studentai. Kiek mažiau – 51 (14,5 %) studentas per dieną surūko tris ir daugiau cigarečių, 35 (9,9 %) – rūko nepastoviai. Vieną-dvi cigaretes (cigarus, pypkes) per dieną surūko mažiausias skaičius studentų – 13 (3,7 %).

Tarp surūkytų cigarečių (cigarų, pypkių) skaičiaus per dieną ir lyties yra reikšmingas skirtumas ($\chi^2=37,343$, $lks=4$, $p=0,000$). Vyrai dažniau nei moterys: rūko elektroninę cigaretę (39 (27,7 %); 30 (14,2 %)), per dieną surūko tris cigaretes ir daugiau (35 (24,8 %); 16 (7,5 %)). Moterys dažniau nei vyrai: rūko nepastoviai (24 (11,4 %); (11 (7,8 %))), per dieną surūko vieną-dvi cigaretes (9 (4,3 %); (4 (2,8 %))) (4 pav.).

$\chi^2=37,343$, $lks=4$, $p=0,000$

4 pav. Surūkytų cigarečių (cigarų, pypkių) skaičius per dieną (pagal lytį)

Tarp pajamų ir surūkytų cigarečių (cigarų, pypkių) skaičiaus per dieną taip pat yra reikšmingas skirtumas ($\chi^2=34,957$, $lks=12$, $p=0,000$). Didesnes pajamas (500 eur. ir daugiau) per mėnesį gaunantys studentai dažniau nei gaunantys mažesnes pajamas (iki 500 eur.): rūko elektroninę cigaretę (47 (23,1 %); 22 (11,6 %)), tris cigaretes per dieną ir daugiau (35 (21,2 %); 16 (11,0 %)) bei vieną-dvi cigaretes per dieną (9 (3,9 %); 4 (3,1 %)). Rūkančių nepastoviai tarp gaunančių didesnes ir mažesnes pajamas yra beveik vienodai (18 (8,5 %); 17 (8,9 %)).

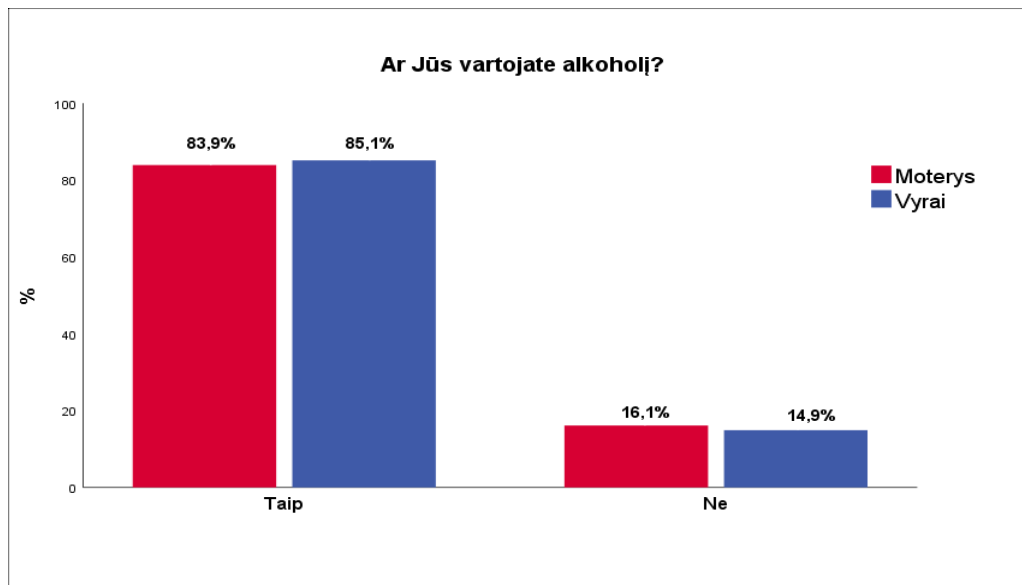
Skirtumas tarp amžiaus ir surūkytų cigarečių (cigarų, pypkių) skaičiaus per dieną yra statistiškai reikšmingas ($\chi^2=27,294$, $lks=12$, $p=0,007$). 18-35 m. amžiaus grupei priklausantys apklaustieji dažniau nei 36 m. ir daugiau amžiaus grupei priklausantys rūko visais atvejais: rūko elektroninę cigaretę (67 (21,7 %); 2 (3,4 %)), per dieną surūko 3 cigaretes ir daugiau (48 (15,7 %); 3 (10,5 %)), rūko nepastoviai (35 (11,5 %); 0 (0,0 %)), surūko vieną-dvi cigaretes per dieną (10 (3,8 %); 3 (5,0 %)).

2.2.2. Studentų alkoholio vartojimo ypatumai

Tyrimo rezultatai parodė, kad vartojančių alkoholi studentų yra kur kas daugiau nei pusė – 297 (84,4 %). Jo visai nevartoja 55 (15,6 %) studentai.

Vertinant skirtumą tarp alkoholio vartojimo ir pajamų, nustatytas reikšmingas skirtumas ($\chi^2=21,556$, $lls=3$, $p=0,000$). Daugiau alkoholi vartojančių yra tarp gaunančių didesnes pajamas per mėnesį, t. y. 500 eur. ir daugiau (172 (90,4 %) nei tarp gaunančių mažesnes pajamas – iki 500 eur. (125 (72,9 %)). Alkoholio nevartoja 36 (27,1 %) studentai, gaunantys mažesnes pajamas per mėnesį bei 19 (9,6 %) studentų, gaunančių didesnes pajamas per mėnesį.

Alkoholi panašiai vartoja tiek vyrai (120 (85,1 %)), tiek moterys (177 (83,9 %)). Jo nevartoja taip pat panašus skaičius vyrų (21 (16,1 %)) ir moterų (34 (14,9 %)). Todėl skirtumas tarp alkoholio vartojimo ir lyties nėra statistiškai reikšmingas ($\chi^2=0,095$, $df=1$, $p=0,757$) (5 pav.).

$\chi^2=0,095$, $lls=1$, $p=0,757$

5 pav. Alkoholio vartojimo paplitimas (pagal lytį)

Tarp alkoholio vartojimo ir amžiaus nėra statistiškai reikšmingo skirtumo ($\chi^2=4,766$, $lls=3$, $p=0,190$).

Aštuntuoju anketos klausimu siekta nustatyti, kaip dažnai per paskutinius 12 mėn. tiriamieji vartoja skirtingumas alkoholinius gėrimus. Jų vartojimo dažnumas pagal lytį pateiktas 10 lentelėje.

10 lentelė. Alkoholinių gėrimų vartojimo dažnumas per paskutinius 12 mėn. (pagal lytį)

	Lytis	Alkoholio nevartoja	1-4 kartus per savaitę ir dažniau	2-3 kartus per savaitę	2-4 kartus per mėnesį	Kartą per mėnesį ir rečiau	Šio gėrimo nevartoju	χ^2 kriterijus	lls	p reikšmė
Alus, sidras	Moteris	34 (16,1 %)	5 (2,4 %)	4 (1,9 %)	58 (27,5 %)	77 (36,5 %)	33 (15,6 %)	114,326	5	0,000
	Vyras	21 (14,9 %)	17 (12,1 %)	55 (39,0 %)	20 (14,2 %)	25 (17,7 %)	3 (2,1 %)			
	Iš viso	55 (15,6 %)	22 (6,2 %)	59 (16,8 %)	78 (22,2 %)	102 (29,0 %)	36 (10,2 %)			
Vynas	Moteris	34 (16,1 %)	3 (1,4 %)	3 (1,4 %)	50 (23,7 %)	86 (40,8 %)	35 (16,6 %)	103,990	5	0,000
	Vyras	21 (14,9 %)	1 (0,7 %)	0 (0,0%)	6 (4,2 %)	18 (12,8 %)	95 (67,4 %)			
	Iš viso	55 (15,6 %)	4 (1,1 %)	3 (0,9 %)	56 (16,0 %)	104 (29,5 %)	130 (36,9 %)			
Likeriai, įvairūs alkoholiniai kokteiliai	Moteris	34 (16,1 %)	2 (0,9 %)	0 (0,0 %)	9 (4,3 %)	103 (48,8 %)	63 (29,9 %)	10,400	5	0,065
	Vyras	21 (14,9 %)	0 (0,0 %)	1 (0,7 %)	16 (11,4 %)	57 (40,4 %)	46 (32,6 %)			
	Iš viso	55 (15,6 %)	2 (0,6 %)	1 (0,3 %)	25 (7,0%)	160 (45,5 %)	109 (31,0 %)			
Stiprieji alkoholiniai gėrimai, tokie kaip degtinė, konjakas ir pan.	Moteris	34 (16,1 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	10 (4,8 %)	95 (45,0 %)	72 (34,1 %)	57,344	5	0,000
	Vyras	21 (14,9 %)	2 (1,4 %)	1 (0,7 %)	40 (28,4 %)	64 (45,4 %)	13 (9,2 %)			
	Iš viso	55 (15,6 %)	2 (0,6 %)	1 (0,3 %)	50 (14,2 %)	159 (45,2 %)	85 (24,1 %)			

Per paskutinius 12 mėn. studentai dažniausiai vartojo alų/sidrą: 1-4 kartus per savaitę ir dažniau - 22 (6,2 %) studentai, 2-3 kartus per savaitę - 59 (16,8 %) studentai, 2-4 kartus per mėnesį - 78 (22,2 %). Kartą per mėnesį ir rečiau daugiausiai studentų vartojo likerius, įvairius alkoholinius kokteilius - 160 (45,5 %) bei stipriuosius alkoholinius gėrimus - 159 (45,1 %). Daugiausiai studentų per paskutinius 12 mėn. nevartojo vyno - 130 (36,9 %).

Reikšmingas skirtumas yra tarp lyties ir skirtingų alkoholinių gėrimų vartojimo dažnumo: alaus/sidro ($\chi^2=114,326$, lls=5, p=0,000), vyno ($\chi^2=103,990$, lls=5, p=0,000) ir stipriųjų gėrimų ($\chi^2=57,344$, lls=5, p=0,000). Alų ir sidrą per paskutinius 12 mėn. dažniau vartojo vyrai nei moterys: 1-4 kartus per savaitę ir dažniau (17 (12,1 %); 5 (2,4 %)), 2-3 kartus per savaitę (55 (39,0 %); 4 (1,9 %)). Vynas labiau mėgstamas moterų tarpe, jį kartą per mėnesį ir rečiau vartojo 86 (40,8 %) moterys, daugiausia vyrų - 95 (67,4 %) šio gėrimo nevartojo. Stiprieji gėrimai tiek vyrų, tiek moterų tarpe mėgstami beveik vienodai (107 (30,5 %) vyrai; 105 (49,8 %) moterys). Įvairūs alkoholiniai gėrimai tarp Klaipėdos universiteto studentų daugiausiai yra vartojami kartą per mėnesį ir rečiau. Tarp lyties ir likerių, įvairių alkoholinių kokteilių vartojimo dažnumo nėra reikšmingo skirtumo ($\chi^2=10,400$, lls=5, p=0,065).

Reikšmingas skirtumas taip pat yra tarp pajamų ir skirtingų alkoholinių gėrimų vartojimo dažnumo: alaus/sidro ($\chi^2=55,742$, lls=15, p=0,000), likerių, įvairių alkoholinių kokteilių

($\chi^2=40,956$, $lfs=15$, $p=0,000$), stipriųjų gėrimų ($\chi^2=66,395$, $lfs=15$, $p=0,000$) ir vyno ($\chi^2=34,502$, $lfs=15$, $p=0,003$). Dažniau šiuos gėrimus vartojo gaunantys didesnes pajamas (500 eur. ir daugiau) nei gaunantys mažesnes (iki 500 eur.): 2-4 kartus per mėnesį daugiau studentų vartojo vyną (36 (18,5 %); 20 (11,4 %)), stipriuosius gėrimus (44 (27,5 %); 6 (3,3 %)), likerius bei įvairius alkoholinius kokteilius (20 (13,0 %); 5 (2,8 %)). Alų/sidrą 2-4 kartus per mėnesį vartojo vienodas skaičius studentų (39 (11,1 %); 39 (11,1 %)).

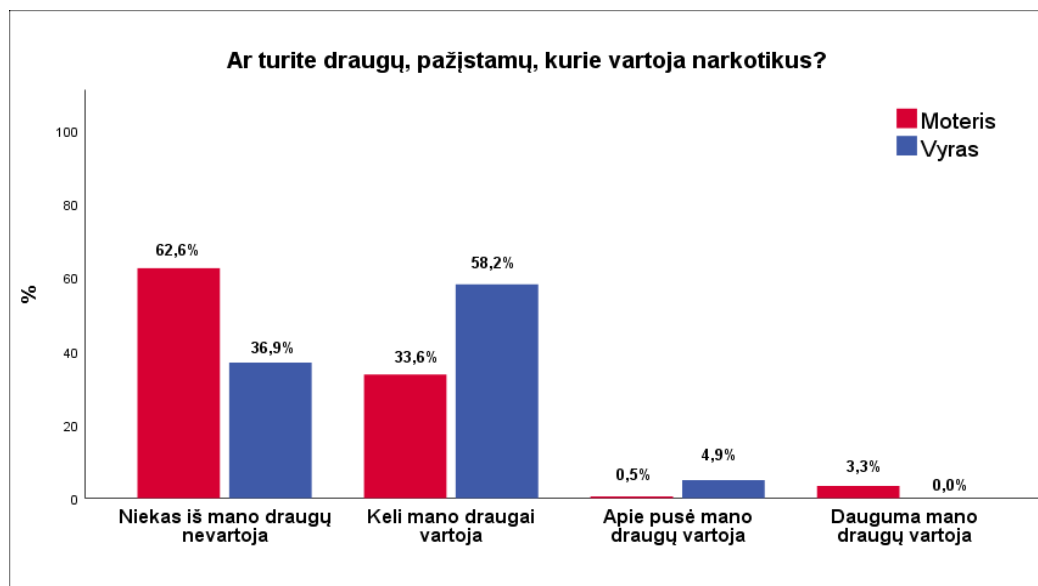
Nėra reikšmingo skirtumo tarp amžiaus grupės ir tokių gėrimų, kaip stiprieji alkoholiniai gėrimai ($\chi^2=10,400$, $lfs=15$, $p=0,771$), likeriai bei įvairūs alkoholiniai kokteiliai ($\chi^2=10,418$, $lfs=15$, $p=0,793$) vartojimo dažnumo. Tačiau reikšmingas skirtumas yra tarp amžiaus ir vyno vartojimo dažnumo ($\chi^2=56,721$, $lfs=15$, $p=0,000$) bei alaus/sidro ($\chi^2=33,822$, $lfs=15$, $p=0,004$). Alų/sidrą dažniau vartoja jaunesni studentai (18-35 m.) – iš viso 236 (75,8 %) (36 m. ir daugiau - 25 (89,5 %)). Vyną 2-4 karus per mėnesį ir rečiau vartojo taip pat didesnis skaičius jaunesnių studentų (18-35 m.) – 133 (42,0 %) (36 m. ir daugiau - 27 (67,0 %)). 1-4 kartus per savaitę ir dažniau vyną skirtingose amžiaus grupėse vartojo vienodas skaičius studentų - po 2.

2.2.3. Studentų narkotinių medžiagų vartojimo ypatumai

Devintu anketos klausimu siekta sužinoti, ar studentai turi draugų, pažįstamų, vartojančių narkotikus. Iš apklaustų 352 studentų daugiau nei pusė – 184 (52,3 %) teigė, kad niekas iš jų draugų nevalo. Tačiau nemaža dalis studentų, t. y. 153 (43,4 %) turi kelis draugus, kurie vartoja narkotikus. 8-ių (2,3 %) studentų teigimu, apie pusę jų draugų vartoja, beveik toks pat skaičius – 7 (2,0 %) studentai teigė, jog dauguma jų draugų vartoja narkotikus.

Reikšmingas skirtumas yra tarp pajamų ir turėjimo draugų/pažįstamų, vartojančių narkotikus ($\chi^2=34,641$, $lfs=9$, $p=0,000$). Didesnes pajamas per mėnesį gaunantys (500 eur. ir daugiau) turi daugiau draugų/pažįstamų, vartojančių narkotikus nei gaunantys mažesnes (iki 500 eur.) pajamas: turi kelis draugus (96 (52,9 %); 57 (32,8 %)), turi pusę draugų (8 (4,5 %); 0 (0,0 %)). Didesnė dalis studentų, gaunančių mažesnes pajamas, neturi draugų/pažįstamų, kurie vartoja narkotikus (97 (61,5%); 87 (42,6 %)), tačiau 7 (5,7 %) studentai turi daugumą tokių draugų/pažįstamų (gaunantys didesnes pajamas tokių draugų/pažįstamų neturi). Nei vienas studentas nepasirinko atsakymo varianto „visi mano draugai vartoja“.

Ar studentai turi draugų/pažįstamų, kurie vartoja narkotikus, priklauso nuo lyties ($\chi^2=34,518$, $lfs=3$, $p=0,000$). Neturinčių draugų, pažįstamų, kurie vartoja narkotikus yra daugiau moterų (132 (62,6 %); 52 (36,9 %)). Taip pat daugiau moterų nei vyrų turi daugumą draugų, vartojančių narkotikus (7 (3,3 %); 0 (0,0 %)). Kelis ar net pusę vartojančių narkotikus draugų, pažįstamų daugiau turi vyrai (89 (63,1 %) nei moterys (72 (34,1 %)) (6 pav.).

$\chi^2=34,518$, $lfs=3$, $p=0,000$

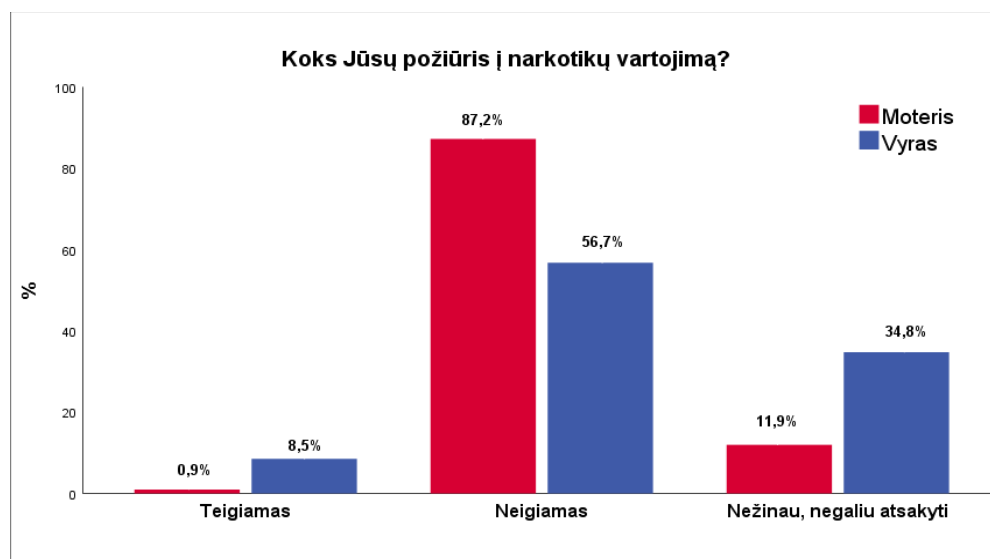
6 pav. Studentų, turinčių draugų ar pažįstamų, vartojančių narkotikus, pasiskirstymas (pagal lytį)

Analizuojant skirtumą tarp studentų, turinčių aplinkinių, kurie vartoja narkotikus ir amžiaus nustatyta, kad statistiškai reikšmingo skirtumo nėra ($\chi^2=11,617$, IIs=9, $p=0,236$).

Dešimtuoju anketos klausimu siekta sužinoti, koks yra studentų požiūris į narkotikų vartojimą. Paaikškėjo, kad net 264 (75,0 %) Klaipėdos universiteto studentai neigiamai vertina jų vartojimą, 74 (21,0 %) nežino, negali atsakyti. Tik maža dalis – 14 (4,0 %) studentų tai vertina teigiamai.

Tarp požiūrio į narkotikų vartojimą ir amžiaus yra statistiškai reikšmingas skirtumas ($\chi^2=12,749$, IIs=6, $p=0,047$). Teigiamą požiūrį į narkotikų vartojimą turi daugiau studentų, priklausančių 18-35 m. amžiaus grupei nei 36 m. ir daugiau amžiaus grupei (13 (3,6 %); 1 (7,1 %)). Neigiamai narkotikus vertina taip pat didesnė dalis studentų, priklausančių 18-35 m. amžiaus grupei (232 (72,9 %); 32 (86,2 %)).

Požiūris į narkotikų vartojimą priklauso nuo lyties ($\chi^2=43,704$, IIs=2, $p=0,000$). Daugiau moterų jų vartojimą vertina neigiamai (184 (87,2 %); 80 (56,7 %)) ir daugiau vyrų tai vertina teigiamai (12 (8,5%); 2 (0,9 %)) (7 pav.).

$\chi^2=43,704$, IIs=2, $p=0,000$

7 pav. Požiūris į narkotikų vartojimą (pagal lytį)

Reikšmingo skirtumo tarp požiūris į narkotikų vartojimą ir pajamų nėra ($\chi^2=12,506$, IIs=6, $p=0,052$).

Sekančiu anketos klausimu siekta išsiaiškinti, kokios priežastys, anot Klaipėdos universiteto studentų, skatina žmones, ypač jaunimą, pradėti vartoti narkotines medžiagas. Atsakymų dažnumas pateiktas 11 lentelėje.

11 lentelė. Narkotinių medžiagų vartojimą skatinančios priežastys

	visiškai sutinku	sutinku	nei sutinku, nei nesutinku	nesutinku	visiškai nesutinku
1. Kad atsipalaiduotų, jaustūsi laisvi ir linksmi	95 (27,0%)	165 (46,9 %)	59 (16,8 %)	12 (3,4 %)	21 (5,9 %)
2. Kad atitrūktų nuo realybės	82 (23,3 %)	162 (46,0 %)	69 (19,6 %)	12 (3,4 %)	27 (7,7 %)
3. Kad neišsiskirtų iš bendraamžių	62 (17,6 %)	110 (31,2 %)	84 (23,9 %)	50 (14,2 %)	46 (13,1 %)
4. Noras apsvaigti	70 (19,9 %)	138 (39,2 %)	91 (25,9 %)	33 (9,3 %)	20 (5,7 %)
5. Kad sumažintų nuobodulį, atsirandantį nuo nieko neveikimo	53 (15,1 %)	130 (36,9 %)	93 (26,4 %)	47 (13,4 %)	29 (8,2 %)
6. Kad atsikratytų tuštumo jausmo	48 (13,6 %)	82 (23,3 %)	106 (30,1 %)	75 (21,3 %)	41 (11,7 %)
7. Kad patenkintų smalsumą, norą viską išbandyti	80 (22,7 %)	149 (42,3 %)	79 (22,2 %)	19 (5,4 %)	26 (7,4 %)
8. Kad pasimirštų problemos šeimoje, moksle, darbe	86 (24,4 %)	165 (46,9 %)	62 (17,6 %)	12 (3,4 %)	27 (7,7 %)
9. Kad būtų panašūs į muzikos, kino ir pan. žvaigždes	28 (8,0 %)	54 (15,3 %)	95 (27,0 %)	86 (24,4 %)	89 (25,3 %)
10. Kad pasijustų nepriklausomi nuo visuomenės, tėvų	54 (14,5 %)	128 (36,4 %)	90 (25,6 %)	41 (11,6 %)	42 (11,9 %)
11. Kad nugalėtų drovumą	61 (17,3 %)	140 (39,8 %)	84 (23,9 %)	30 (8,5 %)	37 (10,5 %)
12. Dėl to, kad tai madinga	33 (9,4 %)	78 (22,1 %)	91 (25,9 %)	81 (23,0 %)	69 (19,6 %)

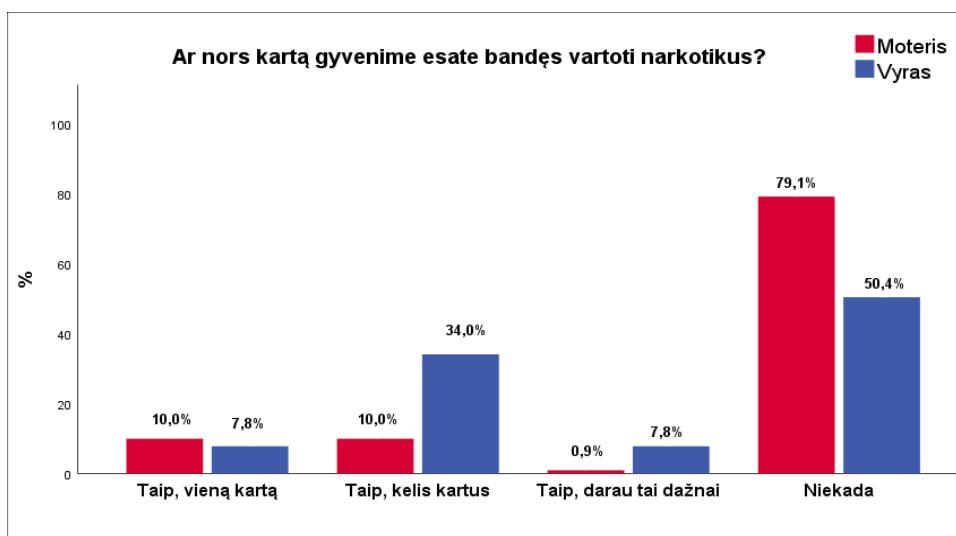
Daugiausia studentų sutinka, kad pradėti vartoti narkotikus žmones labiausiai skatina šios priežastys: kad atsipalaiduotų, jaustūsi laisvi ir linksmi (165 (46,9 %)); kad pasimirštų problemos šeimoje, moksle, darbe (165 (46,9 %)); kad atitrūktų nuo realybės (162 (46,0 %)); kad patenkintų smalsumą, norą viską išbandyti (149 (42,3 %)); kad nugalėtų drovumą (140 (39,8 %)); noras apsvaigti (138 (39,2 %)); kad sumažintų nuobodulį, atsirandantį nuo nieko neveikimo (130 (36,9 %)); kad pasijustų nepriklausomi nuo visuomenės, tėvų (128 (36,4 %)); kad neišsiskirtų iš bendraamžių (110 (31,2 %)).

Siekiant išsiaiškinti, ar Klaipėdos universiteto studentai yra nors kartą gyvenime bandę vartoti narkotikus nustatyta, kad daugiau nei pusė, t. y. 238 (67,6 %) studentai niekada nevartojo narkotinių medžiagų. Kelis kartus gyvenime yra bandę 69 (19,6 %) studentai, vieną - 32 (9,1%) studentai. 13 (3,7 %) studentų daro tai nuolat.

Analizuojant narkotikų vartojimą pagal pajamas, nustatytas reikšmingas skirtumas ($\chi^2=22,016$, $lfs=9$, $p=0,009$). Narkotikus bent kartą gyvenime vartojo daugiau studentų, kurių pajamos per mėn. yra didesnės (500 eur. ir daugiau): vartojo kelis kartus (44 (25,8 %) (27 (15,7 %));

vartojo vieną kartą (20 (10,4 %) (12 (5,9 %))); daro tai dažnai (10 (5,3 %) (3 (3,3%))). Narkotikų niekada nevartojo vienodas skaičius studentų, gaunančių didesnes ir mažesnes pajamas per mėnesį – po 119 studentų.

Tarp narkotikų vartojimo ir lyties yra reikšmingas skirtumas ($\chi^2=46,565$, $lks=3$, $p=0,000$). Juos dažniau vartojo vyrai nei moterys: kelis kartus (48 (34,0 %) (21 (10,0 %))), vartoja nuolat (11 (7,8 %) (2 (0,9 %))). Daugiau moterų (21 (10,0 %)) nei vyrų (11 (7,8 %)) vieną kartą gyvenime bandė narkotikų, taip pat daugiau moterų niekada nevartojo narkotikų (167 (79,1 %) (71(50,4 %))) (8 pav.).

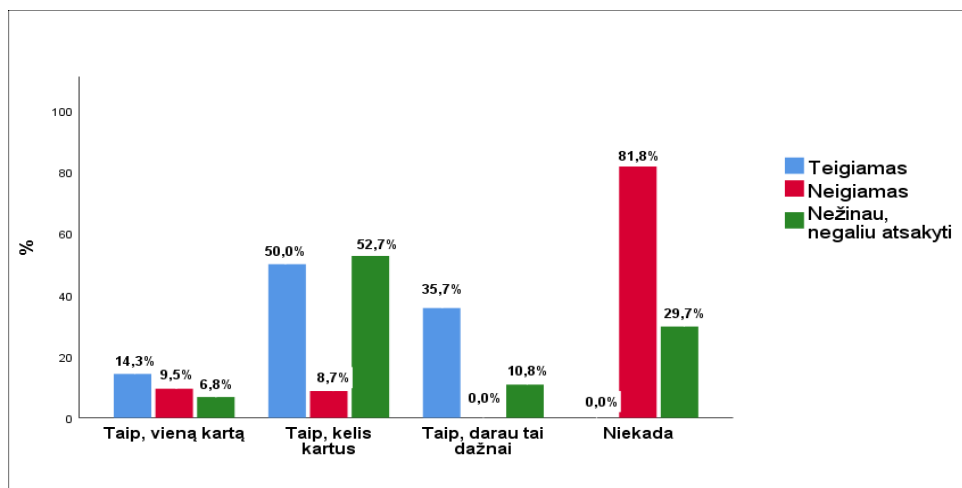
$\chi^2=46,565$, $lks=3$, $p=0,000$

8 pav. Narkotikų vartojimas nors kartą gyvenime (pagal lytį)

Hipotezė, kad narkotines medžiagas bent kartą gyvenime daugiau vartojo vyrai nei moterys, pasitvirtino.

Skirtumas tarp narkotikų vartojimo ir amžiaus nėra statistiškai reikšmingas ($\chi^2=9,828$, $lks=9$, $p=0,365$).

Nuo studentų požiūrio į narkotikus priklauso jų vartojimas ($\chi^2=156,655$, $lks=6$, $p=0,000$). Teigiamai narkotikus vertinantys studentai dažniau nei vertinantys neigiamai vartoja narkotikus (5 (35,7 %) (0 (0,0 %))). 216 (81,8 %) studentų, turintys neigiamą požiūrį į narkotikus, niekada gyvenime jų nevartojo. Tačiau didesnis skaičius studentų, turinčių neigiamą požiūrį nei teigiamą, narkotikus vartojo vieną kartą (25 (9,5 %) (2 (14,3 %))) ir kelis kartus (23 (8,7 %) (7 (50,0 %))) gyvenime (9 pav.).

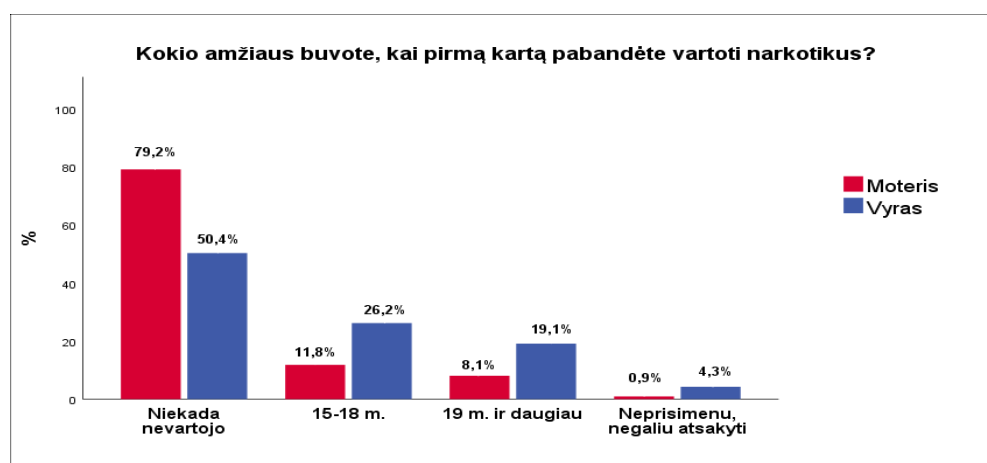
$\chi^2=156,655$, $lks=6$, $p=0,000$

9 pav. Ryšys tarp studentų požiūrio į narkotikus ir jų vartojimo

Hipotezė, kad Klaipėdos universiteto studentų požiūris į narkotikus turi įtakos jų vartojimui, pasitvirtino.

Tryliktuojų anketos klausimu siekta nustatyti, kokio amžiaus buvo studentai, kai pirmą kartą pabandė vartoti narkotikus. Iš 114 (32,4 %) studentų, bent kartą gyvenime vartojusių narkotikus, didžioji dalis – 62 (17,6 %) pirmą kartą išbandė būdami 15-18 m., mažesnė dalis – 44 (12,5 %) studentai būdami 19 m. ir daugiau. 8 (2,3 %) studentai neprisimena, negali atsakyti. Nei vienas pabandę vartoti narkotikus studentas nebuvo jaunesnis nei 15 m. (atsakymo varianto „mažiau nei 15 m.“ nepažymėjo nei vienas studentas).

Tarp lyties ir amžiaus, kada studentai pirmą kartą pabandė vartoti narkotikus yra reikšmingas skirtumas ($\chi^2=32,690$, $lks=3$, $p=0,000$). Daugiau vyrų nei moterų juos pabandė vartoti būdami: 15-18 m. amžiaus (37 (26,2 %); 25 (11,8 %)), 19 m. ir daugiau (27 (19,1 %); 17 (8,1 %)) (10 pav.).

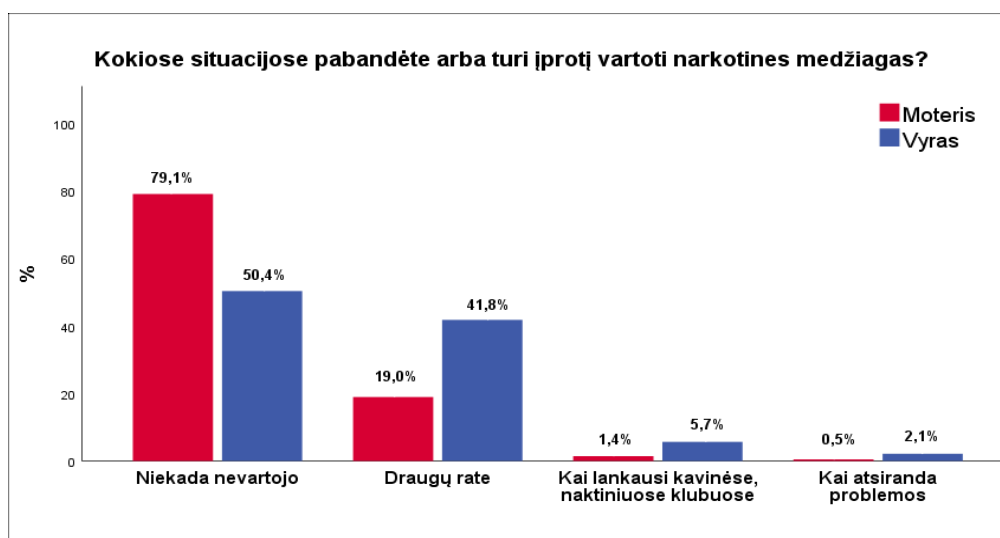
$\chi^2=32,690$, $lks=3$, $p=0,000$

10 pav. Pirmą kartą pabandžiusių vartoti narkotikus studentų amžiaus pasiskirstymas (pagal lytį)

Reikšmingas skirtumas yra tarp pajamų ir amžiaus, kada studentai pirmą kartą pabandė vartoti narkotikus ($\chi^2=22,191$, $lfs=9$, $p=0,008$). Daugiau studentų, gaunančių didesnes pajamas per mėnesį (500 eur. ir daugiau) nei gaunantys mažesnes (iki 500 eur.), pirmą kartą narkotikų pabandė būdami 15-18 m. amžiaus (35 (20,1 %); 27 (16,4 %)). Taip pat daugiau studentų, gaunantys didesnes pajamas, pabandė būdami 19 m. ir daugiau (34 (20,3 %); 10 (5,7 %)). Daugiau studentų, gaunančių mažesnes pajamas neprisimena, negali atsakyti (5 (2,8 %); 3 (1,1 %)).

Narkotines medžiagas studentai dažniausiai vartojo/vartoja būdami draugų rate (99 (28,1 %) studentai). Rečiau - lankydami kavinėse, naktiniuose klubuose (11 (3,2 %) studentų), kai atsiranda problemos (4 (1,1 %) studentai). Atsakymų variantų „kai liūdžiu, esu vienišas“ ir „darau tai kasdien todėl, kad negaliu be to apsieiti“ nepasirinko nei vienas studentas.

Analizuojant skirtumą tarp situacijų, kuriose studentai vartoja/vartojo narkotikus ir lyties, nustatytas reikšmingas skirtumas ($\chi^2=33,028$, $lfs=3$, $p=0,000$). Vyrai narkotikus vartoja/vartojo dažniau nei moterys visais atvejais: būdami draugų rate (59 (41,8 %); 40 (19,0 %)), lankydami kavinėse ar naktiniuose klubuose (8 (5,7 %); 3 (1,4 %)), kai atsiranda problemos (3 (2,1 %); 1 (0,5 %)) (11 pav.).

$$\chi^2=33,028, lfs=3, p=0,000$$

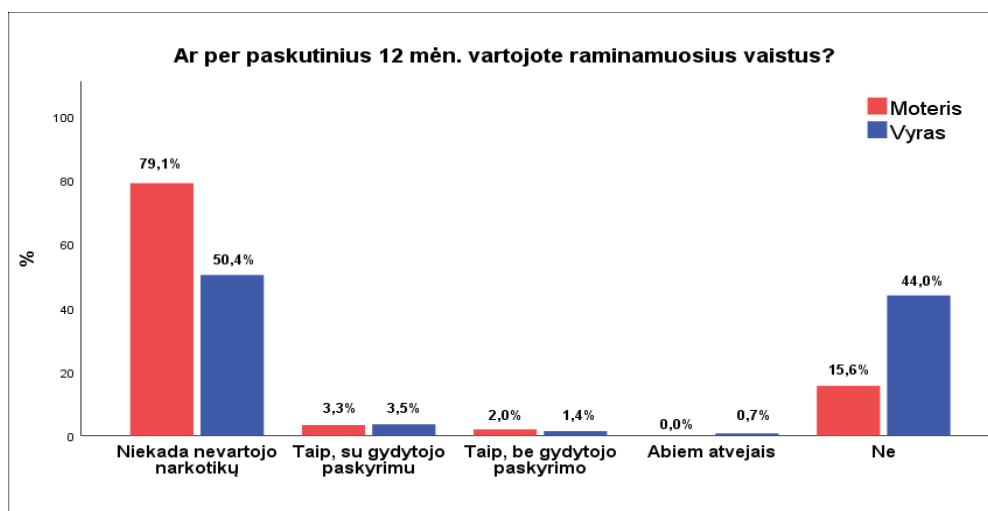
11 pav. Situacijos, kuriose studentai vartoja/vartojo narkotikus (pagal lytį)

Nustatytas reikšmingas skirtumas tarp situacijų, kuriose vartojami narkotikai ir pajamų ($\chi^2=22,923$, $lfs=9$, $p=0,006$). Draugų rate (61 (35,9 %); 38 (21,1%)) bei kavinėse/naktiniuose klubuose (9 (4,4 %); 2 (1,6 %)) narkotines medžiagas daugiausia vartoja/vartojo studentai, gaunantys didesnes pajamas per mėnesį (500 eur. ir daugiau) nei gaunantys mažesnes (iki 500 eur.). Vienodas skaičius studentų, gaunančių didesnes ir mažesnes pajamas per mėn., vartoja/vartojo narkotikus kai atsiranda problemos (po 2 studentus).

Vertinant skirtumą tarp situacijų, kuriose studentai vartoja/vartojo narkotikus ir amžiaus, nustatyta, kad statistiškai reikšmingo skirtumo nėra ($\chi^2=10,014$, lls=9, p=0,349).

Penkioliktame klausime apie raminamųjų vaistų vartojimą per paskutinius 12 mėn. didžioji dalis - 95 (27,0 %) studentai nurodė jų nevartoję. 12 (3,4 %) studentų, juos vartojo su gydytojo paskyrimu, 6 (1,7 %) – be gydytojo paskyrimo. Tik 1 (0,3 %) studentas per paskutinius 12 mėn. vartojo raminamuosius vaistus abiem atvejais.

Analizuojant skirtumą tarp raminamųjų vaistų vartojimo ir lyties, nustatytas reikšmingas skirtumas ($\chi^2=37,123$, lls=4, p=0,000). Per paskutinius 12 mėn. raminamuosius vaistus dažniau vartojo moterys nei vyrai: su gydytojo paskyrimu (7 (3,3 %); 5 (3,5 %)), be gydytojo paskyrimo (4 (2,0 %); 2 (1,4 %)). Raminamųjų vaistų per paskutinius 12 mėn. nevartojė daugiau vyrų nei moterų (62 (44,0 %); 33 (15,6 %) (12 pav.).

$\chi^2=37,123$, lls=4, p=0,000

12 pav. Raminamųjų vaistų vartojimas per paskutinius 12 mėn. (pagal lytį)

Raminamųjų vaistų vartojimas taip pat priklauso nuo amžiaus ($\chi^2=57,626$, lls=12; p=0,000). Per paskutinius 12 mėn. raminamuosius vaistus dažniau vartojo jaunesni (18-35 m.) nei vyresni (36 m. ir daugiau): su gydytojo paskyrimu (12 (3,6 %); 0 (0,0 %)), be gydytojo paskyrimo (6 (2,1 %); 0 (0,0 %)). Raminamųjų vaistų per paskutinius 12 mėn. nevartojė taip pat daugiau jaunesnių studentų, (89 (29,0 %); 6 (10,0 %)). Abiem atvejais vartojo 1 (7,2 %) studentas, priklausantis 36 m. ir daugiau amžiaus grupei.

Tarp raminamųjų vaistų vartojimo ir pajamų yra statistiškai reikšmingas skirtumas ($\chi^2=21,595$, lls=12, p=0,042). Su gydytojo paskyrimu raminamuosius vaistus per paskutinius 12 mėn. vienodai vartojo gaunantys didesnes (500 eur. ir daugiau) ir mažesnes (iki 500 eur.) pajamas per mėnesį – po 6 studentus. Vartojusių raminamuosius vaistus be gydytojo paskyrimo (4 (3,0 %); 2 (0,8 %)) ir abiem atvejais (1 (0,9 %); 0 (0,0 %)) daugiau yra tarp gaunančių didesnes pajamas.

Nevartojusių raminamųjų vaistų taip pat yra daugiau tarp gaunančių didesnes pajamas (61 (20,8 %); 34 (33,8 %)).

Šešioliktuoju anketos klausimu siekta nustatyti, kaip dažnai Klaipėdos universiteto studentai per paskutinius 12 mėn. vartojo skirtingas narkotines medžiagas. Narkotinių medžiagų vartojimo dažnumas pagal lytį pateiktas 12 lentelėje.

12 lentelė. Narkotinių medžiagų vartojimo dažnumas per paskutinius 12 mėn. (pagal lytį)

		Narkotik ų nevartoja	4 kartus per savaitę ir dažniau	2-3 kartus per savaitę	2-4 kartus per mėnesį	kartą per mėnesį ir rečiau	Šio narkotiko nevartoju	χ^2 kriterijus	Išs	p reikšmė
Kanapės (hašišas, marihuana, „žolė“)	Moteris	167 (79,1 %)	0 (0,0 %)	1 (0,5 %)	3 (1,4 %)	8 (3,8 %)	32 (15,2 %)	37,521	4	0,000
	Vyras	71 (50,4 %)	0 (0,0 %)	1 (0,7 %)	9 (6,4 %)	24 (17,0 %)	36 (25,5 %)			
	Iš viso	238 (67,6 %)	0 (0,0 %)	2 (0,6 %)	12 (3,4 %)	32 (9,1 %)	68 (19,3 %)			
Ekstazis	Moteris	167 (79,1 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	1 (0,5 %)	5 (2,4 %)	38 (18,0 %)	34,234	3	0,000
	Vyras	71 (50,4 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	5 (3,5 %)	65 (46,1 %)			
	Iš viso	238 (67,6 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	1 (0,3 %)	10 (2,8 %)	103 (29,3 %)			
Amfetaminai (amfetaminas/ metamfetaminas)	Moteris	167 (79,1 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	3 (1,4 %)	41 (19,5 %)	35,027	3	0,000
	Vyras	71 (50,4 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	4 (2,8 %)	7 (5,0 %)	59 (41,8 %)			
	Iš viso	238 (67,6 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	4 (1,1 %)	10 (2,8 %)	100 (28,4 %)			
Kokainas	Moteris	167 (79,1 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	4 (1,9 %)	40 (19,0 %)	34,726	3	0,000
	Vyras	71 (50,4 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	3 (2,1 %)	10 (7,1 %)	57 (40,4 %)			
	Iš viso	238 (67,6 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	3 (0,9 %)	14 (4,0 %)	97 (27,5 %)			
Heroinas	Moteris	167 (79,1 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	44 (20,9 %)	31,997	1	0,000
	Vyras	71 (50,4 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	70 (49,6 %)			
	Iš viso	238 (67,6 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	114 (32,4 %)			
LSD	Moteris	167 (79,1 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	3 (1,4 %)	41 (19,5 %)	34,285	2	0,000
	Vyras	71 (50,4 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	1 (0,7 %)	69 (48,9 %)			
	Iš viso	238 (67,6 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	4 (1,1 %)	110 (31,3 %)			
Krekas	Moteris	167 (79,1 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	44 (20,9 %)	31,997	1	0,000
	Vyras	71 (50,4 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	70 (49,6 %)			
	Iš viso	238 (67,6 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	114 (32,4 %)			
Inhaliantai (klijai, benzinas,	Moteris	167 (79,1 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	44 (20,9 %)	31,997	1	0,000
	Vyras	71 (50,4 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	70 (49,6 %)			

skiedikliai, dujos ir kt.)	Iš viso	238 (67,6 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	114 (32,4 %)			
Haliucinogeniniai grybai	Moteris	167 (79,1 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	44 (20,9 %)	32,623	2	0,000
	Vyras	71 (50,4 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	1 (0,7 %)	69 (48,9 %)			
	Iš viso	238 (67,6 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	1 (0,3 %)	113 (32,1 %)			
Kitos psichiką veikiančios medžiagos	Moteris	167 (79,1 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	1 (0,5 %)	0 (0,0 %)	43 (20,4 %)	32,727	3	0,000
	Vyras	71 (50,4 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	1 (0,7 %)	1 (0,7 %)	68 (48,2 %)			
	Iš viso	238 (67,6 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	2 (0,6 %)	1 (0,3 %)	111 (31,5 %)			

Per paskutinius 12 mėn. daugiausiai studentų skirtingas narkotines medžiagas vartojo kartą per mėnesį ir rečiau (nei vienas studentas nedarė to 4 kartus per savaitę ir dažniau). Daugiausia studentų – 46 (13,1 %) vartojo kanapes (hašišą, marihuaną, „žolę“), kiek mažiau studentų tarpe mėgstamas narkotikas buvo kokainas – jį per paskutinius 12 mėn. vartojo 17 (4,9 %) studentų. Amfetaminus vartojo 14 (3,9 %) studentų, ekstazę – 11 (3,1 %). 4 (1,1 %) studentai vartojo LSD, 3 (0,9 %) - kitas psichiką veikiančias medžiagas. Tik 1 (0,3 %) studentas vartojo haliucinogeninius grybus. Heroino, kreko ir inhaliantų per paskutinius 12 mėn. nevartojo nei vienas studentas.

Skirtingų narkotinių medžiagų vartojimas per paskutinius 12 mėn. priklauso nuo lyties, jas dažniau vartojo vyrai nei moterys. Vyrai dažniau vartojo kanapes ($\chi^2=37,521$, IIs=4, p=0,000), amfetaminus ($\chi^2=35,027$, IIs=3, p=0,000), kokainą ($\chi^2=34,726$, IIs=3, p=0,000), haliucinogeninius grybus ($\chi^2=32,623$, IIs=2, p=0,000) ir kitas psichiką veikiančias medžiagas ($\chi^2=32,727$, IIs=3, p=0,000). Moterys dažniau nei vyrai vartojo ekstazę ($\chi^2=34,234$, IIs=3, p=0,000) ir LSD ($\chi^2=34,285$, IIs=2, p=0,000).

Nustatytas reikšmingas skirtumas tarp pajamų ir skirtingų narkotinių medžiagų vartojimo: kanapių ($\chi^2=26,518$, IIs=12, p=0,009), ekstazio ($\chi^2=25,302$, IIs=9, p=0,003) ir kokaino ($\chi^2=21,557$, IIs=9, p=0,010), LSD ($\chi^2=16,197$, IIs=6, p=0,013) bei haliucinogeninių grybų ($\chi^2=16,392$, IIs=6, p=0,012). Reikšmingo skirtumo tarp pajamų ir amfetamino ($\chi^2=15,465$; IIs=9; p=0,079) bei kitų psichiką veikiančių medžiagų ($\chi^2=15,881$, IIs=9, p=0,069) vartojimo nėra. Gaunantys didesnes pajamas (500 eur. ir daugiau) per mėn. dažniau vartojo kanapes (25 (15,9 %); 21 (13,9 %)), kokainą (13 (8,4 %); 4 (3,8 %)), amfetaminus (11 (6,2 %); 3 (2,0 %)), kitas psichiką veikiančias medžiagas (2 (1,3 %); 1 (0,5 %)) ir haliucinogeninius grybus (1 (0,9 %); 0 (0,0 %)). Mažesnes pajamas gaunantys (iki 500 eur.) dažniau vartojo ekstazę (6 (5,3 %); 5 (2,7 %)). LSD vartojo vienodas skaičius didesnes ir mažesnes pajamas gaunančių studentų (po 2 studentus).

Tarp amžiaus ir skirtingų narkotinių medžiagų vartojimo per paskutinius 12 mėn. nėra reikšmingo skirtumo (Kanapės - $\chi^2=6,723$, IIs=12, p=0,875; ekstazis - $\chi^2=9,218$, IIs=9, p=0,417; amfetaminai - $\chi^2=5,411$, IIs=9, p=0,797; kokainas - $\chi^2=5,937$, IIs=9, p=0,746; LSD - $\chi^2=7,666$, IIs=6,

$p=0,264$; haliucinogeniniai grybai - $\chi^2=5,131$, $lfs=6$, $p=0,527$; kitos psichiką veikiančios medžiagos - $\chi^2=7,708$, $lfs=9$, $p=0,564$).

Septynioliku ir aštuonioliku anketos klausimais siekta nustatyti, ar vartojančių/vartojusių narkotines medžiagas studentų šeimos nariai ir draugai žino apie tai, kad jie vartoja/vartojo narkotikus. Studentų atsakymai pagal lytį pateikti 13 lentelėje.

13 lentelė. Studentų pasiskirstymas pagal tai, ar jų šeimos nariai ir draugai žino apie jų narkotikų vartojimą (pagal lytį)

	Ar žino šeimos nariai?				χ^2 kriterijus	lfs	p reikšmė
	Nevartoja narkotikų	Taip	Ne	Nežinau			
Moteris	167 (79,1 %)	8 (3,8 %)	34 (16,1 %)	2 (1,0 %)	39,748	3	0,000
Vyras	71 (50,4 %)	8 (5,7 %)	45 (31,9 %)	17 (12,0 %)			
Iš viso	238 (67,6 %)	16 (4,5 %)	79 (22,4 %)	19 (5,5 %)			
	Ar žino draugai?				35,739	3	0,000
Moteris	167 (79,1 %)	27 (12,8 %)	9 (4,3 %)	8 (3,8 %)			
Vyras	71 (50,4 %)	53 (37,6 %)	6 (4,2 %)	11 (7,8 %)			
Iš viso	238 (67,6 %)	80 (22,7 %)	15 (4,3 %)	19 (5,4 %)			

Daugiau studentų draugų nei šeimos narių žino, kad jie vartoja/vartojo narkotikus (80 (22,7 %); 16 (22,4 %)). Daugiau studentų šeimos narių nei draugų nežino, kad jie vartoja/vartojo narkotikus (79 (22,4 %); 15 (4,3 %)).

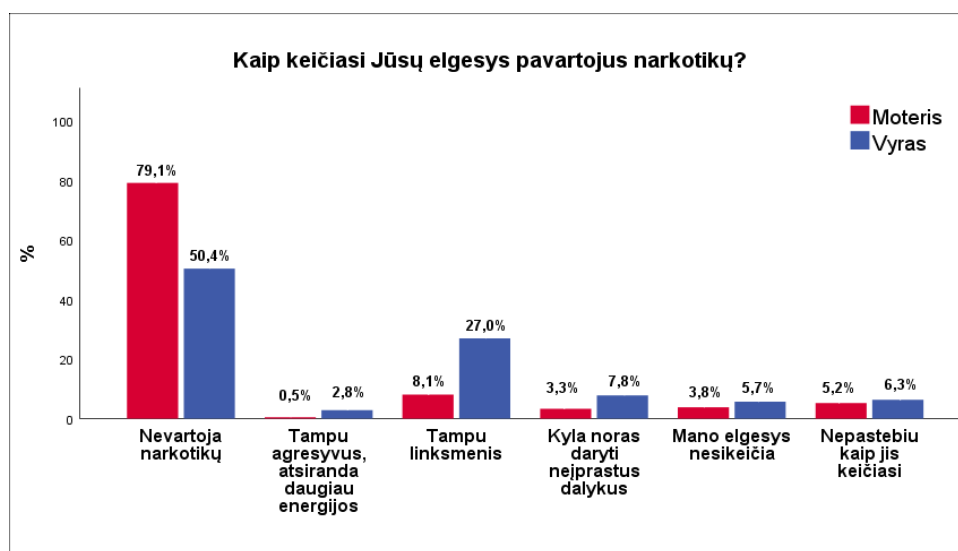
Nuo lyties priklauso, ar studentų šeimos nariai ($\chi^2=39,748$, $lfs=3$, $p=0,000$) ir draugai ($\chi^2=35,739$, $lfs=3$, $p=0,000$) žino apie jų vartojimą. Daugiau vyrų draugų nei moterų žino apie tai, kad jie vartoja/vartojo narkotikus (53 (37,6 %); 27 (12,8 %)), taip pat daugiau vyrų šeimos narių nei moterų nežino apie jų vartojimą (45 (31,9 %); 34 (16,1 %)).

Tarp pajamų ir turėjimo šeimos narių ($\chi^2=23,762$, $lfs=9$, $p=0,005$) bei draugų ($\chi^2=19,401$, $lfs=9$, $p=0,022$), kurie žino apie studentų narkotinių medžiagų vartojimą yra statistiškai reikšmingas skirtumas. Daugiau studentų, gaunančių didesnes pajamas (500 eur. ir daugiau) per mėnesį nei mažesnes (iki 500 eur.), šeimos narių (52 (82,8 %); 27 (14,4 %)) ir draugų (11 (7,7 %); 4 (2,4 %)) nežino, kad jie vartoja narkotikus. Daugiau mažesnes pajamas gaunančių studentų šeimos narių žino, kad studentai vartoja narkotikus (10 (7,1 %); 6 (4,8 %)) ir daugiau didesnes pajamas gaunančių studentų draugų žino apie jų narkotikų vartojimą (47 (26,1 %); 33 (19,7 %)).

Nėra statistiškai reikšmingo skirtumo tarp amžiaus ir to, ar studentų šeimos nariai ($\chi^2=13,549$, IIs=9, $p=0,139$) ir draugai ($\chi^2=14,873$, IIs=9, $p=0,094$) žino apie jų narkotikų vartojimą.

Analizuojant, kaip keičiasi studentų elgesys pavartojus narkotikų, nustatyta, kad daugiausiai studentų tampa linksmesni (55 (15,6 %)). Kiek mažiau – 20 (5,7 %) studentų nepastebi kaip keičiasi jų elgesys, 18 (5,1 %) studentų kyla noras daryti neįprastus dalykus. 16 (4,6 %) studentų mano, kad pavartojus narkotikų jų elgesys nesikeičia, 5 (1,4 %) studentai tampa agresyvūs, atsiranda daugiau energijos.

Tarp elgesio pavartojus narkotikų ir lyties yra reikšmingas skirtumas ($\chi^2=37,180$, IIs=5, $p=0,000$). Pavartoję narkotinių medžiagų vyrai dažniau nei moterys: tampa linksmesni (38 (27,0 %); 17 (8,1 %)), jiems kyla noras daryti neįprastus dalykus (11 (7,8 %); 7 (3,3 %)), tampa agresyvūs, atsiranda daugiau energijos (4 (2,8 %); 1 (0,5 %)). Daugiau moterų nei vyrų nepastebi, kaip keičiasi jų elgesys (11 (5,2 %); 9 (5,3 %)) (13 pav.).

$\chi^2=37,180$, IIs=5, $p=0,000$

13 pav. Studentų elgesys pavartojus narkotikų (pagal lytį)

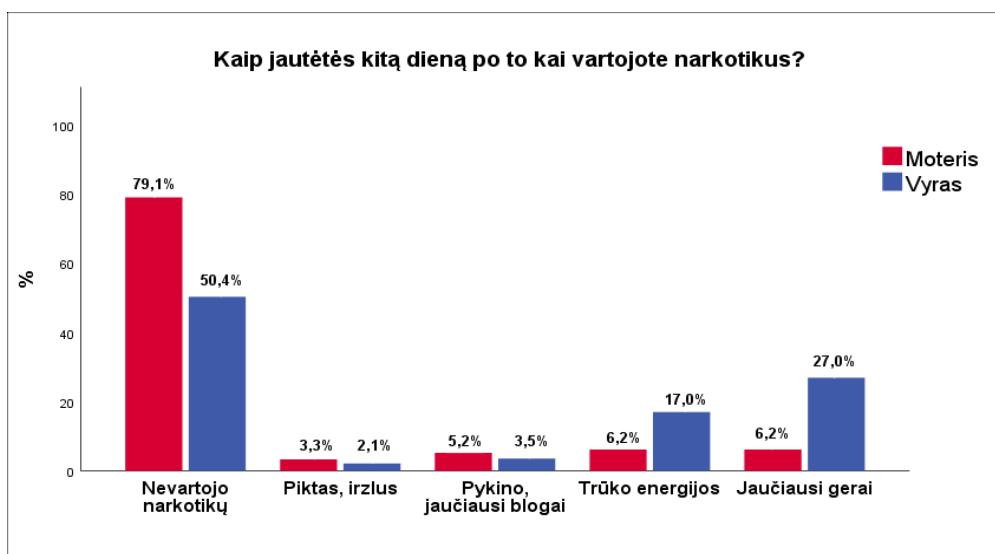
Nėra reikšmingo skirtumo tarp elgesio pavartojus narkotikų ir amžiaus ($\chi^2=19,872$, IIs=15, $p=0,177$) bei pajamų ($\chi^2=17,747$, IIs=15, $p=0,276$).

Dvidešimtuoju anketos klausimu siekta nustatyti, kaip studentai jautėsi kitą dieną, po to kaip vartojo narkotikus. Iš 114 (32,4%) studentų, nors kartą gyvenime bandžiusių narkotikų, didžioji dalis, t. y. 51 (14,5 %) studentas jautėsi gerai, 37-iems (10,5 %) trūko energijos, 16 (4,6 %) studentų jautėsi blogai/pykino. Mažiausiai - 10 (2,8 %) studentų jautėsi pikti, irzlūs.

Analizuojant skirtumą tarp savijautos po narkotikų vartojimo ir pajamų, nustatytas reikšmingas skirtumas ($\chi^2=32,049$, IIs=12, $p=0,001$). Kitą dieną po narkotikų vartojimo blogiau jautėsi gaunantys didesnes (500 eur. ir daugiau) pajamas per mėnesį nei mažesnes (iki 500 eur.): trūko

energijos (29 (18,9 %); 8 (5,5 %)); pykino, jautėsi blogai (11 (5,7 %); 5 (2,8 %)); buvo pikti, irzlūs (6 (2,2 %); 4 (2,4 %)). Gerai jautėsi beveik vienodas skaičius studentų, gaunančių didesnes ir mažesnes pajamas per mėnesį (26 (14,7 %); 25 (14,2 %)).

Tarp savijautos po narkotikų vartojimo ir lyties yra reikšmingas skirtumas ($\chi^2=45,996$, $lfs=4$, $p=0,000$). Kitą dieną po narkotinių medžiagų vartojimo daugiau vyrų (38 (27,0 %)) nei moterų (13 (6,2 %)) jautėsi gerai, taip pat daugiau vyrų jautė energijos trūkumą (24 (17,0 %); 13 (6,2 %)). Didesnė dalis moterų kitą dieną jautėsi blogai, jas pykino (11 (5,2 %); 5 (3,5 %)), taip pat buvo piktos ir irzlios (7 (3,3 %); 3 (2,1 %)) (14 pav.).

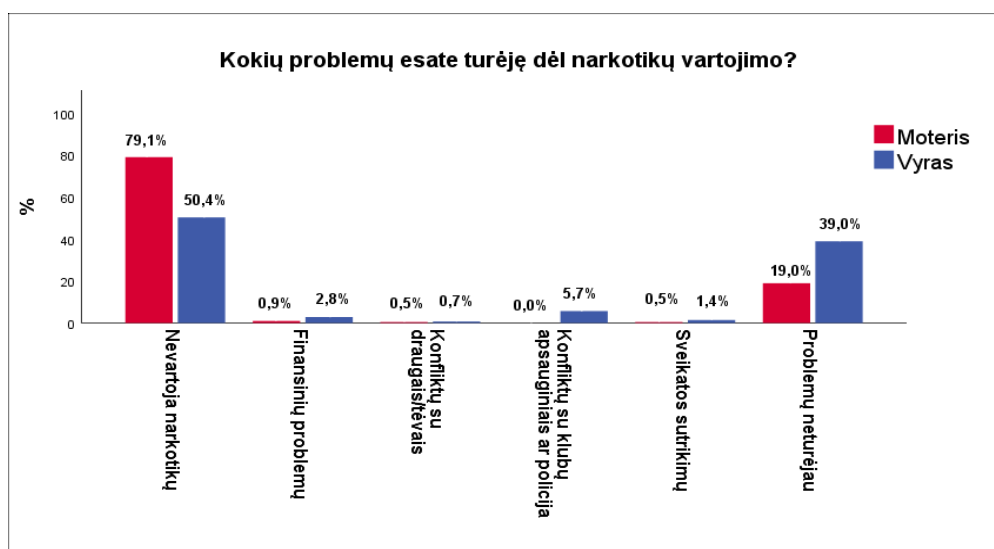
$\chi^2=45,996$, $lfs=4$, $p=0,000$

14 pav. Studentų savijauta kitą dieną po narkotikų vartojimo (pagal lytį)

Tarp savijautos po narkotikų vartojimo ir amžiaus nėra statistiškai reikšmingo skirtumo ($\chi^2=13,876$, $lfs=12$, $p=0,309$).

Sekančiu anketos klausimu bandyta išsiaiškinti, kokių problemų studentai yra turėję dėl narkotikų vartojimo. Iš 114 (32,4 %) studentų, bent kartą gyvenime vartojusių narkotines medžiagas, net 95 (26,9 %) problemų neturėjo. 8 (2,3 %) studentai turėjo konfliktų su klubų apsauginiais ar policija, 6 (1,7 %) – finansinių problemų, 3 (0,9 %) sveikatos sutrikimų, 2 (0,6 %) - konfliktų su tėvais ar draugais.

Tarp problemų, kurių studentai turėjo dėl narkotikų vartojimo ir lyties yra reikšmingas skirtumas ($\chi^2=37,660$, $lfs=5$, $p=0,000$). Dėl narkotikų vartojimo daugiau problemų turėjo vyrai nei moterys: konfliktų su klubų apsauginiais ar policija (8 (5,7 %); 0 (0,0 %)), finansinių problemų (4 (2,8 %); 2 (0,9 %)), sveikatos sutrikimų (2 (1,4 %); 1 (0,5 %)). Problemų neturėjo taip pat daugiau vyrų nei moterų (55 (39,0 %); 40 (19,0 %)). Konfliktų su draugais/tėvais turėjo vienodas skaičius vyrų ir moterų (po 1 studentą) (15 pav.).

$\chi^2=37,660$, $lks=5$, $p=0,000$

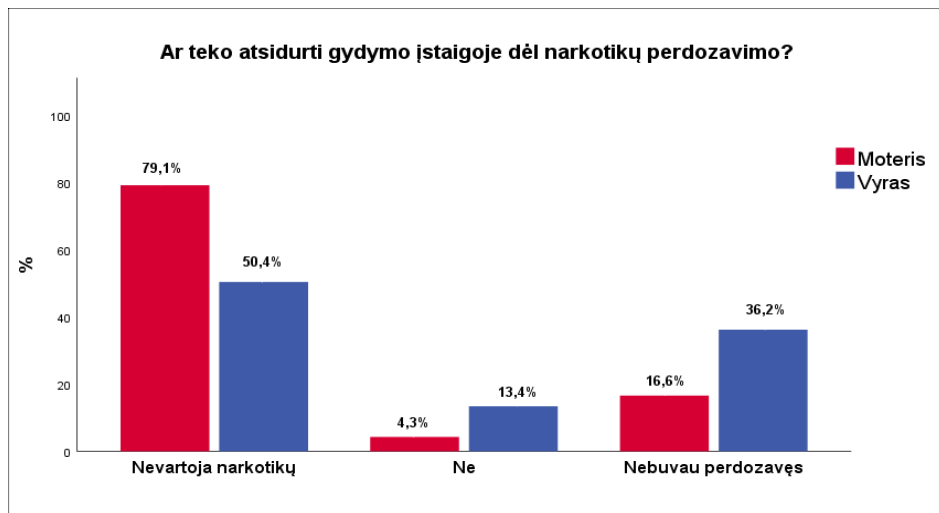
15 pav. Problemos, kurių studentai turėjo dėl narkotikų vartojimo (pagal lytį)

Tarp problemų, kurių studentai turėjo dėl narkotikų vartojimo ir pajamų yra reikšmingas skirtumas ($\chi^2=37,658$, $lks=15$, $p=0,001$). Gaunantys didesnes pajamas per mėnesį (500 eur. ir daugiau) turėjo daugiau: konfliktų su klubų apsauginiais ar policija (8 (6,0 %); 0 (0,0 %)), finansinių problemų (4 (2,0 %); 2 (2,2 %)). Didesnė dalis studentų, gaunančių didesnes pajamas, problemų neturėjo (58 (32,2 %); 37 (20,7 %)). Sveikatos sutrikimų turėjo didesnis skaičius studentų, gaunančių mažesnes pajamas, t. y. iki 500 eur. (2 (1,5 %); 1 (0,4 %)). Konfliktų su draugais/tėvais turėjo vienodas skaičius studentų, gaunančių didesnes ir mažesnes pajamas per mėnesį (po 1 studentą).

Analizuojant skirtumą tarp amžiaus ir problemų, kurių studentai turėjo dėl narkotikų vartojimo nustatyta, kad statistiškai reikšmingo skirtumo nėra ($\chi^2=17,227$, $lks=15$, $p=0,277$).

Kitu anketos klausimu siekta nustatyti, ar teko studentams atsidurti gydymo įstaigoje dėl narkotikų perdozavimo. Didžioji dalis – 86 (24,4 %) studentai nebuvo perdozavę, 28-iems (8,0 %) studentams neteko atsidurti gydymo įstaigoje. Nei vienas studentas nebuvo patekęs į gydymo įstaigą dėl narkotikų perdozavimo.

Tarp lyties ir lankymosi gydymo įstaigoje dėl narkotikų perdozavimo nustatytas reikšmingas skirtumas ($\chi^2=32,641$, $lks=2$, $p=0,000$). Daugiau vyrų nei moterų: nebuvo perdozavę (51 (36,2 %); 35 (16,6 %)); buvo perdozavę, tačiau nebuvo atsidūrę gydymo įstaigoje (19 (13,4 %); 9 (4,3 %)) (16 pav.)

$$\chi^2=32,641, \text{ lls}=2, p=0,000$$

16 pav. Lankymasis gydymo įstaigoje dėl narkotikų perdozavimo (pagal lytį)

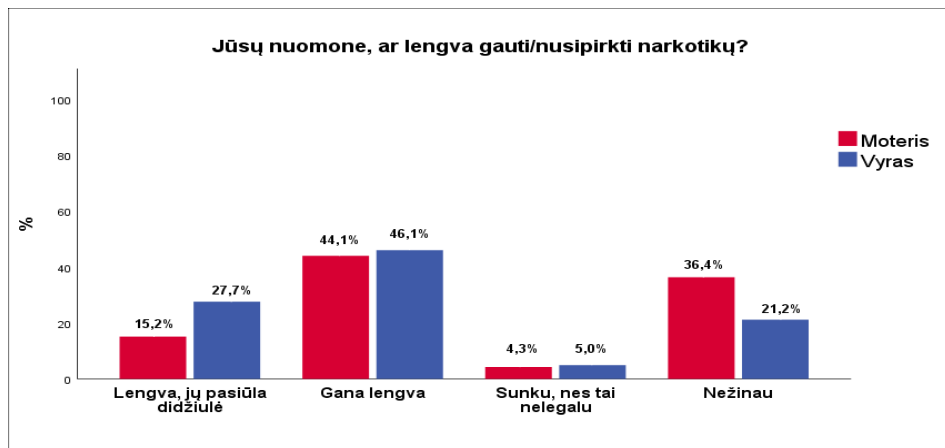
Tarp lankymosi gydymo įstaigoje dėl narkotikų perdozavimo ir pajamų yra reikšmingas skirtumas ($\chi^2=14,415$, lls=6, p=0,025). Didesnė dalis studentų, gaunančių didesnes (500 eur. ir daugiau) nei mažesnes (iki 500 eur.), nebuvo perdozavę (57 (32,9 %); 29 (17,9 %)), buvo perdozavę, tačiau gydymo įstaigoje atsidurti neteko (15 (8,6 %); 13 (7,0 %)).

Nėra statistiškai reikšmingo skirtumo tarp amžiaus ir lankymosi gydymo įstaigoje dėl narkotikų perdozavimo ($\chi^2=5,842$, lls=6, p=0,441).

Sekančiu anketos klausimu siekta sužinoti, ar, studentų nuomone, lengva įsigyti narkotikų. Didžioji dalis – 158 (44,9 %) studentai mano, kad gauti/nusipirkti narkotikų yra gana lengva. Kiek mažiau – 107 (30,4 %) studentai nežino, kur jų įsigyti. 71 (20,2 %) studento nuomone, narkotines medžiagas įsigyti lengva, nes jų pasiūla didžiulė. Mažiausia dalis studentų – 16 (4,5 %) mano, kad jų gauti sunku, nes tai nelegalu.

Statistiškai reikšmingo skirtumo tarp studentų nuomonės apie narkotikų prieinamumą ir amžiaus ($\chi^2=10,324$, lls=9, p=0,325) nėra.

Tarp studentų nuomonės apie narkotikų prieinamumą ir lyties yra reikšmingas skirtumas ($\chi^2=13,146$, lls=3, p=0,004). Daugiau vyrų mano, kad narkotikų gauti yra lengva, nes jų pasiūla didžiulė (39 (27,7 %); 32 (15,2 %)). Daugiau moterų mano, kad jų gauti gana lengva (93 (44,1 %); 65 (46,1 %)), sunku, nes tai nelegalu (9 (4,3 %); 7 (5,0 %)), nežino (77 (36,4 %); 30 (21,2 %)) (17 pav.).

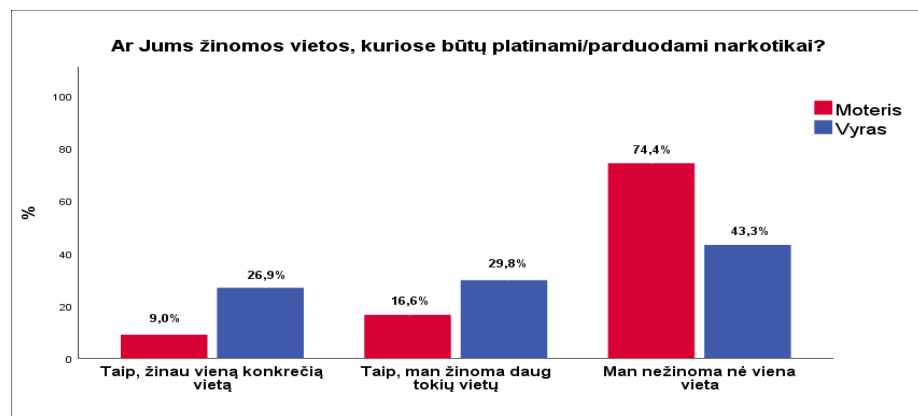
$$\chi^2=13,146, \text{ lls}=3, p=0,004$$

17 pav. Studentų nuomonės pasiskirstymas apie narkotikų prieinamumą (pagal lytį)

Kitu anketos klausimu siekta nustatyti, ar studentams yra žinomos vietos, kuriose būtų platinami/parduodami narkotikai. Nustatyta, kad daugiau nei pusei visų apklaustųjų, t. y. 218 (61,9 %) studentų nėra žinoma nei viena vieta, kurioje būtų platinami/parduodami narkotikai. 77 (21,9 %) studentai žino daug tokių vietų, 57 (16,2 %) - žino vieną konkrečią vietą.

Skirtumas tarp studentų žinojimo, kur yra platinami/parduodami narkotikai ir pajamų yra reikšmingas ($\chi^2=22,512, \text{ lls}=6, p=0,001$). Vieną (37 (20,3 %); 20 (10,0 %)) ir daug tokių vietų (50 (29,8 %); 27 (17,7 %)), kuriose yra parduodami/platinami narkotikai žino daugiausiai studentų, kurių pajamos per mėnesį yra didesnės (500 eur. ir daugiau). Daugiau studentų, gaunančių mažesnes pajamas (iki 500 eur.) nežino (114 (72,3 %); 104 (49,9 %)), kur parduodami/platinami narkotikai.

Tarp žinojimo kur yra platinami/parduodami narkotikai ir lyties yra reikšmingas skirtumas ($\chi^2=36,779, \text{ lls}=2, p=0,000$). Daugiau vyrų nei moterų žino, kur yra parduodami/platinami: žino daug tokių vietų (42 (29,8 %); 35 (16,6 %)), žino vieną konkrečią vietą (38 (26,9 %); 19 (9,0 %)). Daugiau moterų nežino nei vienos tokios vietos (157 (74,4 %); 61 (43,3 %)) (18 pav.).

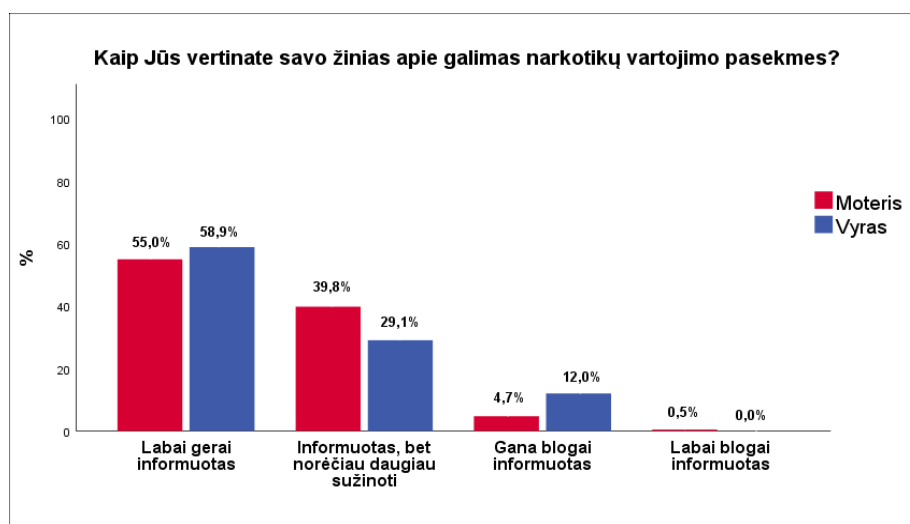
$$\chi^2=36,779, \text{ lls}=2, p=0,000$$

18 pav. Studentų pasiskirstymas pagal tai, ar jie žino, kur yra platinami/parduodami narkotikai (pagal lytį)

Nėra statistiškai reikšmingo skirtumo tarp amžiaus ir tarp to, ar studentams yra žinomos vietos, kuriose būtų platinami/parduodami narkotikai ($\chi^2=9,235$, IIs=5, $p=0,161$).

Prieš paskutiniu anketos klausimu siekta nustatyti, kaip studentai vertina savo žinias apie galimas narkotikų vartojimo pasekmes. Daugiau nei pusė studentų – 199 (56,5 %) mano, kad yra labai gerai informuoti. 125 (35,5 %) yra informuoti, bet norėtų sužinoti daugiau. 27 (7,7 %) studentai savo žinias apie narkotikų vartojimo pasekmes vertina gana blogai, 1 (0,3 %) studentas mano, kad yra labai blogai informuotas.

Tarp lyties ir studentų informuotumo apie galimas narkotikų vartojimo pasekmes nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas ($\chi^2=9,536$, IIs=3, $p=0,023$). Labai gerai informuotų (116 (55,0 %); 83 (58,9 %)) ir informuotų, tačiau norinčių sužinoti daugiau (84 (39,8 %); 41 (29,1 %)) yra daugiau moterų nei vyrų. Daugiau vyrų yra gana blogai informuoti (17 (12,0 %); 10 (4,7 %)) (19 pav.).

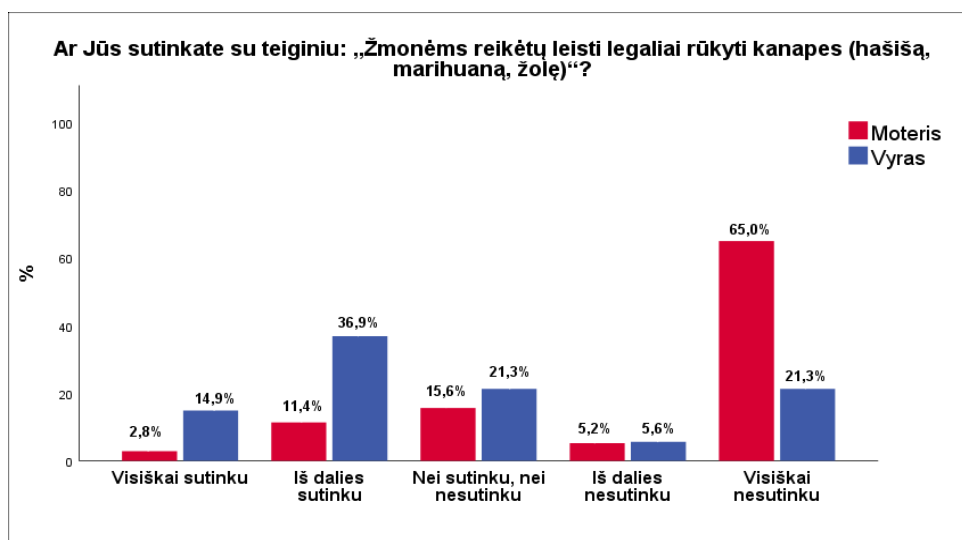
$\chi^2=9,536$, IIs=3, $p=0,023$

19 pav. Studentų informuotumas apie galimas narkotikų vartojimo pasekmes (pagal lytį)

Tarp studentų informuotumo apie galimas narkotikų vartojimo pasekmes ir amžiaus nėra statistiškai reikšmingo skirtumo ($\chi^2=9,502$, IIs=9, $p=0,392$), taip pat nėra statistiškai reikšmingo skirtumo ir tarp pajamų ($\chi^2=15,702$, IIs=9, $p=0,073$).

Paskutiniame anketos klausimu Klaipėdos universiteto studentų teirautasi, ar jie pritaria teiginiui apie kanapių (hašišo, marihuanos, „žolės“) legalizavimą, t. y. teisėtą jų vartojimą Lietuvoje. Didžioji dalis – 167 (47,4 %) studentai visiškai su tuo nesutinka. 76 (21,6 %) studentai iš dalies sutinka, 63 (17,9 %) – nei sutinka, nei nesutinka. 27 (7,7 %) studentai visiškai sutinka su tuo, kad reikėtų legalizuoti kanapių vartojimą. Mažiausia dalis – 19 (5,4 %) studentų iš dalies nesutinka su šiuo teiginiu.

Tarp požiūrio į kanapių legalizavimą ir lyties yra reikšmingas skirtumas ($\chi^2=76,945$, $lks=4$, $p=0,000$). Didesnė dalis vyrų nei moterų visiškai sutinka (21 (14,9 %); 6 (2,8 %)) ir iš dalies sutinka (52 (36,9 %); 24 (11,4 %)) su kanapių legalizavimu šalyje. Daugiau moterų nei vyrų su šiuo teiginiu: nei sutinka, nei nesutinka (33 (15,6 %); 30 (21,3 %)); iš dalies nesutinka (11 (5,2 %); 8 (5,6 %)); visiškai nesutinka (37 (65,0 %); 30 (21,3 %)) (20 pav.).

$\chi^2=76,945$, $lks=4$, $p=0,000$

20 pav. Studentų požiūris į kanapių legalizavimą (pagal lytį)

Tarp pajamų ir požiūrio į kanapių legalizavimą yra statistiškai reikšmingas skirtumas ($\chi^2=24,696$, $lks=12$, $p=0,016$). Daugiau studentų, kurių pajamos per mėnesį yra didesnės (500 eur. ir daugiau) su teiginiu apie kanapių legalizavimą: visiškai sutinka (15 (9,6 %); 12 (10,0 %)); nei sutinka, nei nesutinka (33 (17,9 %); 30 (18,4 %)); visiškai nesutinka (100 (49,4 %); 67 (38,4 %)). Daugiau studentų, kurių pajamos per mėnesį yra mažesnės (iki 500 eur.) su teiginiu apie kanapių legalizavimą: iš dalies sutinka (40 (24,7 %); 36 (17,9 %)), iš dalies nesutinka (12 (8,5 %); 7 (5,2 %)).

Tarp požiūrio į kanapių legalizavimą ir amžiaus nėra statistiškai reikšmingo skirtumo ($\chi^2=15,561$, $lks=12$, $p=0,212$).

2.3. Tyrimo rezultatų aptarimas

Siekiant išsikelti tikslo atliktas tyrimas, kuriuo nustatytas rūkymo, alkoholio ir narkotinių medžiagų vartojimo paplitimas tarp Klaipėdos universiteto studentų. Taip pat priežastys, skatinančios jų vartojimą, požiūris į psichoaktyvias medžiagas, savijauta ir elgesys po jų vartojimo.

Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad tarp KU studentų rūkymas yra paplitęs kaip ir kitose Lietuvos aukštosiose mokyklose. Iš 352 apklaustųjų rūko beveik pusė – 168 (47,7 %) studentai. Panašus skaičius rūkančiųjų yra ir kitose Lietuvos aukštosiose mokyklose: 2006-2007 m., 2012 m., 2013 m., 2016 m. ir 2017 m. tyrimų duomenimis, rūkančių studentų buvo nuo 22,9 % iki 52,6 %. Nors kai kuriose šalyse rūkymo skirtumai tarp lyčių nebėra pastebimi ir rūko panašus skaičius vyrų bei moterų, Klaipėdos universitete, kaip ir kitose Lietuvos aukštosios mokyklose, daugiau rūkančių yra vyrų nei moterų ($p=0,000$) (Indrašienė ir kt., 2017; Rupšienė et. al. 2017; Dobrovolskij ir kt., 2014; Dervianskas, 2012, p. 35-36, 40, 44; Narkauskaitė ir kt., 2011). 2004 m., 2008 m., 2012 m. ir 2016 m. atliktų tyrimų duomenimis, daugiau rūkančių buvo tarp 15-34 m. amžiaus grupėi priklausančių Lietuvos gyventojų (36,0 - 41,0 %) (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2019, p. 1, 7-8; Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, 2018, p. 32-36; 2014, p. 40-41, 44; 2012, p. 6; 2011, p. 49-52.). KU taip pat daugiau rūkančiųjų yra tarp jaunesnių studentų - 18-35 m. amžiaus ($p=0,001$). Rūkymui įtakos turi pajamos ($p=0,001$) - daugiausia rūkančiųjų yra tarp gaunančių didesnes (500 eur. ir daugiau) pajamas per mėn.

Daugiausia KU studentų rūko elektroninę cigaretę, 2016 m. atliktame tyrime tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų daugiausia studentų rūkė nepastoviai (Indrašienė ir kt., 2017). Vidutinis surūkytų cigarečių (ir kt. tabako gaminių) skaičių per dieną priklauso nuo lyties ($p=0,000$), pajamų ($p=0,000$) ir amžiaus ($p=0,007$). KU vyrai dažniau rūko elektroninę cigaretę, per dieną surūko tris cigaretes ir daugiau. Moterys dažniau rūko nepastoviai, per dieną surūko vieną-dvi cigaretes. Gaunantys didesnes pajamas (500 eur. ir daugiau) dažniau nei gaunantys mažesnes (iki 500 eur.) rūko elektroninę cigaretę, tris cigaretes per dieną bei vieną-dvi cigaretes per dieną. 18-35 m. amžiaus grupei priklausantys apklaustieji dažniau nei vyresni (36 m. ir daugiau), rūko visais atvejais.

Alkoholio vartojimas tarp KU studentų yra taip pat paplitęs kaip ir kitose Lietuvos aukštosiose mokyklose. Alkoholį vartoja net 297 (84,4 %) KU studentai. Kitose Lietuvos aukštosiose mokyklose skaičiai panašūs – 2006-2007 m., 2012 m., 2013 m., 2016 m. ir 2017 m. tyrimų duomenimis, alkoholį vartojo nuo 69,1 % iki 96,5 % studentų. Alkoholį KU ($p=0,757$) ir kitose Lietuvos aukštosiose mokyklose beveik vienodai vartoja tiek moterys, tiek vyrai (Indrašienė ir kt., 2017; Rupšienė et. al. 2017; Dobrovolskij ir kt., 2014; Dervianskas, 2012, p. 35-36, 40, 44; Narkauskaitė ir kt., 2011). Alkoholio vartojimui įtakos turi gaunamos pajamos ($p=0,000$) - jį daugiau vartoja gaunantys didesnes pajamas (500 eur. ir daugiau) per mėn. nei mažesnes (iki 500 eur.).

Per paskutinius 12 mėn. KU studentai dažniausiai vartojo alų ir sidrą, kai tuo tarpu 2016 m. atliktas tyrimas tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų parodė, kad dažniausiai studentai vartojo vyną ir šampaną (Indrašienė ir kt., 2017). KU vyrai dažniau vartojo tik stipriuosius gėrimus ($p=0,000$). Moterys dažniau vartojo alų/sidrą ($p=0,000$) ir vyną ($p=0,000$). Gaunantys didesnes pajamas (500 eur. ir daugiau) visus alkoholinius gėrimus vartojo dažniau nei gaunantys mažesnes pajamas (iki 500 eur.). 18-35 m. amžiaus grupei priklausantys studentai dažniau nei 36 m. ir daugiau amžiaus grupei priklausantys vartojo vyną ($p=0,000$) ir alų/sidrą ($p=0,004$).

Tyrimo duomenimis, 52,3 proc. KU studentų neturi draugų, vartojančių narkotikus. 2013 m. atliktame tyrime tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų beveik tiek pat studentų (48,4 proc.) nurodė taip pat neturintys tokių draugų/pažįstamų (Dobrovolskij ir kt., 2014). KU daugiau vyrų nei moterų ($p=0,000$), taip pat daugiau studentų, gaunančių didesnes pajamas (500 eur. ir daugiau) nei mažesnes (iki 500 eur.) ($p=0,000$), turi kelis ar net pusę draugų/pažįstamų vartojančių narkotikus.

Daugiau nei pusė KU studentų neigiamai vertina narkotikų vartojimą. Daugiau moterų tai vertina neigiamai, daugiau vyrų - teigiamai ($p=0,000$). Teigiamą požiūrį į narkotikų vartojimą turi daugiau studentų, priklausančių 18-35 m. amžiaus grupei nei 36 m. ir daugiau ($p=0,047$).

KU studentai, kaip ir daugelis lietuvių ir užsienio autorių (Indrašienė ir kt., 2017; Zaleskienė ir kt., 2016, Bulotaitė, 2004; Weir et. al., 1983), išskyrė tris pagrindines priežastis, skatinančias žmones pradėti vartoti narkotikus: kad atsipalaiduotų, pasimirštų problemos ir atitrūktų nuo realybės. Rečiausiai pasitaikančios narkotikų vartojimą skatinančios priežastys 2016 m. atliktame ir šiame atliktame tyrimuose buvo noras būti panašiam į muzikos, kino bei kitas žvaigždes, taip pat noras atsikratyti tuštumo jausmo (Indrašienė ir kt., 2017).

Tyrimo duomenimis, narkotikus bent kartą gyvenime vartojo net 32,4 proc. KU studentų. 2013 m. atliktame tyrime tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų, narkotikus bent kartą gyvenime vartojo beveik tiek pat studentų - 31,0 proc., 2012 m. duomenimis kiek daugiau - 45,6 proc. (Dobrovolskij ir kt., 2014; Dervianskas ir kt., 2012, p. 41). Bent kartą gyvenime juos vartojo daugiau KU studentų, gaunančių didesnes (500 eur. ir daugiau) pajamas per mėn. ($p=0,009$). Pirmoji hipotezė, kad narkotines medžiagas bent kartą gyvenime daugiau vartojo vyrai nei moterys, patvirtino ($p=0,000$). Antroji hipotezė, kad KU studentų požiūris į narkotikus turi įtakos jų vartojimui, taip pat patvirtino ($p=0,000$). Teigiamai narkotikus vertinantys studentai dažniau vartojo narkotikus nei vertinantys neigiamai.

Daugiausiai KU studentų pirmą kartą narkotikų pabandė būdami 15-18 m. amžiaus. 2016 m. atliktame tyrime tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų, studentai narkotikų tai pat pabandė būdami mažiau nei 18 m., t. y. prieš studijas aukštojoje mokykloje (Indrašienė ir kt., 2017). Nuo lyties ($p=0,000$) ir pajamų ($p=0,008$) priklauso kada studentai pirmą kartą pabandė vartoti narkotikus.

Daugiau vyrų ir daugiau studentų, gaunančių didesnes pajamas per mėnesį (500 eur. ir daugiau), pirmą kartą pabandė narkotikų būdami 15-18 m. bei 19 m. ir daugiau.

Tyrimo duomenimis, daugiausiai KU studentų pabandė/turi įprotį vartoti narkotikus draugų rate (28,1 proc.). 2012 m. atliktame tyrime narkotikus draugų rate vartojo žymiai daugiau studentų – 89,0 proc. (Dervianskas, 2012, p. 47). KU vyrai narkotikus vartoja/vartojo dažniau nei moterys visais atvejais ($p=0,000$). Didesnė dalis studentų, gaunančių didesnes pajamas per mėnesį (500 eur. ir daugiau) narkotikus dažniau vartoja/vartojo draugų rate bei kavinėse/naktiniuose klubuose ($p=0,006$).

Raminamieji vaistai neretai siejami su studentais, dėl studijų metu kylančių sunkumų bei streso. 2014 m. duomenimis, Slovakijoje raminamuosius vaistus vartojo net 43,2 proc. studentų, Vokietijoje – 11,2 proc., Danijoje – 10,4 proc. (Gesa et. al., 2018). Nors 2016 m. duomenis raminamųjų vaistų vartojimo vidurkis Europoje siekė vos 3,8 proc., Lietuvoje jie vartojami 2-3 kartus dažniau nei kitose Europos šalyse (Želvytė, 2019). 2012 m. atliktame tyrime tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų raminamuosius vaistus vartojo 15 proc. studentų, 2016 m. – 8,9 proc. (Indrašienė ir kt., 2017; Dervianskas, 2012, p. 39). Atliktas tyrimas KU parodė, kad raminamuosius vaistus per paskutinius 12 mėn. vartojo labai maža dalis studentų – 5,4 proc. Juos dažniau vartojo moterys nei vyrai ($p=0,000$), jaunesni (18-35 m.) nei vyresni (36 m. ir daugiau) ($p=0,000$) bei gaunantys didesnes (500 eur. ir daugiau) nei mažesnes (iki 500 eur.) pajamas per mėnesį ($p=0,042$).

1961 Jungtinių Tautų konvencijoje pateikta daugiau nei 100 draudžiamų narkotinių medžiagų, tačiau į tyrimo klausimyną buvo įtraukta 10 pagrindinių, siekiant nustatyti jų vartojimo dažnumą per paskutinius 12 mėn. 2006-2007 m., 2012 m., 2013 m., 2016 m. ir 2017 m. tyrimų duomenimis, tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų populiariausia narkotinė medžiaga, vartota per paskutinius 12 mėn., buvo kanapės – jas vartojo nuo 13,6 % iki 40,0 % studentų (Indrašienė ir kt., 2017; Rupšienė et. al. 2017; Dobrovolskij ir kt., 2014; Dervianskas, 2012, p. 35-36, 40, 44; Narkauskaitė ir kt., 2011). 2011 m. atliktas tyrimas Jungtinėje Karalystėje parodė, kad dažniausiai vartojama narkotinė medžiaga taip pat buvo kanapės – jas vartojo 19,4 % studentų (Bennett et. al., 2015). KU studentai, kaip ir kitų Lietuvos ir Europos aukštųjų mokyklų studentai, dažniausiai vartojo kanapes – per paskutinius 12 mėn. jas vartojo 13,1 % studentų (vartojo mažiau nei kitose Lietuvos ir užsienio aukštosiose mokyklose). KU, kaip ir kitose Lietuvos aukštosiose mokyklose, be kanapių gana paplitę yra amfetaminai ir ekstazis (Dobrovolskij ir kt., 2014). Nei vienas studentas nevartojo heroino, kreko ir inhaliantų. Narkotines medžiagas KU, kitose Lietuvos ir Europos aukštosiose mokyklose dažniau vartojo vyrai nei moterys. KU vyrai dažniau vartojo kanapes ($p=0,000$), amfetaminus ($p=0,000$), kokainą ($p=0,000$), haliucinogeninius grybus ($p=0,000$) ir kitas psichiką veikiančias medžiagas ($p=0,000$). Moterys dažniau vartojo LSD ($p=0,000$) ir ekstazį ($p=0,000$) - 2013 m. atliktame tyrime tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų ekstazį dažniau vartojo vyrai

(Dobrovolskij ir kt., 2014). Gaunantys didesnes pajamas (500 eur. ir daugiau) dažniau vartojo kanapes ($p=0,009$), kokainą ($p=0,010$), amfetaminus ($p=0,079$), kitas psichiką veikiančias medžiagas ($p=0,069$) ir haliucinogeninius grybus ($p=0,012$). Mažesnes pajamas gaunantys (iki 500 eur.) dažniau vartojo ekstazę ($p=0,003$).

Daugiau KU studentų draugų nei šeimos narių žino, kad jie vartoja/vartojo narkotikus. Daugiau vyrų draugų ($p=0,000$) žino apie tai, kad jie vartoja/vartojo, taip pat daugiau vyrų šeimos narių ($p=0,000$) to nežino. Daugiau mažesnes pajamas (iki 500 eur.) gaunančių studentų šeimos narių žino ($p=0,005$), kad studentai vartoja narkotikus ir daugiau didesnes pajamas (500 eur. ir daugiau) gaunančių studentų draugų ($p=0,022$) žino apie jų narkotikų vartojimą.

Didžioji dalis studentų, pavartoję narkotikų, tampa linksmesni. Daugiau vyrų nei moterų ($p=0,000$) pavartoję narkotikų: tampa linksmesni, jiems kyla noras daryti neįprastus dalykus, tampa agresyvūs, atsiranda daugiau energijos. Daugiau moterų nepastebi, kaip keičiasi jų elgesys.

Kita dieną po narkotikų vartojimo didžioji dalis studentų jautėsi gerai. Tačiau didesnė dalis moterų nei vyrų ($p=0,000$) bei gaunantys didesnes (500 eur. ir daugiau) pajamas nei mažesnes (iki 500 eur.) ($p=0,001$) jautėsi blogai, juos pykino, buvo pikti ir irzlūs.

Tyrimo duomenimis, 32,4 proc. KU studentų, bent kartą gyvenime vartojusių narkotikus, problemų, susijusių su narkotikų vartojimu neturėjo. 2012 m. atliktame tyrime problemų neturėjo didesnė dalis studentų – net 79,3 proc. (Dervianskas, 2012, p. 49). Daugiau problemų turėjo vyrai nei moterys ($p=0,000$), taip pat gaunantys didesnes pajamas per mėnesį (500 eur. ir daugiau) nei mažesnes (iki 500 eur.) ($p=0,001$).

Nei vienam studentui neteko atsidurti gydymo įstaigoje dėl narkotikų perdozavimo. Daugiau vyrų nei moterų ($p=0,000$), taip pat gaunančių didesnes (500 eur. ir daugiau) nei mažesnes (iki 500 eur.) pajamas per mėn. ($p=0,025$) buvo perdozavę, tačiau nebuvo atsidūrę gydymo įstaigoje.

Didžioji dalis KU studentų mano, kad gauti/nusipirkti narkotikų yra gana lengva (44,9 proc.), 2012 m. atliktame tyrime taip manė mažesnė dalis studentų - 37,0 proc. (Dervianskas, 2012, p. 44). Daugiau vyrų nei moterų ($p=0,004$) mano, kad narkotikų gauti yra lengva, nes jų pasiūla didžiulė. Daugiau moterų mano: kad narkotikų gauti yra gana lengva; sunku, nes tai nelegalu; nežino.

Nustatyta, kad mažiau nei pusė – 38,1 proc. KU studentų žino vieną ar daug vietų, kuriose būtų platinami/parduodami narkotikai. 2012 m. atliktame tyrime tokių vietų žinojo didesnė dalis studentų – 45,8 proc. (Dervianskas, 2012, p. 43). Didesnė dalis vyrų nei moterų ($p=0,000$) bei gaunantys didesnes (500 eur. ir daugiau) nei mažesnes (iki 500 eur.) pajamas per mėn. ($p=0,001$) žino vieną ar daug tokių vietų.

Tyrimo duomenys parodė, kad daugiau nei pusė (56,5 proc.) studentų mano, jog yra labai gerai informuoti apie galimas narkotikų vartojimo pasekmes. 2012 m. atliktame tyrime taip mano mažesnė dalis studentų – 33,0 proc. (Dervianskas, 2012, p. 53). Daugiau moterų nei vyrų

($p=0,023$) yra labai gerai informuotos, taip pat informuotos, tačiau norėtų sužinoti daugiau. Daugiau vyrų yra gana blogai informuoti.

Kanapių legalizavimui visiškai pritaria vos 7,7 proc. KU studentų, kai 2012 m. atliktame tyrime tam visiškai pritarė net 43,7 proc. Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų (Dervianskas, 2012, p. 52). Su šiuo teiginiu visiškai sutinka arba sutinka iš dalies didesnė dalis vyrų nei moterų ($p=0,000$). Daugiau studentų, kurių pajamos per mėnesį yra didesnės (500 eur. ir daugiau) nei mažesnės (iki 500 eur.) su teiginiu apie kanapių legalizavimą visiškai sutinka ($p=0,016$).

Atliktas tyrimas rodo, kad rūkymo ir alkoholio vartojimas yra paplitęs tarp Klaipėdos universiteto studentų. KU studentai alkoholį ir tabaką vartoja beveik vienodai kaip ir kitų Lietuvos aukštųjų mokyklų studentai. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad narkotinių medžiagų vartojimas tarp Klaipėdos universiteto studentų yra kur kas mažesnis nei kitose Lietuvos aukštosiose mokyklose. Tačiau negalima teigti, jog narkotikų vartojimo problema tarp Klaipėdos universiteto studentų neegzistuoja. Nors tarp KU studentų kaip ir tarp kitų Lietuvos bei Europos aukštųjų mokyklų studentų populiariausia narkotinė medžiaga, vartota per paskutinius 12 mėn., yra kanapės ir jų vartojimas siekia 13,1 proc., kitų narkotinių medžiagų vartojimas yra itin mažas – jis siekia 0,0-4,9 proc.

IŠVADOS

1. Išanalizavus lietuvių ir užsienio autorių mokslinę literatūrą, nustatyta, kad narkotinių medžiagų vartojimas tarp Europos valstybių yra skirtingas, šiame regione dažniausiai vartojamos yra psichiką stimuliuojančios medžiagos. Didžiausias narkotikų vartojimas tarp 15-34 m. amžiaus asmenų yra Danijoje ir Jungtinėje Karalystėje, mažiausias - Maltoje ir Rumunijoje. Lietuvoje oficialūs narkotinių medžiagų vartojimo rodikliai 15-34 m. amžiaus grupėje yra mažesni nei daugumoje Europos valstybių ir siekia 0,03-9,9 proc. Todėl galima teigti, kad narkotikų vartojimo problema Lietuvoje neegzistuoja (neviršija 10 proc. ribos). Tačiau legalių psichiką veikiančių medžiagų (alkoholio ir tabako) vartojimas yra didelis ir viršija Europos šalių vidurkį.

2. Apžvelgus psichoaktyviųjų ir narkotinių medžiagų vartojimo priežastis, nustatyta, kad labiausiai jų vartojimą skatina noras atsipalaiduoti, pamiršti problemas bei atitrūkti nuo realybės. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas neabejotinai veikia žmogaus sveikatą, tačiau poveikis priklauso nuo vartojamos medžiagos sudėties, kiekio, vartojimo būdo ir dažnumo. Priklausomybę nuo psichoaktyviųjų medžiagų lietuvių ir užsienio autoriai vertina skirtingai.

3. Atlikto tyrimo duomenimis, rūkančių Klaipėdos universiteto studentų yra mažiau nei pusė, didžioji dalis studentų rūko elektronines cigaretes. Rūkymas yra labiau paplitęs tarp vyrų nei tarp moterų. Daugiau rūkančiųjų yra tarp jaunesnio amžiaus (18-35 m.) ir tarp gaunančių didesnes mėnesines pajamas (500 eur.ir daugiau) studentų.

4. Alkoholį vartoja daugiau nei 80 proc. Klaipėdos universiteto studentų. Jį beveik vienodai vartoja vyrai ir moterys, jaunesni (18-35 m.) ir vyresni (36 m. ir daugiau) studentai. Daugiau vartojančių alkoholį yra tarp gaunančių didesnes mėnesines pajamas (500 eur. ir daugiau) studentų. Per paskutinius 12 mėn. studentai dažniausiai vartojo alų ir sidrą, rečiausiai – vyną.

5. Trečdalis Klaipėdos universiteto studentų bent kartą gyvenime vartojo draudžiamas narkotines medžiagas. Jas dažniau vartojo gaunantys didesnes mėnesines pajamas (500 eur. ir daugiau) studentai, nuo amžiaus narkotikų vartojimas nepriklausė. Tyrimo rezultatai patvirtino hipotezę, kad narkotikus bent kartą gyvenime daugiau vartojo vyrai nei moterys. Per paskutinius 12 mėn. daugiausiai studentų vartojo kanapes. Heroino, kreko ir inhaliantų nevartojo nei vienas studentas. Studentų požiūris į narkotikų vartojimą turi įtakos jų vartojimui, hipotezė pasitvirtino. Neigiamą požiūrį į narkotikų vartojimą turintys studentai rečiau vartojo narkotikus. Ir priešingai – teigiamą požiūrį turintys studentai narkotikus vartojo dažniau.

REKOMENDACIJOS

1. Tyrimai, skirti nustatyti psichoaktyviųjų medžiagų paplitimą tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų, nėra atliekami nuolat. Dėl to nėra žinomi šių medžiagų vartojimo mastai, netaikoma prevencija studentams. Todėl, nacionaliniu lygmeniu rekomenduojama, tokius tyrimus tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų vykdyti nuolat ir reguliariai.

2. Studijų metu kylantys sunkumai, nerimas bei stresas gali paskatinti studentus pradėti vartoti narkotikus. Todėl siekiant užkirsti kelią tokiai grėsmei, nacionaliniu lygmeniu rekomenduojama, į studijų programas įtraukti paskaitas, skirtas sveiko ir aktyvaus gyvenimo būdo skatinimui. Tai padėtų studentams keisti požiūrį į žalingus įpročius ir rinktis sveiką gyvenimą.

3. Tyrimas parodė, kad nelegalių narkotinių medžiagų vartojimas tarp Klaipėdos universiteto studentų yra nedidelis, tačiau jis, visgi, egzistuoja. Narkotikų vartojimo mažinimui pagrindinis dėmesys skiriamas mokyklose, kuriose specialistai mokiniams gali suteikti reikiamą pagalbą. Tačiau situacija aukštosiose mokyklose kiek kitokia - ne kiekvienoje aukštojoje mokykloje galima rasti psichologą ar sveikatos specialistą, galintį reikiamu metu suteikti pagalbą. Todėl rekomenduojama, kad kiekviena Lietuvos aukštoji mokykla turėtų tokį specialistą (dirbantį nuolat), kuris padėtų studentams susidūrus su emocinėmis ar sveikatos problemomis.

4. Kiek daugiau nei pusė Klaipėdos universiteto studentų yra labai gerai informuoti apie galimas narkotikų vartojimo pasekmes, tačiau likusi dalis yra blogai informuota, jiems trūksta žinių apie narkotikų keliamą žalą. Nors studentu laikomas suaugęs žmogus, kurio nuostatos bei požiūris į daugelį dalykų suformuotos dar paauglystėje ir juos pakeisti ypač sunku, rekomenduojama, vykdyti prevencinę veiklą Klaipėdos universitete. Prevencija turėtų būti orientuota į studentus, t. y. vykdoma per praktinę, o ne teorinę veiklą.

5. Svarbiausios nuostatos ir pažiūros suformuojamos dar vaikystėje, o tai turi didelės įtakos tolesniam žmogaus gyvenimo būdo pasirinkimui. Todėl ypač svarbu, kad neigiamas požiūris į žalingus įpročius bei kitas psichiką veikiančias medžiagas šeimoje būtų diegiamas nuo pat mažų dienų. Anksti suformuotos neigiamos nuostatos žalingų įpročių atžvilgiu gali apsaugoti studentus nuo narkotikų vartojimo pradžios, kurią gali paskatinti studijų metu kylantys sunkumai bei nerimas.

LITERATŪRA

1. 2017 m. lapkričio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/2103 [žiūrėta 2020-01-20]. Prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32017L2103>
2. 1988 metų Jungtinių Tautų Organizacijos Konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta. 1988 [žiūrėta 2020-01-22]. Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.6DAA1DC0D31E>
3. 1961 metų Bendroji narkotinių medžiagų konvencija. 1977. Jungtinių Tautų Organizacija, Niujorkas [žiūrėta 2020-01-29]. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.35843?jfwid=f4nne6vfe>
4. Andrejevas V., Jurgaitienė D. 2011. Narkomanijos prevencija kaip visuomenės saugumo garantas. Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka, 5, p. 28-35 [žiūrėta 2020-02-26]. Prieiga internete: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14824/Andrejevas.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
5. Arnsona Y., Shoenfeldc Y., Amital H. 2010. Effects of tobacco smoke on immunity, inflammation and autoimmunity. Journal of Autoimmunity, 34, p. 258-265 [žiūrėta 2020-02-17]. Prieiga internete: https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/54380946/j.jaut.2009.12.00320170908-2690-ln6kod.pdf?response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DEffects_of_tobacco_smoke_on_immunity_inf.pdf&X-Amz-Algorithm=AWS4-HMAC-SHA256&X-Amz-Credential=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A%2F20200303%2Fus-east-1%2Fs3%2Faws4_request&X-Amz-Date=20200303T123510Z&X-Amz-Expires=3600&X-Amz-SignedHeaders=host&X-Amz-Signature=b7700d19d5bce453a01364c90ebeda746481850823e910fa6938f04b08744971
6. Ayres T. C., Bond J. W. 2012. A chemical analysis examining the pharmacology of novel psychoactive substances freely available over the internet and their impact on public (ill) health. Legal highs or illegal highs? BMJ Open, 2, p. 1-8 [žiūrėta 2020-02-14]. Prieiga internete: <https://bmjopen.bmj.com/content/bmjopen/2/4/e000977.full.pdf>
7. Bankauskienė I. 2013. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija: samprata ir modeliai. Prieiga internete: https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/PM_vartojimo_prevencija.pdf

8. Bennett T. H., Holloway K. R. 2015. Drug use among college and university students: findings from a national survey. *Journal of Substance Use*, No. 20(1), p. 50–55, UK.
9. Buhler A., Kroger C. 2008. EMCDDA Insights. Prevention of substance abuse. Luxembourg: Office for official publications of the European communities. Prieiga internete: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/501/Insights7_97925.pdf
10. Bulotaitė L. 2009. Priklausomybių anatomija. Narkotikai, alkoholis, lošimas, internetas, darbas, pirkimas. Vilnius: Tyto alba.
11. Bulotaitė L. 2004. Narkotikai ir narkomanija: iliuzijos ir realybė. Vilnius: Tyto alba.
12. Colfax G., Santos G., Chu P., Vittinghoff E., Pluddemann A., Kumar S., Hart C. 2010. Amphetamine-group substances and HIV. Vol. 376, p. 458-474. Prieiga internete: <https://psychology.columbia.edu/sites/default/files/2017-04/Amphetamine-group%20substances%20and%20HIV.pdf>
13. Collins, M., 2011. Some new psychoactive substances: Precursor chemicals and synthesis-driven and-products. *Drug testing and analysis*, 3, p. 404-416. Prieiga internete: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.668.9814&rep=rep1&type=pdf>
14. Davidavičienė A. G. 2002. Tėvams apie narkotikus. Kaip apsaugoti vaikus? Vilnius.
15. Davoren M. P., Demant J., Shiely F., Perry I. J. 2016. Alcohol consumption among university students in Ireland and the United Kingdom from 2002 to 2014: a systematic review. *BMC Public Health*, 16:173, p. 1-13. Prieiga internete: <https://bmcpublichealth.biomedcentral.com/track/pdf/10.1186/s12889-016-2843-1>
16. Dervianskas J. 2012. Narkotinių medžiagų vartojimas tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų: magistro darbas. Vilnius.
17. Dobrovolskij V., Stukas R. 2014. Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo ypatumai. *Visuomenės sveikata*, 24 tomas, Nr. 3, p. 16-22 [žiūrėta 2020-02-10]. Prieiga internete: <https://sm-hs.eu/wp-content/uploads/2019/03/592-1974-1-SM.pdf>
18. Drug Scope. 2013. Why do young people take drugs? [žiūrėta 2020-01-27]. Prieiga internete: <https://www.drugscope.org.uk/resources/faqs/faqpages/why-do-young-people-take-drugs/>
19. El Ansari W., Vallentin-Holbech L., Stock C. 2015. Predictors of Illicit Drug/s Use Among University Students in Northern Ireland, Wales and England. *Global Journal of Health Science*, vol. 7, No. 4, p. 18-29. Prieiga internete: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4802112/pdf/GJHS-7-18.pdf>
20. El Ansari W., Stock C., John J., Deeny P., Phillips C., Snelgrove S., Adetunji H., Hu X., Parke S., Stoate M., Mabhala A. 2011. Health promoting behaviours and lifestyle characteristics of students at seven universities in the UK. *Cent Eur J Public Health*, No. 19 (4), p. 197–204. Prieiga internete: <https://cejph.szu.cz/pdfs/cjp/2011/04/03.pdf>

21. EMCDDA. 2013. EMQ (European Model Questionnaire) Questions Map: Questions used in National General Population Survey Questionnaires, 2002–12. Prieiga internete: http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_212814_EN_Questionnairemap.pdf
22. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. 2019. European Drug Report: Trends and Developments. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Prieiga internete: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/11364/20191724_TDAT19001ENN_PDF.pdf
23. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. 2019. Lithuania Country Drug Report 2019 [žiūrėta 2020-02-23]. Prieiga internete: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/11341/lithuania-cdr-2019_0.pdf
24. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. 2018. European Drug Report: Trends and Developments. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Prieiga internete: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/8585/20181816_TDAT18001ENN_PDF.pdf
25. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. 2017. European Drug Report: Trends and Developments. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Prieiga internete: <http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4541/TDAT17001ENN.pdf>
26. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. 2016. European Drug Report: Trends and Developments. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Prieiga internete: <http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/2637/TDAT16001ENN.pdf>
27. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. 2015. European Drug Report: Trends and Developments. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Prieiga internete: <http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/974/TDAT15001ENN.pdf>
28. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. 2014. European Drug Report: Trends and Developments. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Prieiga internete: <http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/963/TDAT14001ENN.pdf>
29. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. 2013. European Drug Report: Trends and Developments. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Prieiga internete: <http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/964/TDAT13001ENN1.pdf>

30. Europos Komisija. 2020. Tabakas [žiūrėta 2020-02-29]. Prieiga internete: https://ec.europa.eu/health/tobacco/overview_lt
31. Europos Komisija. 2010-2016. Alkoholis: rodikliai [žiūrėta 2020-02-28]. Prieiga internete: https://ec.europa.eu/health/alcohol/indicators_lt
32. Fleming M., Murray P. 2000. Alkoholio vartojimo problemos ir jų sprendimo būdai bendrojoje praktikoje. Kaunas: Vitae Litera.
33. Geibprasert S., Gallucci M., Krings T. 2010. Addictive Illegal Drugs: Structural Neuroimaging. American Journal of Neuroradiology, 31(5), p. 803-808 [žiūrėta 2020-02-10]. Prieiga internete: <http://www.ajnr.org/content/ajnr/31/5/803.full.pdf>
34. Gesa L., Hajo Z., Pischke R. C., Mikolajczyk R., Bewick Bridgette M., McAlaney J., Dempsey R. C., Van Hal Guido F., Stock C., Yildiz A., Kalina O., Orosova O., Aguinaga-Ontoso I., Guillen-Grima F., Helmerco S. M. 2018. Personal and perceived peer use and attitudes towards use of non-prescribed prescription sedatives and sleeping pills among university students in seven European countries. Addictive Behaviors, Vol. 87, p. 17-23. Prieiga internete: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0306460318306294?via%3Dihub>
35. Hames G. 2012. Alcohol in World History. London.
36. Heal D. J., Smith S. L., Gosden J., Nutt D. J. 2013. Amphetamine, past and present – a pharmacological and clinical perspective. Journal of Psychopharmacology, 27(6), p. 479–496 [žiūrėta 2020-02-12]. Prieiga internete: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3666194/pdf/10.1177_0269881113482532.pdf
37. Heishman S. J., Kleykamp B. A., Singleton E. G. 2010. Meta-analysis of the acute effects of nicotine and smoking on human performance. Psychopharmacology, 210(4), p. 453–469 [žiūrėta 2020-02-19]. Prieiga internete: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3151730/pdf/nihms312569.pdf>
38. Higienos instituto Sveikatos informacijos centras. 2011-2019. Mirties priežastys 2010-2018. Vilnius [žiūrėta 2020-02-25]. Prieiga internete: <http://www.hi.lt/lt/mpr-statistine-informacija.html>
39. Indrašienė V., Jegelevičienė V., Merfeldaitė O., Railienė A., Žemaitaitytė I. 2017. Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų paplitimas tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų. Socialinis darbas, 15(2), p. 86-100 [žiūrėta 2020-02-24]. Prieiga internete: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15106/4694-10434-2-PB.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

40. International Narcotics Control Board. 2019. Yellow List – List of Narcotic Drugs Under International Control. Austria. Prieiga internete: https://www.incb.org/documents/Narcotic-Drugs/Yellow_List/58th_Edition/Yellow_List_-ENG.pdf
41. Kraniauskas L., Beteika L. 2014. Kvaišalų geografija posovietiniame mieste: nelegali narkotinių medžiagų apyvarta ir narkomanija Klaipėdoje, 1990-2010 m. Sociologija. Mintis ir veiksmas. Nr. 2 (35), p. 271-332. Prieiga internete: <https://www.prevencija.lt/wp-content/uploads/2015/10/8782-8188-1-SM.pdf>
42. Lankauskas M. 2017. Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės mechanizmas ir naujausios narkotikų politikos tendencijos dėl disponavimo narkotikais savo reikmėms pasaulyje ir Lietuvoje. Vilnius.
43. Lankauskas M. 2013. Narkotikų kontrolės politika ir teisinių režimų ypatumai Europoje ir Lietuvoje. TEISĖS PROBLEMOS. Nr. 2 (80), p. 81-117. Prieiga internete: <http://teise.org/wp-content/uploads/2016/09/2013-2-Lankauskas.pdf>
44. Leduc-Pessah H., Jensen S. K., Newell C. 2019. An overview of the adverse effects of cannabis use for Canadian physicians. Clin Invest Med. 42 (3), p. 17-34 [žiūrėta 2020-02-12]. Prieiga internete: https://www.researchgate.net/profile/Christopher_Newell2/publication/336139287_An_overview_of_the_adverse_effects_of_cannabis_use_for_Canadian_physicians/links/5d92aef292851c33e94b3bdc/An-overview-of-the-adverse-effects-of-cannabis-use-for-Canadian-physicians.pdf
45. Lietuvos Respublikos narkologinės priežiūros įstatymas. 1997. Vilnius [žiūrėta 2020-03-11]. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.37503>
46. Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas. 1998. Vilnius [žiūrėta 2020-01-20]. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.48770/asr>
47. Lietuvos Respublikos Seimas. 2018. Nutarimas dėl Valstybinės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos 2018–2028 metų programos patvirtinimo. Vilnius [žiūrėta 2020-03-12]. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a50bec00035b11e9a017f05dde6559c6>
48. Medicinos enciklopedija. 1993. II tomas. Valstybinė enciklopedijų leidykla. Vilnius.
49. Narkauskaitė L., Juozulynas A., Jurgelėnas A., Venalis A. 2011. Psichiką veikiančių medžiagų vartojimo paplitimas tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų. Visuomenės sveikata, Nr. 1(52), p. 91-97 [žiūrėta 2020-02-24]. Prieiga internete: http://old.ntakd.lt/files/leidiniai/2011/Moksliniai_straipniai/4str-VS-Psichika.pdf

50. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas. 2020. Apie NTAKD [žiūrėta 2020-03-12]. Prieiga internete: <http://ntakd.lrv.lt/lt/apie-ntakd>
51. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas. 2020. Siūlomi ribojimai „linksminančioms dujoms“ [žiūrėta 2020-02-17]. Prieiga internete: <http://ntakd.lrv.lt/lt/naujienos/siulomi-ribojimai-linksminancioms-dujoms>
52. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas. 2019. Metinis pranešimas 2019. Prieiga internete: <https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/43252%20NTAKD%20metinis%20prane%C5%A1imas.pdf>
53. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas. 2019. Naujos psichoaktyviosios medžiagos [žiūrėta 2020-01-23]. Prieiga internete: <https://ntakd.lrv.lt/lt/naujos-psichoaktyviosios-medziagos>
54. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas. 2018. Metinis pranešimas 2018. Prieiga internete: [https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/NTAKD_ataskaita\(1\).pdf](https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/NTAKD_ataskaita(1).pdf)
55. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas. 2017. Metinis pranešimas 2017. Prieiga internete: [https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/34862%20NTAKD%20Metinis%20prane%C5%A1imas\(1\).pdf](https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/34862%20NTAKD%20Metinis%20prane%C5%A1imas(1).pdf)
56. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas. 2016. Metinis pranešimas 2016. Prieiga internete: <https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/30826%20NTAKD%20metinis%20prane%C5%A1imas.pdf>
57. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas. 2015. Metinis pranešimas 2015. Prieiga internete: http://old.ntakd.lt/files/informacine/metiniai/2015/NTAKD_M.pdf
58. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas. 2015. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos vykdymo Lietuvoje 2014 m. apžvalga. Prieiga internete: <https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/prevencija2015.pdf>
59. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas. 2014. Metinis pranešimas 2014. Prieiga internete: http://old.ntakd.lt/files/informacine_medzega/0-NTAKD_medziaga/1-MP/2014_LT.pdf
60. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas. 2013. Metinis pranešimas 2013. Prieiga internete: http://old.ntakd.lt/files/informacine_medzega/0-NTAKD_medziaga/1-MP/2013_LT.pdf

61. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas. 2012. Metinis pranešimas 2012. Prieiga internete: http://old.ntakd.lt/files/informacine_medzega/0-NTAKD_medziaga/1-MP/2012_LT.pdf
62. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas. 2011. Metinis pranešimas 2011. Prieiga internete: http://old.ntakd.lt/files/informacine_medzega/0-NTAKD_medziaga/1-MP/2011_LT.pdf
63. Pérez1 F. B. 2013. Assessment of “Education for life program” in the prevention of drug use for middle school and high school students. *Revista CREA CIENCIA*, Vol. 8, No. 2, p. 49-55.
64. Pruskus V., Ignatavičius S., Senkus V., Valantiejiene S. 2008. Narkotikai mokykloje: tėvų informuotumas ir prevencija: metodinė priemonė. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
65. Rupšienė L., Saveljeva R., Baranauskienė I., Batuchina A. 2017. Illicit Drug Use among University Students in Lithuania: age, gender, differences and correlation with lifestyle. *Social Welfare Interdisciplinary Approach*, Vol. 1, No, 7, p. 33-44. Prieiga internete: https://pdfs.semanticscholar.org/e0ed/6f3887fc6a3f8af46504072787bd69798483.pdf?_ga=2.22387963.1718375278.1583246047-868575239.1582536457
66. Schmid Y., Liechti M. E. 2018. Long-lasting subjective effects of LSD in normal subjects. *Psychopharmacology*, 235. [žiūrėta 2020-02-17], p. 535–545. Prieiga internete: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s00213-017-4733-3.pdf>
67. Schwartz B. G., Rezkalla S., Kloner R. A. 2010. Cardiovascular Effects of Cocaine. *Circulation*. 122 (24), p. 2558-2569 [žiūrėta 2020-02-13]. Prieiga internete: <https://www.ahajournals.org/doi/pdf/10.1161/CIRCULATIONAHA.110.940569>
68. Singh T., Arrazol R. A., Corey C. G., Husten C. G., Neff L. J., Homa D. M., King B. A. 2016. Tobacco Use Among Middle and High School Students — United States, 2011–2015. *Morbidity and Mortality Weekly Report*, vol. 65, No. 14, p. 361-367. Prieiga internete: <https://www.cdc.gov/mmwr/volumes/65/wr/pdfs/mm6514a1.pdf>
69. Tamošiūnas T., Šutinienė I., Šimaitis A. 2009. Narkotikai ir jų prevencija: ką byloja ESPAD tyrimų duomenys. Vilnius.
70. Tarptautinių žodžių žodynas. 2019. Narkotikai reikšmė [žiūrėta 2020-01-28]. Prieiga internete: <https://tzz.lt/n/narkotikai/>
71. United Nations Office on Drugs and Crime. 2019. World Drug Report 2019. Austria. Prieiga internete: https://wdr.unodc.org/wdr2019/prelaunch/WDR19_Booklet_1_EXECUTIVE_SUMMARY.pdf

72. United Nations Office on Drugs and Crime. 2016. Drug treatment in Europe [žiūrėta 2020-02-29]. Prieiga internete: <https://dataunodc.un.org/drugs/treatment/europe>
73. Vegting Y., Reneman L., Booij J. 2016. The effects of ecstasy on neurotransmitter systems: a review on the findings of molecular imaging studies. *Psychopharmacology*, 233, p. 3473–3501 [žiūrėta 2020-02-12]. Prieiga internete: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5021729/pdf/213_2016_Article_4396.pdf
74. Veryga A., Liutkutė V., Belian G., Tamulevičiūtė E., Stankevičiūtė S. 2010. Rodykim tiesą. Vaizdiniai įsėjimai gali išgelbėti gyvybes. Nacionalinė tabako ir alkoholio kontrolės koalicija. Prieiga internete: https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/vaizdiniai_ispejimai.pdf
75. Weaver M. F., Hopper J. A., Gunderson E. W. 2015. Designer drugs 2015: assessment and management. *Addiction Science & Clinical Practice*, 10:8, p. 1-9 [žiūrėta 2020-02-11]. Prieiga internete: <https://ascpjournals.biomedcentral.com/track/pdf/10.1186/s13722-015-0024-7>
76. Weinstein A. M., Rosca P., Fattore L. and London E. D. 2017. Synthetic Cathinone and Cannabinoid Designer Drugs Pose a Major Risk for Public Health. *Frontiers in Psychiatry*, Vol. 8: 156, p. 1-11.
77. Weir A., Rosen W. 1983. *From Chocolate to Morphine: Everything You Need to Know About Mind-Altering Drug*. New York: Houghton Mifflin Company.
78. World Health Organization. 2020. Alcohol [žiūrėta 2020-02-17]. Prieiga internete: https://www.who.int/health-topics/alcohol#tab=tab_1
79. World Health Organization. 2020. Drugs (psychoactive) [žiūrėta 2020-01-23]. Prieiga internete: https://www.who.int/health-topics/drugs-psychoactive#tab=tab_1
80. World Health Organization. 2016. Tobacco smoking. World Health Statistics data visualizations dashboard [žiūrėta 2020-02-29]. Prieiga internete: <http://apps.who.int/gho/data/node.sdg.3-a-viz?lang=en>
81. Zaleskienė I., Pikytė A. 2016. Jaunuolių socialinė reintegracija: priklausomybę nuo narkotinių ir psichotropinių medžiagų patyrusių asmenų atvejis. *Socialinis ugdymas / Įtraukioji socialinė aplinka*. T. 43, Nr. 2, p. 6-18.
82. Želvytė E. 2019. Šalutinio migdomųjų poveikio lietuviai nebijo: vaistus vartoja dešimtmečiais [žiūrėta 2020-02-23]. Prieiga internete: <https://www.lrt.lt/naujienos/gyvenimas/13/911439/salutinio-migdomuju-poveikio-lietuviai-nebijo-vaistus-vartoja-desimtmeciais>

PRIEDAI

TYRIMO ANKETA

Sveiki, esu Deimantė Kornejevaitė, Klaipėdos universiteto antro kurso Visuomenės sveikatos ugdymo magistrantūros studentė. Atlieku tyrimą, kuriuo siekiu išsiaiškinti, kaip narkotinės medžiagos yra paplitusios ir kaip dažnai vartojamos tarp Klaipėdos universiteto studentų. Kiekvieno studento indėlis labai svarbus, todėl būčiau dėkinga, jei skirtumėte šiek tiek savo laiko ir užpildytumėte šią anketą. Anketa yra anoniminė, todėl ši informacija bus naudojama tik statistinei analizei. Prie kiekvieno klausimo pažymėkite tik vieną teisingiausią atsakymą.

1. Kuriai amžiaus grupei Jūs priklausote?

- a) 18-25 m.
- b) 26-35 m.
- c) 36-45 m.
- d) 46 m. ir daugiau

2. Jūsų lytis?

- a) Moteris
- b) Vyras

3. Jūsų šeimyninė padėtis?

- a) Vedęs / ištekejusi
- b) Vedęs / ištekejusi, bet gyvename atskirai
- c) Išsiskyęs
- d) Gyvena nesusituokęs
- e) Nevedęs / netekėjusi (niekada nebuvo santuokoje)

4. Jūsų pajamos per mėnesį?

- a) Iki 200 eur.
- b) 200-500 eur.
- c) 500-1000 eur.
- d) Daugiau nei 1000 eur.

5. Ar Jūs rūkote (cigaretės, elektroninės cigaretės, cigarus, pypkes)?

- a) Taip
- b) Ne (pereiti prie 7 klausimo)

6. Kiek cigarečių (cigarų, pypkių) Jūs vidutiniškai surūkote per dieną?

- a) Vieną-dvi
- b) Tris ir daugiau
- c) Rūkau nepastoviai
- d) Rūkau elektroninę cigaretę

7. Ar Jūs vartojate alkoholį?

- a) Taip
b) Ne (pereiti prie 9 klausimo)

8. Kaip dažnai Jūs vartojote alkoholinius gėrimus per paskutinius 12 mėn.?

Žemiau išvardintos alkoholinių gėrimų rūšys. Pažymėkite, kaip dažnai Jūs juos vartojote.

	1-4 kartus per savaitę ir dažniau	2-3 kartus per savaitę	2-4 kartus per mėnesį	kartą per mėnesį ir rečiau	šio gėrimo nevartoju
Alus, sidras	1	2	3	4	5
Vynas	1	2	3	4	5
Likeriai, įvairūs alkoholiniai kokteiliai	1	2	3	4	5
Stiprieji alkoholiniai gėrimai tokie kaip degtinė, konjakas ir pan.	1	2	3	4	5

9. Ar Jūs turite draugų, pažįstamų, kurie vartoja narkotikus?

- a) Niekas iš mano draugų nevartoja
b) Keli mano draugai vartoja
c) Apie pusę mano draugų vartoja
d) Dauguma mano draugų vartoja
e) Visi mano draugai vartoja

10. Koks Jūsų požiūris į narkotikų vartojimą?

- a) Teigiamas
b) Neigiamas
c) Nežinau, negaliu atsakyti

11. Ar sutinkate su žemiau išvardintomis priežastimis, skatinančiomis žmones, ypač jaunimą, pradėti vartoti narkotikus?

	visiškai sutinku	sutinku	nei sutinku, nei nesutinku	nesutinku	visiškai nesutinku
1. Kad atsipalaiduotų, jaustųsi laisvi ir linksmi	1	2	3	4	5
2. Kad atitrūktų nuo realybės	1	2	3	4	5
3. Kad neišsiskirtų iš bendraamžių	1	2	3	4	5
4. Noras apsvaigti	1	2	3	4	5
5. Kad sumažintų nuobodulį, atsirandantį nuo nieko neveikimo	1	2	3	4	5
6. Kad atsikratytų tuštumo jausmo	1	2	3	4	5
7. Kad patenkintų smalsumą, norą viską išbandyti	1	2	3	4	5
8. Kad pasimirštų problemos šeimoje, moksle, darbe	1	2	3	4	5
9. Kad būtų panašūs į muzikos, kino ir pan. žvaigždes	1	2	3	4	5

10. Kad pasijustų nepriklausomi nuo visuomenės, tėvų	1	2	3	4	5
11. Kad nugalėtų drovumą	1	2	3	4	5
12. Dėl to, kad tai madinga	1	2	3	4	5

12. Ar nors kartą gyvenime esate bandę vartoti narkotikus?

- a) Taip, vieną kartą
- b) Taip, kelis kartus
- c) Taip, darau tai dažnai
- d) Niekada (pereiti prie 23 klausimo)

13. Kokio amžiaus buvote, kai pirmą kartą pabandėte vartoti narkotikus?

- a) Mažiau nei 15 m.
- b) 15-18 m.
- c) 19 m. ir daugiau
- d) Neprisimenu, negaliu atsakyti

14. Kokiose situacijose ir kokiais atvejais Jūs pabandėte arba turite įprotį vartoti narkotines medžiagas?

- a) Draugų rate
- b) Kai lankausi kavinėse, naktiniuose klubuose
- c) Kai liūdžiu, esu vienišas
- d) Kai atsiranda problemos
- e) Darau tai kasdien todėl, kad negaliu be to apsieiti

15. Ar per paskutinius 12 mėn. vartojote raminamuosius / migdomuosius vaistus?

- a) Taip, su gydytojo paskyrimu
- b) Taip, be gydytojo paskyrimo
- c) Abiem atvejais
- d) Ne

16. Kaip dažnai Jūs vartojote narkotikus per paskutinius 12 mėn.?

Žemiau išvardintos narkotikų grupės. Pažymėkite, kaip dažnai kiekvieną iš jų Jūs vartojote.

	4 kartus per savaitę ir dažniau	2-3 kartus per savaitę	2-4 kartus per mėnesį	kartą per mėnesį ir rečiau	šio narkotiko nevarčiau
Kanapės (hašišas, marihuana, „žolė“)	1	2	3	4	5
Ekstazis	1	2	3	4	5
Amfetaminai (amfetaminas/metamfetaminas)	1	2	3	4	5
Kokainas	1	2	3	4	5
Heroinas	1	2	3	4	5
LSD	1	2	3	4	5
Krekas	1	2	3	4	5

Inhaliantai (klėjai, benzinas, skiedikliai, dujos ir kt.)	1	2	3	4	5
Haliucinogeniniai grybai	1	2	3	4	5
Kitos psichiką veikiančios medžiagos	1	2	3	4	5

17. Ar Jūsų šeimos nariai žino apie tai, kad Jūs vartojote/vartojate narkotikus?

- a) Taip
- b) Ne
- c) Nežinau

18. Ar Jūsų draugai žino, kad Jūs vartojote/vartojate narkotikus?

- a) Taip
- b) Ne
- c) Nežinau

19. Kaip keičiasi Jūsų elgesys apsvaigus?

- a) Tampu agresyvus, atsiranda daugiau energijos
- b) Tampu linksmesnis
- c) Kyla noras daryti neįprastus dalykus
- d) Mano elgesys nesikeičia
- e) Nepastebiu kaip jis keičiasi

20. Kaip Jūs jautėtės kitą dieną po to kai vartojote narkotikus?

- a) Piktas, irzlus
- b) Pykino, jaučiausi blogai
- c) Trūko energijos
- d) Jaučiausi gerai

21. Kokių problemų esate turėjęs dėl narkotikų vartojimo?

- a) Finansinių problemų
- b) Konfliktų su draugais/tėvais
- c) Konfliktų su klubų apsauginiais ar policija
- d) Sveikatos sutrikimų
- e) Problemų neturėjau

22. Ar teko atsidurti gydymo įstaigoje dėl narkotikų perdozavimo?

- a) Taip, pats sau negalėjau padėti
- b) Ne
- c) Nebuvau perdozavęs

23. Jūsų nuomone, ar lengva gauti/nusipirkti narkotikų?

- a) Lengva, jų pasiūla didžiulė
- b) Gana lengva
- c) Sunku, nes tai nelegalu
- d) Nežinau

24. Ar Jums yra žinomos kokios nors vietos, kuriose būtų platinami/parduodami narkotikai Jūsų gyvenamoje vietovėje (mieste, kaime, rajone)?

- a) Taip, žinau vieną konkrečią vietą
- b) Taip, man žinoma daug tokių vietų
- c) Man nežinoma nė viena vieta, kurioje būtų platinami/parduodami narkotikai

25. Kaip Jūs vertinate savo žinias apie galimas narkotikų vartojimo pasekmes? Manote, kad Jūs esate:

- a) Labai gerai informuotas
- b) Informuotas, bet norėčiau daugiau sužinoti
- c) Gana blogai informuotas
- d) Labai blogai informuotas

26. Ar sutinkate su teiginiu: „Žmonėms reikėtų leisti legaliai rūkyti hašišą arba marihuaną, žolę“?

- a) Visiškai sutinku
- b) Iš dalies sutinku
- c) Nei sutinku, nei nesutinku
- d) Iš dalies nesutinku
- e) Visiškai nesutinku

Ačiū už nuoširdžius atsakymus ir sugaištą laiką!

**KLAIPĖDOS UNIVERSITETO
SVEIKATOS MOKSLŲ FAKULTETO
VISUOMENĖS SVEIKATOS KATEDRA**

Visuomenės sveikatos katedra, Sveikatos mokslų fakultetas, Klaipėdos universitetas, H.Manto 84, LT-92294 Klaipėda, Tel.: 8 46 398560, faks.: 8 46 398560, El. paštas: vsk.svmf@ku.lt

Klaipėdos universiteto
Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto
Dekanui Rimantui Balsiui

**PRAŠYMAS
DĖL LEIDIMO ATLIKTI TYRIMĄ**

Klaipėda
2019-11-26

Prašau suteikti galimybę atlikti tyrimą Jūsų vadovaujamoje įstaigoje Klaipėdos universiteto Sveikatos mokslų fakulteto Visuomenės sveikatos katedros antros pakopos Visuomenės sveikatos ugdymo programos II kurso studentei Deimantei Kornejevaitei tema: „Narkotinių medžiagų paplitimas ir vartojimas tarp universiteto studentų“. Tyrimo tikslas – nustatyti narkotinių medžiagų paplitimo ir vartojimo mastus tarp Klaipėdos universiteto studentų.

Magistro baigiamojo darbo vadovas - prof. dr. B. Strukčinskienė.

Bioetikos komiteto posėdžio metu buvo nutarta, kad tyrimas nepažeidžia respondentų etikos teisių. Gauti duomenys bus naudojami tik apibendrinta forma.

Dėkojame už bendradarbiavimą.

KU SvMF Visuomenės sveikatos katedros vedėja

.....
(Parašas)

prof. dr. Sigutė Norkienė

SUTINKU:

Įstaigos vadovas

.....
(Parašas)

Socialinių ir humanitarinių
mokslų fakulteto prodekanas

.....
(Vardas, Pavardė)

**KLAIPĖDOS UNIVERSITETO
SVEIKATOS MOKSLŲ FAKULTETO
VISUOMENĖS SVEIKATOS KATEDRA**

Visuomenės sveikatos katedra, Sveikatos mokslų fakultetas, Klaipėdos universitetas, H.Manto 84, LT-92294 Klaipėda, Tel.: 8 46 398560, faks.: 8 46 398560, El. paštas: vsk.svmf@ku.lt

Klaipėdos universiteto
Sveikatos mokslų fakulteto
Dekanei Letai Dromantienei

**PRAŠYMAS
DĖL LEIDIMO ATLIKTI TYRIMĄ**

Klaipėda
2019-11-26

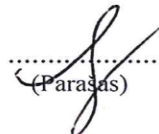
Prašau suteikti galimybę atlikti tyrimą Jūsų vadovaujamoje įstaigoje Klaipėdos universiteto Sveikatos mokslų fakulteto Visuomenės sveikatos katedros antros pakopos Visuomenės sveikatos ugdymo programos II kurso studentei Deimantei Kornejevaitei tema: „Narkotinių medžiagų paplitimas ir vartojimas tarp universiteto studentų“. Tyrimo tikslas – nustatyti narkotinių medžiagų paplitimo ir vartojimo mastus tarp Klaipėdos universiteto studentų.

Magistro baigiamojo darbo vadovas - prof. dr. B. Strukčinskienė.

Bioetikos komiteto posėdžio metu buvo nutarta, kad tyrimas nepažeidžia respondentų etikos teisių. Gauti duomenys bus naudojami tik apibendrinta forma.

Dėkojame už bendradarbiavimą.

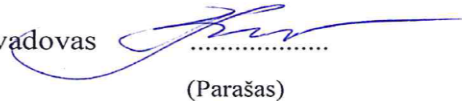
KU SvMF Visuomenės sveikatos katedros vedėja

.....
(Parašas)

prof. dr. Sigutė Norkienė

SUTINKU:

Įstaigos vadovas

.....
(Parašas)

Sveikatos mokslų fakulteto
Studijų prodekanė
Doc. dr. Aelita Skarbaliėnė

.....
(Vardas, Pavardė)

**KLAIPĖDOS UNIVERSITETO
SVEIKATOS MOKSLŲ FAKULTETO
VISUOMENĖS SVEIKATOS KATEDRA**

Visuomenės sveikatos katedra, Sveikatos mokslų fakultetas, Klaipėdos universitetas, H.Manto 84, LT-92294 Klaipėda, Tel.: 8 46 398560, faks.: 8 46 398560, El. paštas: vsk.svmf@ku.lt

Klaipėdos universiteto
Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto
Direktoriui Vasilijui Safronovui

**PRAŠYMAS
DĖL LEIDIMO ATLIKTI TYRIMĄ**

Klaipėda
2019-11-26

Prašau suteikti galimybę atlikti tyrimą Jūsų vadovaujamoje įstaigoje Klaipėdos universiteto Sveikatos mokslų fakulteto Visuomenės sveikatos katedros antros pakopos Visuomenės sveikatos ugdymo programos II kurso studentei Deimantei Kornejevaitei tema: „Narkotinių medžiagų paplitimas ir vartojimas tarp universiteto studentų“. Tyrimo tikslas – nustatyti narkotinių medžiagų paplitimo ir vartojimo mastus tarp Klaipėdos universiteto studentų.

Magistro baigiamojo darbo vadovas - prof. dr. B. Strukčinskienė.

Bioetikos komiteto posėdžio metu buvo nutarta, kad tyrimas nepažeidžia respondentų etikos teisių. Gauti duomenys bus naudojami tik apibendrinta forma.

Dėkojame už bendradarbiavimą.

KU SvMF Visuomenės sveikatos katedros vedėja

Sveikatos mokslų fakulteto
Visuomenės sveikatos katedros
vedėja
Prof. dr. Sigutė Norkienė
(Parašas)

prof. dr. Sigutė Norkienė

SUTINKU:

Įstaigos vadovas

.....
(Parašas)

.....
(Vardas, Pavardė)

**KLAIPĖDOS UNIVERSITETO
SVEIKATOS MOKSLŲ FAKULTETO
VISUOMENĖS SVEIKATOS KATEDRA**

Visuomenės sveikatos katedra, Sveikatos mokslų fakultetas, Klaipėdos universitetas, H.Manto 84, LT-92294 Klaipėda, Tel.: 8 46 398560, faks.: 8 46 398560, El. paštas: vsk.svmf@ku.lt

Klaipėdos universiteto
Jūros technologijų ir gamtos mokslų fakulteto
Dekanei Rimai Mickevičienei

**PRAŠYMAS
DĖL LEIDIMO ATLIKTI TYRIMĄ**

Klaipėda
2019-11-26

Prašau suteikti galimybę atlikti tyrimą Jūsų vadovaujamoje įstaigoje Klaipėdos universiteto Sveikatos mokslų fakulteto Visuomenės sveikatos katedros antros pakopos Visuomenės sveikatos ugdymo programos II kurso studentei Deimantei Kornejevaitei tema: „Narkotinių medžiagų paplitimas ir vartojimas tarp universiteto studentų“. Tyrimo tikslas – nustatyti narkotinių medžiagų paplitimo ir vartojimo mastus tarp Klaipėdos universiteto studentų.

Magistro baigiamojo darbo vadovas - prof. dr. B. Strukčinskienė.

Bioetikos komiteto posėdžio metu buvo nutarta, kad tyrimas nepažeidžia respondentų etikos teisių. Gauti duomenys bus naudojami tik apibendrinta forma.

Dėkojame už bendradarbiavimą.

KU SvMF Visuomenės sveikatos katedros vedėja

.....
(Parašas)

prof. dr. Sigutė Norkienė

SUTINKU:

Įstaigos vadovas

.....
(Parašas)

Klaipėdos universiteto
Jūros technologijų ir gamtos mokslų
fakulteto prodekanė
Rimta Mickevičiūtė Bataitytė

.....
(Vardas, Pavardė)